

**SUÇ BİLİMSEL TEORİLER VE MEKANSAL YAKLAŞIMLARA DAYALI
BİR ÇERÇEVE: MEKANSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA SUÇUN
ÖNLENMESİNE YÖNELİK TASARIM**

Aslıhan YILDIRIM

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2025

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aslıhan YILDIRIM

13/01/2025

SUÇ BİLİMSSEL TEORİLER VE MEKANSAL YAKLAŞIMLARA DAYALI BİR
ÇERÇEVE: MEKANSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA SUÇUN ÖNLENMESİNE

YÖNELİK TASARIM

(Yüksek Lisans Tezi)

Aslıhan YILDIRIM

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2025

ÖZET

Güvenli ve yaşanabilir mekanlar tasarlamak, hem bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak hem de toplumun sürdürülebilirliğini sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, insanın temel güvenlik ihtiyacından hareketle suç kavramını ele almakta, bu bağlamda mekansal ve çevresel faktörlerin suç üzerindeki etkisini irdelemektedir. Araştırma kapsamında yapılan literatür taraması ile mekanın, suç davranışlarını teşvik edici veya caydırıcı bir rol oynayabileceği ortaya konulmuştur. Konuyla ilgili olarak, gelişmiş ülkelerde tasarım ve suç kavramları bütüncül düşünülerek çeşitli yaklaşımlar geliştirilirken, ülkemizde bu yaklaşımın yeterince benimsenmediği görülmektedir. Bu çalışmada, suçun tasarım yoluyla önlenmesine katkı sağlamak amacıyla, suça karşı savunulabilir ve güvenli mekanların oluşturulması için tasarım stratejilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Araştırmada, mekan, risk ve suç ilişkisine dair geliştirilen analiz yöntemleri ile suç davranışlarının mekansal boyutlarını anlamaya yönelik kapsamlı bir inceleme yapılmıştır. Suç bilimsel teoriler, mekansal yaklaşımlar ile birleştirilerek, hem mevcut mekanların iyileştirilmesi hem de güvenli yeni mekanların tasarlanması için bir yol haritası sunulmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada mekan ve suç arasındaki ilişki ortaya konmuş; güvenli ve savunulabilir mekanların yaratılması için suç bilimsel teorilere ve mekansal yaklaşımlara dayalı, farklı ölçek ve farklı mekan türlerine uygulanabilir metodolojik bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile ülkemizde, suç olgusu kapsamında güvenli mekan tasarımı ile ilgili olarak yeni bir bakış açısı kazandırılması, uygulamaya yönelik yeni yaklaşımların oluşturulması ve gelecekteki araştırmalara temel oluşturacak bir yöntemsel bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır.

Bilim Kodu : 80138
Anahtar Kelimeler : Yapılı çevre, mekan, suç, risk analizi, güvenli tasarım
Sayfa Adedi : 127
Danışman : Prof. Dr. Figen BEYHAN

A FRAMEWORK BASED ON CRIMINOLOGICAL THEORIES AND SPATIAL
APPROACHES: DESIGN FOR CRIME PREVENTION IN THE CONTEXT OF
SPATIAL SECURITY

(M. Sc. Thesis)

Aslıhan YILDIRIM

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2025

ABSTRACT

Designing safe and livable spaces is critical both for addressing individuals' safety needs and ensuring the sustainability of society. This study examines the concept of crime from the perspective of fundamental human safety needs, analyzing the impact of spatial and environmental factors on criminal behavior. Through a comprehensive literature review, it has been revealed that space can play either a facilitative or deterrent role in criminal activities. In this context, while developed countries have integrated crime prevention and design into holistic approaches, this perspective has not yet been sufficiently adopted in our country. This study aims to contribute to crime prevention through design by developing strategies for creating secure and defensible spaces. A detailed investigation of the spatial dimensions of criminal behavior was conducted using analysis methods that explore the relationships between space, risk, and crime. Criminological theories were integrated with spatial approaches to provide a roadmap for both improving existing spaces and designing new secure environments. As a result, the study establishes the relationship between space and crime, proposing a methodological framework grounded in criminological theories and spatial approaches to create safe and defensible environments. The proposed framework is designed to be applicable to various scales and types of spaces. This study aspires to introduce a new perspective on safe space design within the context of crime in our country, foster the development of practical approaches, and provide a methodological foundation for future research endeavors.

Science Code : 80138

Key Words : Built environment, space, crime, risk analysis, secure design

Page Number : 127

Supervisor : Prof. Dr. Figen BEYHAN

TEŞEKKÜR

Tez sürecim boyunca bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bakış açımı şekillendiren, sabrı ve anlayışıyla bana rehberlik eden danışmanım Sayın Prof. Dr. Figen BEYHAN'a değerli yönlendirmeleri için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olan, aldığım her kararda bana destek veren, ilerlemeyi ve kendimi geliştirmeyi öğreten sevgili aileme sevgi ve emekleri için, çocukluğumdan bugüne kadar yanımda olan Ayça ve Belemir'e sevgileri ve dostlukları için teşekkür ederim. Lisans eğitiminin ilk gününden itibaren birlikte adım attığımız ve birbirinden değerli anılar biriktirdiğimiz "StandArt" ekibine; yıllar içerisinde sadece yakın arkadaşım değil aynı zamanda iş arkadaşım olan Tuğçe'ye, her zaman yanımda olup desteğini esirgemeyen Aysıla'ya, bu süreci daha kolay ve keyifli hale getiren Ece ve Evrim'e, yaklaşık on yılı benim için daha anlamlı ve unutulmaz kıldıkları için içten teşekkürlerimi sunarım.

Kıymetli yönlendirmeleri ile kariyerimde her zaman yol gösterici olan, desteklerini esirgemeyen değerli müdürüm Cihan KAYHAN'a ve iş arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olup hayatımı kolaylaştıran, beni motive eden ve yukarı taşıyan sevgili Denizhan'a sevgisi, güveni ve desteği için sonsuz teşekkürler.

Son olarak bu çalışmayı, bana en güzel çocukluk anılarını armağan eden ve elde ettiğim her başarıda benden daha fazla sevinen dedeme armağan ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. MEKAN, GÜVENLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ.....	7
2.1. Yapılı Çevre	7
2.2. Mekan.....	8
2.3. Mekan ve Kullanıcı	9
2.3.1. Mekan ve kullanıcı gereksinimleri.....	12
2.3.2. Güvenlik gereksinimi	12
2.4. Suç ve Mekan.....	14
3. MEKAN VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE SUÇ BİLİMSEL TEORİLER VE MEKANSAL YAKLAŞIMLAR.....	19
3.1. Suç Bilimsel Teoriler	19
3.1.1. Durumsal suç önleme teorisi.....	19
3.1.2. Rasyonel tercih teorisi.....	21
3.1.3. Rutin aktiviteler teorisi.....	22
3.1.4. Suç deseni teorisi	24
3.1.5. Kırık camlar teorisi	27
3.1.6. Sosyal çözülme teorisi	28

	Sayfa
3.2. Mekansal Yaklaşımlar.....	29
3.2.1. Sokağa bakan gözler (eyes on the street)	30
3.2.2. Görüş alanı ve sığınma teorisi (prospect-refuge theory).....	31
3.2.3. Savunulabilir alan teorisi (defensible space theory)	33
3.2.4. CPTED (crime prevention through environmental design)	35
3.2.5. Çeşitli ülkelerde suç ve mekan üzerine yapılmış çalışmalar.....	42
4. MEKANSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA TASARIM STRATEJİLERİ GELİŞTİRME MODELİ	45
4.1. Mekansal Analiz.....	46
4.1.1. Bölgesel analiz	47
4.1.2. Erişim analizi	47
4.1.3. Yapı analizi	48
4.1.4. Kullanım analizi.....	48
4.1.5. Bakım ve bölge yönetimi analizi	48
4.2. Müdahale Ölçeği	49
4.3. Risk Analizi.....	50
4.3.1. Mekansal güvenlik analizi	51
4.3.2. Suç olasılıkları analizi.....	84
4.3.3. İstatistikî veriler	86
4.4. Tasarım Stratejileri.....	87
5. MODELİN ÖRNEK BÖLGE ÜZERİNDE UYGULANMASI.....	95
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	115
KAYNAKLAR	119
ÖZGEÇMİŞ	127

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Savunmasız alanlarda gözlenen özellikler.....	17
Çizelge 4.1. Mekansal güvenlik analizi tablosu.....	82
Çizelge 4.2. Olası suç türleri örnek tablo.....	85
Çizelge 4.3. Mekansal riskler tablosu	87
Çizelge 4.4. Mekansal unsurlar tablosu	88
Çizelge 4.5. Tasarım stratejileri kılavuzu	89
Çizelge 4.6. Kural mekanizması tablosu.....	92
Çizelge 5.1. Mekansal güvenlik analizi raporu.....	110
Çizelge 5.2. Olası suç türleri tablosu	111
Çizelge 5.3. Tasarım stratejileri raporu.....	113

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Mekan algısını etkileyen faktörler	10
Şekil 2.2. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi.....	13
Şekil 2.3. Crime lifecycle model.....	15
Şekil 3.1. Rasyonel tercih teorisi kar-zarar analizi	22
Şekil 3.2. Rutin aktiviteler teorisinde suçun oluşum yapısı.....	23
Şekil 3.3. Suç haritalaması örneği	26
Şekil 3.4. Sosyal çözülme teorisi	29
Şekil 3.5. Birinci nesil CPTED temel prensipleri	36
Şekil 3.6. İkinci nesil CPTED ilkeleri	40
Şekil 4.1. Genel akış şeması	45
Şekil 4.2. Mekansal analiz şeması	47
Şekil 4.3. Müdahale ölçeği belirleme şeması.....	49
Şekil 4.4. Risk analizi şeması	50
Şekil 4.5. Müdahale ölçeği ve tasarım parametreleri.....	51
Şekil 4.6. Mekansal güvenlik analizi parametreleri.....	52
Şekil 4.7. Bölgesellik analizi şeması.....	53
Şekil 4.8. Erişim kontrolü analizi şeması.....	58
Şekil 4.9. Görünürlük analizi şeması	66
Şekil 4.10. Kullanım analizi şeması.....	73
Şekil 4.11. İmge ve bakım analizi şeması.....	75
Şekil 4.12. Makro, mezo ve mikro ölçeklerde suç ile bağlantılı fiziksel ve sosyal parametreler.....	81
Şekil 4.13. Suç olasılıkları analiz şeması.....	84

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 4.1. Mülkiyet sınırları net olarak anlaşılmayan konut bölgesi.....	55
Resim 4.2. Net mülkiyet sınırlarına sahip konut bölgesi	55
Resim 4.3. Net olmayan sınırlar ve kontrolsüz erişim örneği.....	56
Resim 4.4. Görünür yapı girişleri ile sağlanan erişim kontrolü	56
Resim 4.5. Mülkiyet sınırları zayıf olan konut bölgesi örneği	59
Resim 4.6. Sınır tanımı güçlü yapılan konut bölgesi örneği.....	59
Resim 4.7. Eğitim tesislerinde yetersiz erişim kontrolü örneği	60
Resim 4.8. Eğitim tesislerinde başarılı erişim kontrolü örneği.....	61
Resim 4.9. Form sebebiyle kontrolsüz erişim sağlanan bina cephesi örneği.....	62
Resim 4.10. 1960'larda St. Louis'de inşa edilen 2.740 birimlik bir toplu konut projesi olan Pruitt-Igoe'nin genel görünümü	63
Resim 4.11. Pruitt-Igoe binalarının ortak koridoru.....	64
Resim 4.12. Pruitt-Igoe binalarının yıkılışı.....	64
Resim 4.13. Maksimum gözetim fırsatı sağlayan yapı yerleşim ve yönelimleri ile kamusal alan tasarımı	67
Resim 4.14. Eğim değişiklikleri ve fiziksel engeller ile görüş mesafesini azaltarak doğal gözetimi önleyen kamusal alan tasarımı	67
Resim 4.15. Gözetimi engelleyen fiziksel unsurlar	68
Resim 4.16. Görüşü engelleyen girintili giriş tasarımları	69
Resim 4.17. Görüşü engellemeyen ana giriş tasarımı.....	70
Resim 4.18. Doğal gözetime izin vermeyen mağaza planı	71
Resim 4.19. Doğal gözetime izin veren mağaza planı.....	71
Resim 4.20. Büyük binalar ve kafeler gibi aktivite üreticilerinin kamuya açık alanların etrafına konumlandırılması	74
Resim 4.21. Yahudi Mahallesi Denizciler Caddesi girişi -2023.....	77
Resim 4.22. Yahudi Mahallesi giriş- iç sokak bağlantısı -2023	78

Resim	Sayfa
Resim 4.23. Yahudi mahallesinde bulunan konutların içi	78
Resim 4.24. Yahudi mahallesinde bulunan konutların dışı	79
Resim 5.1. Sancak Mahallesi ve çalışma alanını gösteren uydu görüntüsü.....	96
Resim 5.2. Çalışma alanı ve çevre fonksiyonları gösteren uydu görüntüsü	97
Resim 5.3. Çalışma alanı sınırları	98
Resim 5.4. Çalışma alanı doluluk-boşluk analizi.....	99
Resim 5.5. Çalışma alanı çevresindeki erişim yolları.....	100
Resim 5.6. Görünürlüğün zayıf olduğu sokak tasarımı	102
Resim 5.7. Apartmanlar arasında yer alan bakımsız ve boş araziler	103
Resim 5.8. Giriş tasarımlarında forma dayalı görünürlük problemleri-1	104
Resim 5.9. Giriş tasarımlarında forma dayalı görünürlük problemleri -2	104
Resim 5.10. Konut sitesi kontrolsüz erişim örneği	105
Resim 5.11. Konut sitesi sınır elemanları-1	106
Resim 5.12. Konut sitesi sınır elemanları-2.....	106
Resim 5.13. Yılı yaya alt geçit giriş noktaları-2023	107
Resim 5.14. Yılı yaya alt geçit giriş noktaları-2024	108
Resim 5.15. Yılı yaya alt geçiti içi-2023	108
Resim 5.16. Yılı yaya alt geçiti içi-2024	109
Resim 5.17. Çalışma bölgesinde tespit edilen riskli alanlar	109

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

cm

Santimetre

m

Metre

m²

Metrekare

mm

Milimetre

Kısaltmalar

Açıklamalar

CPTED

Crime Prevention Through Environmental Design

DOCOs

Designing Out Crime Officers

GIS

Geographic Information Systems

ICA

International CPTED Association

ICPC

International Centre For The Prevention of Crime

SBD

Secured by Design

TDK

Türk Dil Kurumu

UKAS

United Kingdom Accreditation Service

vb.

Ve benzeri

1. GİRİŞ

Mimarlık, insan odaklı bir disiplin olarak, yapılı çevre ve mekan tasarımı aracılığıyla yaşamı şekillendiren ve hayat kalitesini yükseltmeyi hedefleyen kritik bir rol üstlenmektedir. Günlük yaşamın temel bir parçası olarak yaşama ev sahipliği yapan yapılı çevre ve mekan, yarattığı çok yönlü etkileşim ortamı ile insan algılarını şekillendirir ve çeşitli yönlendirmelerde bulunarak insan davranışlarına etki eder. Mimarlığın bu etkisi, yalnızca fiziksel boyutlarla sınırlı kalmayıp aynı zamanda psikolojik boyutlarıyla da insanların yaşam kalitesine, fiziksel ve zihinsel sağlığına hatta güvenliğine önemli ölçüde etki eder. Dolayısıyla mimarlık, bireylerin mekan deneyimlerini iyileştiren, daha sağlıklı ve güvenli yaşam alanları sunan çok boyutlu bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mekan tasarımı; estetik, fonksiyonellik, sürdürülebilirlik ve güvenlik gibi bir dizi çeşitli faktörün dikkate alınmasıyla birlikte ortaya çıkar. Mimarlığın sonuç ürünü olan mekanın etkin bir şekilde tasarlanabilmesi, kullanıcı ihtiyaçlarının doğru bir şekilde tanımlanmasıyla mümkün olabilir. Bu ihtiyaçlar, mekanın fonksiyonuna göre değişiklik gösterse de, insan yaşamının temel gereksinimleri arasında yer alan güvenlik ihtiyacı tüm mekanlar için vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Güvenlik, bireylerin kendilerini rahat ve huzurlu hissetmelerini sağlayan temel bir ihtiyaç olmasının ötesinde, toplumun genel refahını artıran bir unsur olarak önem taşımaktadır. Mekan tasarımı, suç bağlamında güvenlik kavramıyla yakından ilişkilidir. Mekanın fiziksel ve sosyal düzeni, suçun gerçekleşmesini engelleyen veya teşvik eden bir faktör olarak kritik bir rol oynar. Bu nedenle, güvenlik ve suç kavramları, mimarlık disiplininde birbiriyle sıkı bir bağ içindedir ve mekan tasarımı sürecinde bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Mekan tasarımında güvenlik kavramını anlamak, çevre, davranış ve mekan arasındaki etkileşimi incelemeyi gerektirir. Dolayısıyla çevre, davranış ve mekan arasındaki ilişki, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerle olduğu kadar, mimarlık ve şehir planlama gibi disiplinler ile de bağlantılıdır.

Mekan, bireylerin hareketini ve çevreleriyle olan etkileşimini şekillendirerek bedenin gerçekleştirdiği eylemler için bir ortam sunar ve birey ile fiziksel çevre arasındaki çok yönlü etkileşimin temelini oluşturur. Bu etkileşim, mekanın, bireyin fiziksel deneyimlerini şekillendiren dinamik bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, mekanın fiziksel

özellikleri ve çevresel unsurlar, yalnızca bireylerin psikolojik ve sosyal deneyimlerini değil, aynı zamanda suç ve güvenlik dinamiklerini de şekillendirir.

Suç olarak nitelendirilen toplumun dengede olması durumundan sapan tüm davranışları etkileyen çeşitli etmenler vardır. Suçun ortaya çıkışında ve yayılmasında fiziksel, sosyal, psikolojik faktörlerin yanı sıra çevresel ve mekansal faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, yetersiz aydınlatma gibi fiziksel faktörler, bireylerde güvensizlik hissi uyandırırken; sosyal faktörler, toplumsal bağların zayıflaması gibi şekillerde ortaya çıkabilir.

Yapılı çevre ve mekan, suçun doğasını ve boyutunu etkileyebilen bağımsız bir değişkendir. Mekanın güvenlik ihtiyacı, kullanım amacına, konumuna, içeriğine ve kullanıcı profiline bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bu nedenle, suçun önlenmesi amacıyla mekan tasarımında her alanın benzersiz özelliklerini dikkate alan bir yaklaşım benimsenmelidir.

Literatürde, yapılı çevre ve mekan tasarımındaki belirli unsurların bireylerin güvenlik hislerini etkileyebileceği, suç teşkil eden davranışları teşvik edebileceği veya caydırabileceği yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, yapı ve bölge yönetiminin kullanıcılar üzerinde denetim ve kontrol sağlayarak suçun önlenmesine katkıda bulunabileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, güvenlik kavramı mimari tasarım sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmalı ve mekanın fiziksel özellikleri ile çevresel unsurların bireyler üzerindeki etkisi detaylı bir şekilde incelenmeli ve tasarım yoluyla güvenli mekanlar oluşturulmalıdır.

Günümüze kadar geliştirilen teoriler, çevresel faktörlerin ve mekanın suç oranları üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Ancak bu çalışmaların bulguları, mimarlık disiplini içerisinde kullanılabilecek şekilde formüle edilmemiş, bir standart haline getirilmemiş ve teorik düzeyde kalmıştır. Bu nedenle, mekansal tasarım yoluyla suçun önlenmesine yönelik uygulamalarda rehberlik edebilecek bir çalışmanın hayata geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, öncelikle mekan, güvenlik ve suç ilişkisini anlamak üzere temel kavramlar tanımlanmış ve literatürdeki mevcut bilgiler irdelenmiştir. Literatürde oldukça geniş bir yere sahip olan mekan, algı ve insan davranışı konusunun güvenlik ve suç

temelinde incelenmesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında güvenlik ihtiyacını karşılama doğrultusunda; suç olgusu ele alınarak suça etki eden faktörler incelenmiştir. Mekansal özellikler ve fiziksel çevre unsurları, mimarlık disiplini ile doğrudan ilişkili olarak ele alınmış ve suç dinamikleri temelinde değerlendirilmiştir. Ardından, literatürde yer alan suç teorileri ve mekansal yaklaşımlar detaylı bir şekilde incelenerek, bu çalışmanın temel dayanakları oluşturulmuştur. Tasarım yoluyla suç önleme teorileri ve dünyadaki farklı örneklerden yola çıkarak, mimari tasarım sürecinde ortaya çıkan problemler ve bu problemlere yönelik öneriler geliştirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmanın amacı, farklı ölçekte ve farklı mekan türlerine uygulanabilecek, mekana özgü çözüm önerileri sunacak bir güvenlik kılavuzu oluşturmaktır.

Problem durumu

Bu araştırmanın temel problemi, fiziksel çevre ve mekanın suç üzerindeki etkilerini analiz ederek, mekanların suça karşı nasıl savunulabilir hale getirilebileceğini ortaya koymaktır. Literatürde çevresel faktörler ve mekanın suç oranları üzerindeki etkilerini inceleyen mevcut teoriler bulunmasına rağmen, bu teoriler mimari tasarım süreçlerinde rehberlik edecek nitelikte standartlaştırılmış bir çerçeve sunmamaktadır. Bu eksiklik, mekanın güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmasına yönelik uygulama odaklı yaklaşımların geliştirilememesine neden olmaktadır. Bu sebeple ülkemizde, mimarlık disiplini içerisinde mekansal tasarım yoluyla suçun önlenmesine yönelik teorilerin pratik uygulamalara entegre edilmesi ve sistematik bir yaklaşımla standartlaştırılması konusunda önemli bir boşluk bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı

Çalışmanın temel amacı, suç dinamiklerini dikkate alarak, mekanın fiziksel ve çevresel özelliklerinin analizine dayalı, suça karşı savunulabilir ve güvenli mekanlar oluşturulmasına yönelik çözüm önerileri sunan bir metodolojik bir çerçeve oluşturmaktır. Bu doğrultuda, suçun gerçekleşme sürecinde mekansal faktörlerin etkisi ve suç oluşumunu teşvik eden tasarım hatalarının tespit edilmesi amaçlanarak bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını dikkate alan tasarımlar geliştirmek ve suç oranını tasarım yoluyla azaltmak hedeflenmektedir.

Çalışmanın önemi

Bu çalışmanın mimarlık literatürüne katkısının aşağıdaki gibi olması beklenmektedir;

- Suçun mekansal boyutlarını anlamaya yönelik olarak literatürdeki boşluğu doldurarak mimarlık disiplini için önemli katkılar sunmak,
- Güvenli mekan tasarımı ile yalnızca bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, toplumsal sürdürülebilirlik ve sosyal dengeye de katkıda bulunarak yaşam kalitesini artırmak,
- Literatürde yer alan suç bilimsel teoriler ve mekansal yaklaşımları, pratik önerilerle birleştirerek hem akademik hem de uygulamalı anlamda özgün bir çerçeve geliştirmek.

Çalışmanın yöntemi

Suç ve mekan arasındaki ilişki üzerine geliştirilen teoriler, bu çalışmanın kavramsal temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple, çalışmada yöntem olarak öncelikle günümüze kadar geliştirilen teorilere dair bir kaynak taraması yapılmış ve suç bilimsel teoriler ile mekansal yaklaşımlar analiz edilmiştir. Literatür taraması ile analiz edilen teorik çerçeve doğrultusunda genel sorgulama için sistematik bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu doğrultuda güvenli tasarım stratejilerinin oluşturulması için metodolojik bir yaklaşım önerilmiş ve tasarım rehberlerine eklenebilecek temel güvenlik stratejileri ortaya konulmuştur. Çalışma ile geliştirilen yöntem, bir bölge seçilerek test edilmiştir. Alan çalışmasında, seçilen bölgenin mekansal özellikleri incelenmiş ve suça karşı savunulabilirlik düzeyi değerlendirilerek güvenlik önlemlerini artırmaya yönelik tasarım stratejileri sunulmuştur.

Sınırlılık

Suç olgusunun yalnızca fiziksel tasarım unsurlarıyla çözülebilecek bir mesele olmadığı, sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve yönetsel boyutların da kritik bir öneme sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu çok boyutlu yaklaşım, suç önleme süreçlerine etkin bir şekilde dahil edilmelidir. Ancak bu çalışma, mimarlık disiplini kapsamında ele alınarak, suç girişimlerinin ve eylemlerinin minimize edilmesini sağlayacak tasarım stratejilerinin geliştirilmesi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışma boyunca, tüm tesislere uygulanabilecek tek bir tasarım formülü olmadığı, her yerin benzersiz bir alan olarak ele alınması gerektiği görülmüştür. Ancak suç teoremleri temelinde her mekan için dikkate alınması gereken belirli genel ilkeler vardır. Bu sebeple raporda belirtilen ilkelerin tüm tesisler için kuralcı olması değil, her bir tesis türünün spesifik özellikleri ve problemleri dikkate alınarak kendine özgü riskleri karşılayacak şekilde yorumlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın uygulama kısmı belirli bir bölge ile sınırlı tutulmuştur. Bu durum, önerilen metodolojinin farklı ölçeklerde ve çeşitli bölgelerde test edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, gelecekteki araştırmaların daha geniş kapsamlı verilere ve farklı mekansal bağlamlara yönelmesi, suç önleme stratejilerinin etkinliğini artırma potansiyeli taşımaktadır.

Son olarak bu çalışmanın sınırlılıkları arasında, resmi kurumlardan istatistiksel suç verilerine erişilememiş olup, bu durum dolayısıyla veri temelli bir analiz gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle, elde edilen değerlendirmeler literatür taramasında sunulan verilerin ışığında mevcut kaynaklar üzerinden tanımlanan aşamalar çerçevesinde yapılan analizlerle sınırlı kalmıştır.

2. MEKAN, GÜVENLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ

Mekan, güvenlik ve suç arasındaki ilişki, mimarlık, şehir planlama, psikoloji ve kriminoloji gibi disiplinler içerisinde derinlemesine ele alınabilecek karmaşık bir çalışma alanıdır. Bu ilişki, çeşitli teorik çerçeveler ve pratik uygulamalar aracılığıyla anlaşılabilir. Mekan, güvenlik ve suç arasındaki etkileşim, yalnızca estetik ve işlevsel tasarım kararlarıyla değil, aynı zamanda suçun önlenmesi ve toplum güvenliğinin artırılmasına yönelik stratejilerin entegre edilmesiyle şekillenen çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Bu karmaşık dinamiklerin kapsamlı bir şekilde çözümlenebilmesi için öncelikle bu kavramlarla doğrudan bağlantılı temel terimlerin tanımlanması önemlidir. Bu doğrultuda, ilk olarak üst ölçekten bir bakış açısıyla yapıli çevre kavramı ele alınmış, ardından mekanın tanımı ve mekan-kullanıcı ilişkisi incelenmiştir. Sonrasında, kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda güvenlik ihtiyaçları tartışılmış ve güvenlik gereksinimleri çerçevesinde suç olgusu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu dinamiklerin derinlemesine incelenmesi, mekan tasarımının güvenlik üzerindeki etkilerini anlamak ve suçun önlenmesine yönelik etkili çözümler geliştirmek adına kritik bir temel oluşturmaktadır.

2.1. Yapılı Çevre

Yapılı çevre, insanların inşa ettiği ve düzenlediği fiziksel çevreyi ifade eder. Genellikle şehirler, kasabalar, binalar, altyapılar ve kamusal alanları içerir. Bu terim, mimarlık, şehir planlama, sosyoloji ve antropoloji gibi farklı alanlarda çeşitli şekillerde tanımlanabilir (URL-1).

Madanipour yapıli çevre kavramını, içerisinde günlük yaşamın sürdüğü ve canlıların etkileşimde bulunduğu, fiziksel olarak inşa edilmiş çevre olarak tanımlamıştır (Madanipour, 2003).

Getz'e göre yapıli çevre, içerisinde insanların yaşamını sürdürdüğü fiziksel çevreyi, insan ihtiyaçlarını karşılamayı ve yaşam kalitesini en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan fiziksel planlama, tasarım ve geliştirme süreçlerini ifade etmektedir. Bu kapsamda yapıli çevre; şehirler kasabalar, binalar gibi yerleşim alanlarını, ulaşım sistemleri, tarım arazileri ve sanayi bölgeleri gibi çeşitli altyapıları ve kamusal alanları kapsamaktadır (Getz, 2011).

Knox ve McCarthy tarafından yapılan tanıma göre ise yapılı çevre, insanların yaşamlarını sürdürebilmesi ve sosyal faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için tasarlanmış ve inşa edilmiş fiziksel alanları ifade eder. Bu, binalar, yollar, köprüler, parklar, altyapı sistemleri ve tüm diğer yapısal öğeleri içerir. Yapılı çevre ve içerisindeki mekanların kullanımı, toplumsal etkileşimleri ve bireylerin yaşam kalitesini etkileyen önemli bir faktördür (Knox ve McCarthy, 2012).

Hasol'a göre, doğal ve yapılı çevrenin bir araya gelerek oluşturduğu kentsel alanlar, insanların günlük yaşamlarının geçirdiği algı alanlarıdır. İnsanlar farkında olmasalar da sürekli olarak mimari mekanların içinde bulunur ve bu mekanların, bireylerin yaşam tarzı ve davranışları üzerinde belirgin bir etkisi olduğu açıktır (Hasol, 2008).

Yapılı çevre kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde, yapılı çevrenin yalnızca insanların yaşam alanlarını fiziksel olarak şekillendiren bir yapı değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimlerin, bireysel davranışların ve yaşam kalitesinin biçimlendiği bir alan olarak da karşımıza çıkar. Hem estetik hem de fonksiyonel açıdan yapılı çevre, bireylere güvenli, verimli ve sürdürülebilir bir yaşam sunmayı amaçlarken, fiziksel aktiviteyi, sosyal etkileşimleri ve genel sağlığı önemli ölçüde etkiler. Yapılı çevrenin tasarımı, insanların güvenliğini sağlamak, fiziksel aktivitelerini teşvik etmek ve sosyal etkileşimleri artırmak için büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, yapılı çevrenin, bireylerin yaşamını etkileyen çok boyutlu bir faktör olduğu göz önünde bulundurularak, yapılı çevrenin tasarım süreçleri, yalnızca estetik değil, aynı zamanda toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlara da cevap verecek şekilde ele alınmalıdır.

2.2. Mekan

Mekan kavramı, mimarlık literatüründe 20. yüzyılın başlarında önem kazansa da fiziksel bir gerçeklik olarak mekan, dünyanın var olduğundan bu yana varlığını sürdürmektedir (Kahvecioğlu, 1998).

Mekan, ilk olarak tanımlanmış fiziksel sınırlar içerisinde yer alan bir alan olarak ifade edilir. Ancak, bu tanım fiziksel bir konumdan çıkarak içinde yaşanılan ve deneyimlenen bir çevreye dönüşür. Dolayısıyla mekan; insanlar için yalnızca fiziksel bir alan değil; deneyimlerin, etkileşimlerin, anıların ve anlamların yaşandığı bir yer niteliği taşır. Bu

nedenle, mekan, fiziksel özelliklerinin ötesinde, insanların o mekanda yaşadıkları deneyimleri ve yükledikleri anlamları da içeren daha kapsamlı bir kavramdır (Solak, 2017).

Ching’e göre ise “mekan” mimarın birincil aracı olup; insanlar tarafından tasarlanan, şekillendirilen ve deneyimlenen alanları ifade eder. Mekan; zemin, duvar ve tavan gibi fiziksel elemanların sınırlandığı form ile şekillenen ancak insan algısı ve aktivitesi ile etkileşim halinde olan bir ortamdır (Ching, 2014:100,102)

W. Churchill’in “Biz binalarımızı biçimlendiririz, sonra da onlar bizi biçimlendirir” sözünü kentsel mekan bağlamında değerlendiren Hasol, benzer bir şekilde, insanların kentlerini biçimlendirirken, kentlerin de insanları şekillendirdiğini ifade etmiştir. Bu düşünce, kentlerin yalnızca fiziksel yapılar değil, aynı zamanda toplumsal yapıları, kültürel normları ve bireylerin yaşam biçimlerini etkileyen dinamikler olduğuna dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla, mekanın insanlar üzerindeki etkisi, sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde de şekillendirici bir rol oynamaktadır (Hasol, 2008).

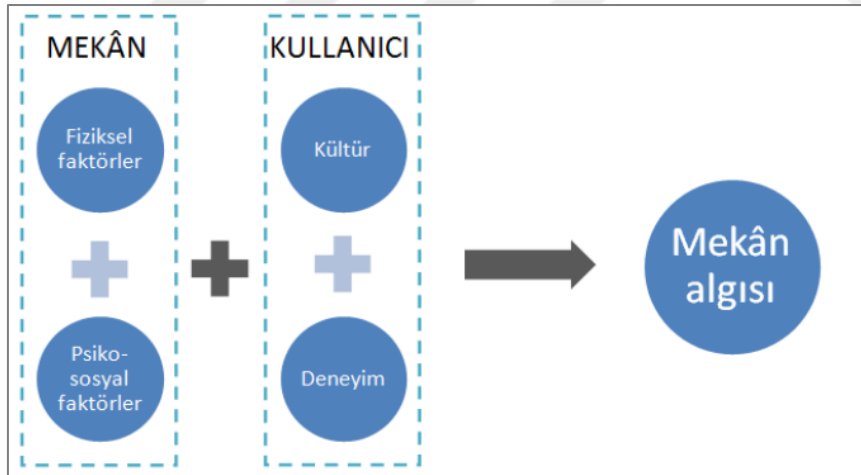
Çok yönlü bir kavram olan “mekan” tanımı, fiziksel bir konumun tanımı olarak başlar, ancak bu tanım, içinde yaşanılan ve deneyimlenen bir çevreye dönüşürerek zaman ve yaşamın dinamikliği içinde çeşitli teorik, kültürel ve teknolojik gelişmelerden etkilenecek değişmektedir. Zamanla değişen teorik, kültürel ve teknolojik gelişmeler ışığında mekan, sürekli olarak yeniden şekillenen ve insanları dönüştüren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekan, yalnızca fiziksel bir alan olmanın ötesinde, insanların deneyimlediği, etkileşimde bulunduğu ve anlam yüklediği bir çevre olarak tanımlanabilir. Mekan, bireylerin yaşam biçimlerini, toplumsal normları ve kültürel yapıları şekillendiren dinamik bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, mekanın tasarımı ve kullanımı, yalnızca fiziksel bir müdahale değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel düzeydeki etkileriyle de büyük bir öneme sahiptir.

2.3. Mekan ve Kullanıcı

İnsan, içinde yaşamını sürdürdüğü çevre ile sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşimin temel araçlarından biri algıdır. İnsan ile mekan arasındaki ilişki algısal bir süreç üzerinden şekillenir. Algı kişiye, nesneye, mekana göre değişiklik gösterebilir (Aslan, Aslan ve Atilla, 2015).

İnsanlar, iletişim sırasında yalnızca sözleriyle değil, aynı zamanda ses tonu ve vücut diliyle de karşılındakine çeşitli sinyaller ve kodlar iletir. Benzer şekilde, mekan da kendi kurgusu ve düzeni aracılığıyla insanlara çeşitli sinyaller ve kodlar göndererek onlarla iletişim kurar. Mekanın algılanması, bireylerin çevresel bilgileri toplama, işleme ve yorumlama sürecini kapsar. Mekan algısı, kişisel, psikolojik ve çevresel pek çok faktörün etkisiyle şekillenir. Görsel, işitsel, dokunsal ve koku algısı gibi duysal unsurlar, mekanın algılanmasında önemli bir rol oynar. Ayrıca, mekanın tarihi, semboller, anılar ve duygusal bağlar gibi bilinçaltı faktörler algıyı derinlemesine etkileyebilir. Kişisel deneyimler ve kültürel arka plan da mekanın değerlendirilmesi ve yorumlanmasında belirleyici unsurlar arasında yer alır.

Bu doğrultuda kullanıcılar, mekanı fiziksel özelliklerin yanında algıları, yorumları ve tepkileri ile deneyimler. Görme, işitme, koklama, dokunma gibi duyular, bir mekanın nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini belirler. Bu nedenle, insanın bir mekanla kurduğu bağ, yalnızca fiziksel unsurlar ile değil, o mekanın bireyde uyandırdığı algı ve anlamlarla da ilişkilidir.

Şekil 2.1. Mekan algısını etkileyen faktörler (Solak, 2017)

Mekanın kullanıcı tarafından algılanması ve mekanın fiziksel özellikleri arasındaki ilişki çeşitli etmenlere bağlı bir süreçtir. Mekan algısı, çevredeki fiziksel ve psiko-sosyal faktörlerin, kullanıcının kültürel birikimi ve kişisel deneyimleriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Mekanın fiziksel faktörleri; yapı, renk, ışık ve malzeme gibi somut özellikleri içerirken, psiko-sosyal faktörler ise insan ilişkileri ve duygusal etkiler gibi mekanın birey üzerindeki soyut etkilerini ifade eder. Diğer yandan, kullanıcı tarafında bireyin içinde

bulunduğu kültürel bağlam ve geçmiş deneyimleri devreye girer. Kültür, bireyin mekanı nasıl algılayacağını etkilerken, deneyimler mekana dair bireysel bir anlam katmanını oluşturur. Tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde, mekanın birey üzerindeki algısı şekillenir ve bu, kişisel ya da toplumsal düzeyde farklılık gösterebilir (Gürpınar, 2000).

Mekanın fiziksel özellikleri, insanların algıladığı, deneyimlediği ve etkileşimde bulunduğu çevrenin temel niteliklerini oluşturur. Bu özellikler, tasarımın ana unsurlarını belirler ve mekanın kullanıcılar üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığı, nasıl hissettirdiği ve nasıl kullanıldığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Biçim, boyut, ölçek, işlevsellik, ısı ve kalabalık gibi unsurların yanı sıra, malzeme, doku, renk kullanımı ve aydınlatma gibi görsel detaylar da bu özellikler arasında yer alır. Bu unsurların özenle tasarlanması ve planlanması, insanların mekanı daha olumlu bir şekilde algılamasını ve verimli bir şekilde kullanmasını destekler.

Mimari mekan, duvarlar, tavanlar ve kolonlar gibi yapay öğelerle sınırlanırken, doğal mekan yeryüzü, gökyüzü, ağaçlar gibi doğal elemanlarla sınırlanır. Kentsel mekan, bu iki öğenin birleşimi olup, sokaklar, binalar ve yeşil alanlarla şekillenir. Mekanın oluşumunda, sınırlayıcı öğelerin biçimi, renk ve dokusu, mekansal algıyı etkileyen temel unsurlardır. Özellikle zemin, mekanın biçimini belirleyen birleştirici öğe olarak önemli bir rol oynar. Ayrıca, mekanın algısını şekillendiren bir diğer faktör ise ışık ve gölgedir. Işık, mekanın öğelerini vurgular veya gizler, mesafeleri değiştirir, dolayısıyla mekanın niteliğini belirlemede kritik bir etkidir. Mekan algısı, bu öğelerin bir araya gelerek oluşturduğu bütünsel etkileşimle şekillenir (Altan, 1993).

Mekanın boyutu ve ölçeği, insanların mekanı algılama ve kullanma biçimini etkiler. Büyük mekanlar farklı etkileşimleri teşvik edebilirken, küçük mekanlar daha yoğun ve samimi etkileşimlere olanak tanır. Mekandaki malzeme ve yüzeyler, dokusal ve görsel deneyimleri etkiler. Ahşap, taş, cam, metal gibi malzemelerin kullanımı, mekanın karakterini belirler (Ching, 2014). Mekanın kullanıcıları, dairesel tasarıma sahip alanlarda ve sokak biçimindeki mekanlarda farklı algılar geliştirebilir. Sokak şeklindeki mekanların sunduğu gizlilik ve mahremiyet hissi, geniş ve açık mekanlarda genellikle hissedilmez (Gürpınar, 2009). Geometrik biçimler arasında dikdörtgen, dengeli ve dinamik bir etki oluştururken, dar açılı formlar genellikle dengesiz ve rahatsız edici bir his uyandırır. Buna karşılık, dairesel biçimler ise kullanıcı üzerinde rahatlatıcı ve dinlendirici bir etki bırakır (Tavakkoli, 2014).

Renkler, mekanın atmosferini belirlemekte etkilidir. Sıcak renkler, enerji ve sıcaklık hissi yaratırken, soğuk renkler rahatlık ve serinlik hissi uyandırabilir (Birren, 2013).

2.3.1. Mekan ve kullanıcı gereksinimleri

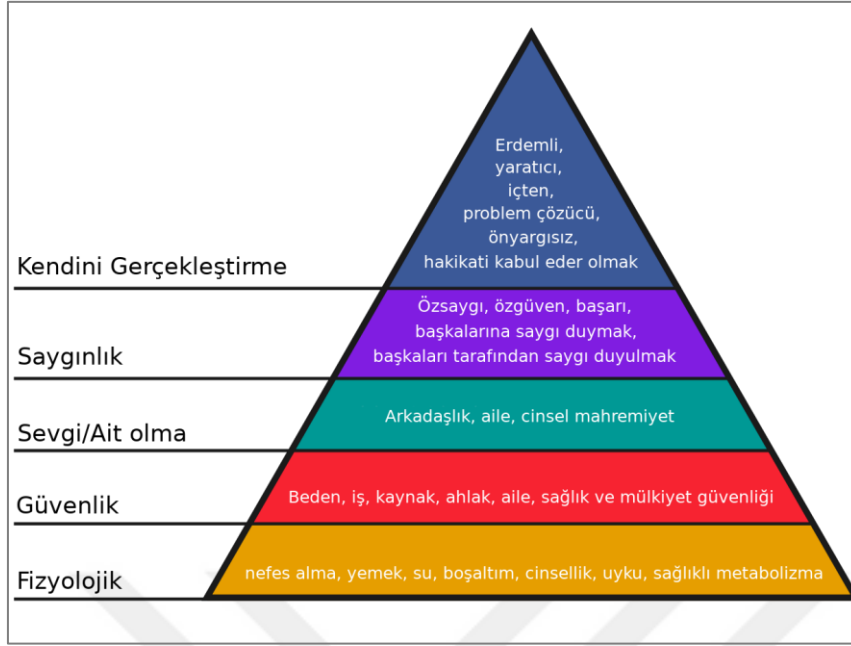
Mekan tasarımını etkileyen temel faktörlerden biri kullanıcı gereksinimleridir. Bu gereksinimler ilk bakışta fonksiyonel gereksinimler olarak anlaşılabılır. Ancak aslında kullanıcının fizyolojik, ergonomik, davranışsal, estetik ve psiko-sosyal gereksinimlerini de kapsar. Tasarlanan mekanların, kullanıcının fiziksel gereksinimlerini karşılaması, güvenlik sağlaması ve insanı dış etkenlerden koruması, bu ihtiyaçların devamında işlevsel ve estetik hedefleri başarılı bir şekilde yerine getirmesi gerekir (Alp, 1993).

Kullanıcı gereksinimleri ergonomik, fizyolojik, davranışsal, estetik, psiko-sosyal gereksinimler olarak kategorize edilebilir. Fizyolojik gereksinimlerin arasında güvenlik gereksinimleri de bulunmaktadır (Gürpınar, 2000).

2.3.2. Güvenlik gereksinimi

TDK'ya göre güvenlik; toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumudur (URL-2). Güvenlik, kişilerin ve toplulukların çeşitli tehlikelere, tehditlere, zararlı etkilere veya risklere, fiziksel, duygusal ve psikolojik zararlara karşı korunmasını ifade eder.

Abraham Maslow'un 1943 yılında ortaya koyduğu ihtiyaçlar piramidinde insanın kendini gerçekleştirmesine ulaşan yoldaki gereksinimleri basamak zinciri ile anlatılmıştır. Bu hiyerarşi, ihtiyaçların öncelik sırasını gösterir ve en temel fizyolojik ihtiyaçlardan başlayarak daha yüksek seviyedeki psikolojik ihtiyaçlara doğru ilerler. Teoriye göre en alt basamaktaki ihtiyaç karşılanmadan bir üst basamağı geçilemez. Güvenlik ihtiyacı, bu hiyerarşinin ikinci seviyesini oluşturur ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasından sonra gelir (Kula ve Çakar, 2015).

Şekil 2.2. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi (URL-3)

Bu çalışma kapsamında; mekan ve yapı çevre tasarımının, insanların güvenlik ihtiyaçlarını karşılamada oynadığı rol üzerine yoğunlaşmıştır. Mekan güvenliği mutlak güvenlik ve algılanabilir güvenlik olarak iki başlık altında değerlendirilebilir. Mutlak güvenlik, mekanda gerçekleşen suç türlerinin somut bir şekilde ölçülmesiyle ilgilidir. Bu, mekanın fiziksel özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Algılanabilir güvenlik ise, kullanıcıların mekanda kendilerini ne kadar güvende hissettiklerini ifade eder. Bu algıyı şekillendiren faktörler, kullanıcıların kültürel ve ekonomik durumlarının yanı sıra, psikolojik haller, yaş ve cinsiyet gibi kişisel özelliklerdir (Kara, 2016).

Kullanıcının güven algısı mekanın etkisine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu doğrultuda, mekanda suça sebep olabilecek unsurların insan algısı aracılığıyla tespit edilmesi, sorunun anlaşılmasına ve çözümüne önemli katkılar sağlamaktadır (Aksoy, 2007). Güvenlik odaklı yaklaşımlar ve alınan önlemler, hem fiziksel olarak güvenli alanlar yaratılmasını sağlar hem de kişilerin yaşadıkları veya kullandıkları mekanlarda kendilerini daha güvende hissetmelerine katkıda bulunarak suç korkusunu azaltır.

2.4. Suç ve Mekan

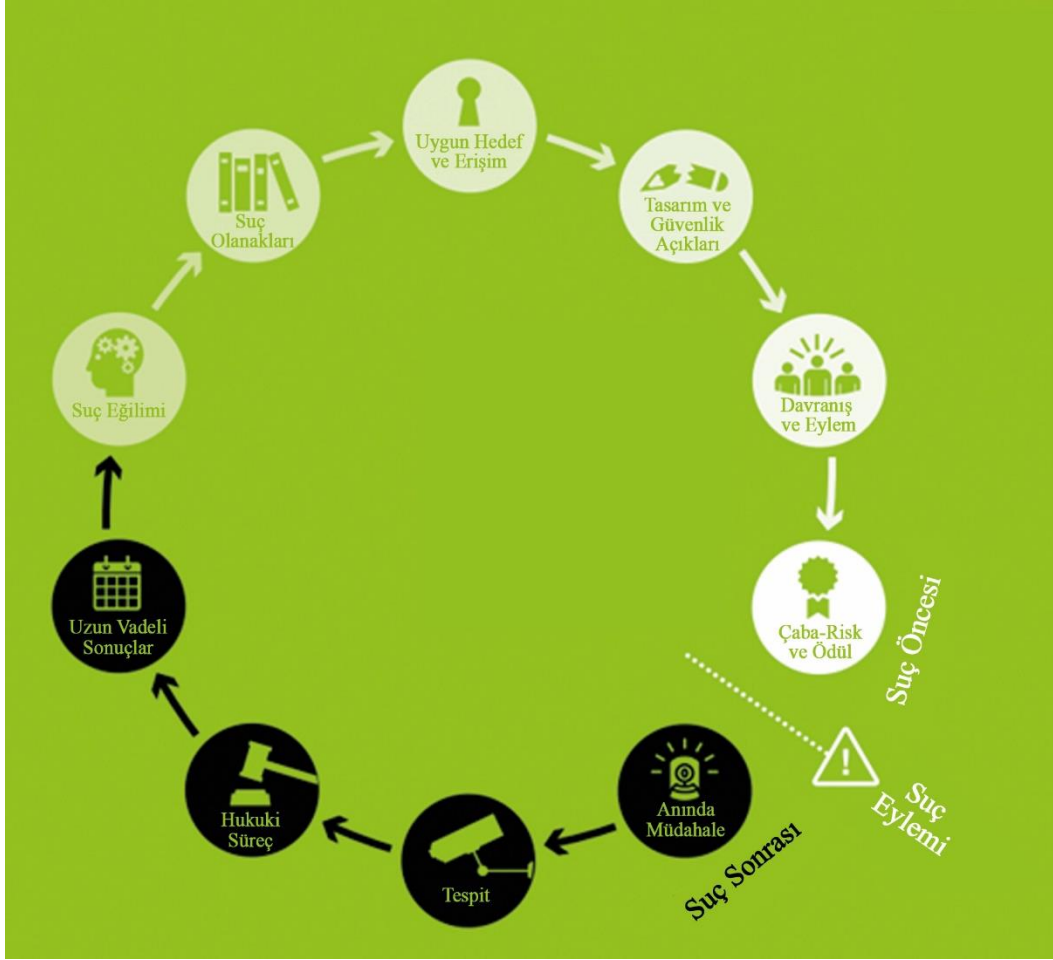
Suç, bir kişinin, başkalarının haklarına karşı gelme eylemi olarak tanımlanır ve ceza hukukunda bir ihlali temsil eder. Suçlar, genellikle yasa kitaplarında ve ceza hukuku metinlerinde tanımlanmış; suçun öğeleri, unsurları ve yaptırımları belirtilmiştir.

Suç olgusu tek bir disiplin kapsamında ele alınamayacak kadar karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Bu kavram; hukuk, sosyoloji, psikoloji, şehir planlama gibi farklı disiplinler kapsamında farklı bakış açıları ile incelenebilir (Esra ve Uğurlar, 2019).

Suç olgusu hem sosyal hem de mekansal bir olgudur (URL-4). Dolayısıyla sosyal, kültürel, ekonomik, demografik faktörler ile birlikte mekansal unsurlar da suçun işlenmesinde etmen olabilir (Yılmaz, 2006). Mekanın fiziksel özellikleri ile suç arasındaki ilişki, birden fazla faktörün birbiriyle etkileşimi sonucu şekillenmekte olup, kriminoloji, çevre psikolojisi, kentsel planlama ve mimarlık gibi disiplinler tarafından incelenmektedir.

Suç eylemi, bireylerin psikolojik geçmişi, toplumun ve akran grubunun etkisi, yoksulluk ve eğitim eksiklikleri gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir. Ayrıca, her suçta, suçlunun davranışını şekillendiren anlık seçimler ve suçun işlenip işlenmemesini etkileyen mağdurun, suçlunun ve çevrenin davranışları gibi durumsal faktörler de söz konusudur. Bu nedenler, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişebilir. Ekonomik zorluklar, sosyal dışlanma, madde bağımlılığı, aile sorunları, kültürel faktörler, sosyal normlar ve çevresel etkiler suç işlenmesinin yaygın sebeplerindendir (URL-5).

Suç girişiminden, işlenişine ve sonrasındaki sonuçlarına kadar olan tüm süreçleri ele alan Suç Yaşam Döngüsü Modeli ile suçun ortaya çıkma aşamaları ve suçun oluşumunda etkili olan faktörler sistematik bir şekilde incelenebilir. Tasarımcılar, bu modeli kullanarak suçun farklı aşamalarına yönelik çözüm önerileri geliştirebilirler. Bu yaklaşım, suçun kökenlerindeki sosyal ve psikolojik faktörlerden ziyade, suçun nasıl ve hangi koşullar altında gerçekleştiğini sorgulamaya odaklanır. Böylece, suçun işlenmesini engellemeye yönelik daha etkili tasarımlar ve caydırıcı önlemler oluşturulabilir (URL-5).

Şekil 2.3. Crime lifecycle model (URL-5)

Mimarların başlıca görevlerinden biri, kullanıcıların ihtiyaçlarını analiz ederek bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik kullanım senaryoları oluşturmak ve buna uygun tasarımlar yapmaktır. Benzer bir yaklaşımla, suçluların ihtiyaçları da analiz edilerek bu ihtiyaçların karşılanmaması ve suç senaryolarının gerçekleşmesini engelleyecek koşulların oluşturulması hedeflenmelidir. Suçu önlemek, sadece daha güvenli kilitler tasarlamaktan ibaret olmayıp, projelerin başlangıç aşamasında kullanıcı davranışlarını ve seçimlerini etkileyen çözümler geliştirmeyi gerektirir. Tasarımcılar, yalnızca kullanıcıların ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda sistemdeki boşluklar ve suç işlemeye meyilli bireylerin motivasyonlarını da araştırarak suç işlenmesini daha zor, riskli ve çekiciliği düşük hale getirebilir. Etkili ve sürdürülebilir çözümler oluşturabilmek için tasarımcıların, kullanıcıların istekleri, zayıflıkları ve davranışları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olması, bireylerin farklı nesnelere veya durumlara nasıl tepki verdiğini anlamak adına kullanıcı araştırması yapması kritik öneme sahiptir. Bu süreçte, Suç Yaşam Döngüsü Modeli, suçun aşamalarını ve mekansal dinamiklerini daha iyi anlamak için etkili bir araç

olarak kullanılabilir. Bu model, suçun oluşumundan sonuçlarına kadar olan süreçleri sistematik bir şekilde incelemeyi mümkün kılarak tasarımcıların, suç eylemlerini motive eden faktörleri anlamalarına ve bu motivasyonları caydırmaya yönelik mekansal stratejiler geliştirmelerine olanak sağlar. Böyle bir yaklaşım, yalnızca suçun gerçekleşme olasılığını azaltmayı değil; aynı zamanda güvenli, sürdürülebilir ve toplumsal dayanışmayı destekleyen kentsel çevrelerin oluşturulmasını da hedefler. Bu nedenle, suçun fiziksel ve sosyal bağlamını birlikte ele alan bütüncül tasarım yaklaşımları, hem suçun önlenmesine hem de toplumsal refahın artırılmasına önemli katkılar sunar.

Suçun ortaya çıkmasında ve yayılmasında birden fazla fiziksel ve sosyal faktör etkilidir. Bu faktörlerden biri ise suça karşı savunmasız alanların varlığıdır. Suça karşı savunmasız mekanlar, hem fiziksel hem de toplumsal özellikleriyle suç eylemlerine yatkın bir ortam oluşturmaktadır. Bu bağlamda, şehir planlamacı ve mimarlar, mekanın fiziksel özelliklerine odaklanarak savunulabilir alanlar tasarlar; sosyologlar ve psikologlar, toplumsal dinamikleri ele alarak suçun toplumsal bağlamını analiz eder. Bu sebeple suçun önlenmesi, kentsel mekanlarda yapılacak tasarım değişiklikleriyle sağlanabilir; uygun mekan kullanımı ve yapıli çevre tasarımı, suç fırsatlarını azaltarak yaşam kalitesini artırır. Bu yaklaşım, insan davranışının mekansal bir boyutu olduğu ve fiziksel ile sosyal ortamda şekillendiği fikrine dayanır. Suçun önlenmesi, doğru tasarım, etkin gözetleme, çevrenin net bir şekilde tanımlanması ve olumlu bir çevre imajı oluşturulması gibi düzenlemeler ile mümkün olabilir (Tabrizi ve diğerleri, 2011).

Tabrizi ve diğerlerinin çalışmasına göre suça karşı savunmasız alanlar, fiziksel ve sosyal olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir: özelliklere sahiptir. Fiziksel özellikler, fiziksel ve maddi boyutta tanımı daha belirgin olan gruplar, sosyal özellikler ise insan faktörünün ve insan koşullarının tanımının odağında olan özelliklerdir. Fiziksel açıdan, bu alanlar genellikle yapısal bozukluklar, inşaat halindeki binalar, sınırlı görüş alanı, aydınlatma eksikliği, keskin köşelerin varlığı ve yapı eksikliği gibi sorunlarla tanımlanır. Çevrelenmiş veya dışa kapalı olmaları, kontrol imkanlarının sınırlı olması ve belirgin sınırların bulunmaması bu fiziksel sorunları daha da belirgin hale getirir. Sosyal açıdan ise bu tür alanlarda seyrek veya süreksiz kullanım, izole mekanlar, insan yoğunluğunun azlığı ya da tam tersine aşırı kalabalık ve düzensiz aktiviteler dikkat çeker. İnsanların mekan üzerindeki kontrolünü yitirmesi, sorumluluk duygusunun eksikliği ve insan-mekan bağının zayıflığı, bu alanları sosyal açıdan

daha savunmasız kılar. Fiziksel ve sosyal özelliklerin bu olumsuz birleşimi, savunmasız alanların tehlike ve güvensizlik hissi yaratmasına neden olur.

Çizelge 2.1. Savunmasız alanlarda gözlenen özellikler (Tabrizi ve diğerleri, 2011)

SAVUNMASIZ ALANLARDA GÖZLENEN ÖZELLİKLER	
FİZİKSEL ÖZELLİKLER	SOSYAL ÖZELLİKLER
Fiziksel bozukluklar	Seyrek/sürekli kullanım
Yıkılmış/bakımsız/eski binalar	İzole mekanlar
Yapımı tamamlanmamış, inşaat halindeki binalar	İnsan yoğunluğundan yoksun alanlar/binalar
Kısıtlı görme açısı	Aktivite yoğunluğu
Aydınlatma eksikliği	Kalabalık mekanlar
Kontrol imkanlarının sınırlı olması	Düzensiz aktiviteler
Keskin köşelerin varlığı	İnsanların kontrol etme ve izleme yeteneğinin azalması
Çevrelenmiş, dışarıya kapalı alanlar	İnsanlar ve mekan arasında bağ olmaması
Yapı yoğunluğu	Sorumlu personel eksikliği
Yapı eksikliği	
Anlaşılır sınırların olmaması	

3. MEKAN VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE SUÇ BİLİMSEL TEORİLER VE MEKANSAL YAKLAŞIMLAR

Mekan ve güvenlik arasındaki ilişkiyi anlamak ve tasarım yoluyla suçu azaltmak multidisipliner bir çalışma olduğundan çeşitli disiplinlerin ortak ve koordineli çalışmalarını gerektirir. Bu doğrultuda günümüze kadar yapılan çalışmalar, suçbilimi ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerin yaklaşımları ile şehir planlama ve mimarlık gibi mekanla ilişkili disiplinlerin yaklaşımları olarak iki başlık altında kategorize edilmiştir. Bu çalışmada incelenen suçbilimsel teoriler ve mekansal yaklaşımlar, literatür taramasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Suç ve suça etki eden faktörlerin daha iyi anlaşılması için günümüze kadar geliştirilen teoriler ve önerilen yaklaşımlar derinlemesine incelenmiştir.

3.1. Suç Bilimsel Teoriler

Kriminoloji, suç ve suçluluğun nedenlerini, suçlu davranışlarını ve toplumsal etkilerini inceleyerek suç olayını sosyolojik, psikolojik, çevresel vb. tüm yönlerden çok yönlü analiz ederek suç ile ilgili tüm verilerin toplandığı bilimsel çalışma alanıdır (Özcan, 2022).

Suçbilimsel teoriler, suçun doğasını, nasıl meydana geldiğini, nedenlerini, ortaya çıkışını ve etkilerini anlamak için geliştirilmiş kuramları kapsar. Bu teoriler, suçun toplumsal, psikolojik ve çevresel faktörlerle nasıl şekillendiğine değinmekle birlikte, esas olarak suçun kendisine ve bireyin suç eylemindeki davranışlarına odaklanmaktadır.

Suç bilimde suçun nedenlerini ya da suçlu davranışını açıklamaya yönelik çeşitli teoriler mevcuttur. Bu çalışmada suç bilimsel teoriler kapsamında kırık camlar teorisi, rasyonel tercih teorisi, rutin aktiviteler teorisi, durumsal suç önleme teorisi, suç deseni teorisi ve sosyal çözülme teorisi incelenmiştir.

3.1.1. Durumsal suç önleme teorisi

Durumsal suç önleme teorisi, suçların meydana gelme olasılığını azaltmak için çevresel ve durumsal faktörlerin nasıl değiştirilebileceğine odaklanan bir yaklaşımdır. Bu teori, suçun bireysel ve psikolojik nedenlerine değil, suç fırsatlarının ortadan kaldırılmasına yönelik stratejilere odaklanır. Suçun işlenmesini zorlaştırarak, daha az cazip hale getirerek veya yakalanma riskini artırarak suç oranlarını düşürmeyi hedefler.

Suçu kontrol etmenin ilk adımı, suç işleme sürecinde fırsatların rolünü anlamak ve bu doğrultuda öneriler geliştirmektir. Suç fırsatları, motive olmuş bir suçlunun, yeterli koruyucuların yokluğunda uygun bir hedefle belirli bir zaman ve mekanda karşılaşması sonucunda ortaya çıkar. Bu bağlamda, fırsat kavramı, suçun kaçınılmaz değil, mümkün olduğunu ifade eder. Fırsat yapısının bozulması, belirli suç türlerinin azaltılmasına ya da tamamen ortadan kaldırılmasına katkı sağlayabilir. Suçun gerçekleşme sürecinin eksiksiz anlaşılması ve senaryoların oluşturulması; hedefler, suçlular, çevresel faktörler ve kolaylaştırıcılar arasındaki etkileşimlerin anlaşılmasını sağlar. Dolayısıyla, bu unsurların detaylı bir şekilde incelenmesi, suçun sosyal dinamikleri içinde nasıl şekillendiğini anlamak adına önemli bir adım oluşturur (URL-6).

Durumsal suç önleme teorisi, suç fırsatlarının azaltılması yoluyla suçun, suçlular açısından karlı bir seçenek olmaktan çıkarılabileceği ve bu şekilde önlenebileceği ilkesine dayanmaktadır. Bu teori, suç işleme potansiyeli taşıyan mekanlarda alınacak önlemler, uygulanacak teknikler, fiziki düzenlemeler ve çevresel tasarımlarla suç fırsatlarının ve suçun çekiciliğini artıran unsurların azaltılabileceğini öne sürmektedir. Teoriye göre, çevrede gerçekleştirilecek düzenlemeler, potansiyel suçluların yapacağı kar-zarar analizini etkileyebilecek nitelikte olmalı ve suç işlemenin maliyeti, sağlanabilecek faydayı aşacak bir düzeye yükseltilmelidir (Doğan ve Sevinç, 2011).

Durumsal Suç Önleme teorisi paralelinde suçu önlemek ve azaltmak için Clarke tarafından geliştirilmiş beş ana strateji bulunmaktadır. Bu stratejiler; 1-Suçun işlenmesi için çabayı artırmak, 2-Suçlunun alacağı riskleri artırmak, 3-Suçlunun elde edeceği kazancı azaltmak, 4-Suçta teşvik eden durumları azaltmak, 5-Suçun gerekçelerini ortadan kaldırmak. Bu stratejiler altında çeşitli teknikler bulunmaktadır. Bu teknikler, suç fırsatlarını azaltarak potansiyel suçluların eylem kararlarını etkileyen önemli stratejiler sunmaktadır.

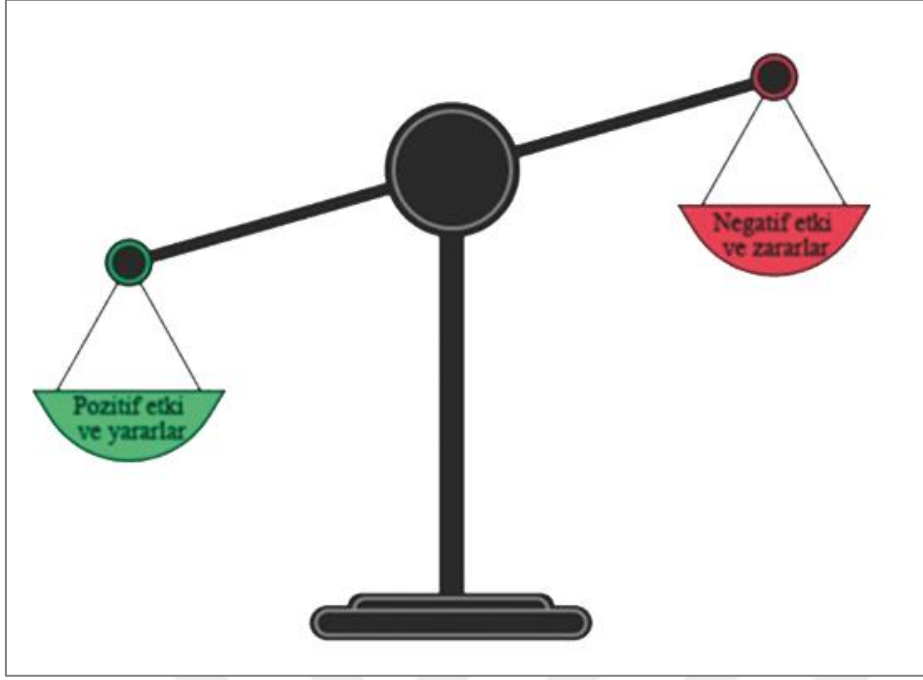
Durumsal suç önleme teorileri, fiziksel ve sosyal çevrenin suç ve istenmeyen davranışlar ile bağlantısını inceler (Junger, Laycock, Hartel ve Ratcliffe, 2012). Bu teori, suçlunun suç işleme riskleri ve ödülleri hakkındaki hesabını değiştirerek suçu caydırmaya yarar. Rasyonel tercih, rutin aktiviteler ve suç deseni kuramları suç fırsatlarına dayalı olan durumsal suç önleme kuramlarıdır (Koca ve Çolpan Erkan, 2021).

3.1.2. Rasyonel tercih teorisi

Ronald Clarke ve Derek Cornish'in yaklaşımlar ile oluşturulan Rasyonel Tercih Kuramı, 1985 yılında ortaya çıkmıştır (Clarke ve Cornish, 1985). Kurama göre, suç işleme kararı akıl ve mantık temelinde verilmektedir. Bu doğrultuda potansiyel suçlu, suçu işlemeyi önce kar zarar analizi yaparak bu eylemden sağlayacağı yarar ve uğrayacağı olumsuzlukları hesaplayarak rasyonel bir tercih yapar. Suçlunun suç işlerken elde edeceği kazancın, kayıptan yüksek olması halinde suç işleme riski artar (Koca ve Çolpan Erkan, 2021).

Suç eylemini gerçekleştirmede, kişilerin ahlaki düzeyleri ve suça dair geçmiş deneyimleri gibi durumlar etkilidir. Eylem kararını verdikten sonra suçlu, suçu işleyeceği uygun hedefe dair ipuçları toplamakla ilgilenir. Daha sonra bu riski almaya değip değmeyeceğinin hesabını yapar ve çevreden gözetlenip gözetlenmediğini, kolay kaçıp kaçamayacağını düşünür. Bunun devamında suçu nasıl işleyeceğini kendi mantıksal çerçevesinde değerlendirir. Son olarak da suçlu, suçu işleyip işlememe üzerinde bir seçim yapar. Bu dört aşama tamamlandıktan sonra kişi suçu işler (Clarke, 1995).

Rasyonel Tercih Kuramı çerçevesinde, suçların önlenmesine yönelik çözüm önerileri üç ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; 1-Potansiyel suçluların, suç işleme olasılığına dair algılanan risk düzeyini yükselterek, bu eylemleri gerçekleştirme isteğini azaltmak, 2-Suçun işlenmesi sonucunda elde edilebilecek kazançların azaltılması yoluyla, suçun çekiciliğini düşürmek, 3-Suçun gerçekleştirilmesi için gereken çabayı artırarak, suçun işlenmesini daha karmaşık ve zor hale getirmektir (Clarke ve Cornish, 2003).

Şekil 3.1. Rasyonel tercih teorisi kar-zarar analizi

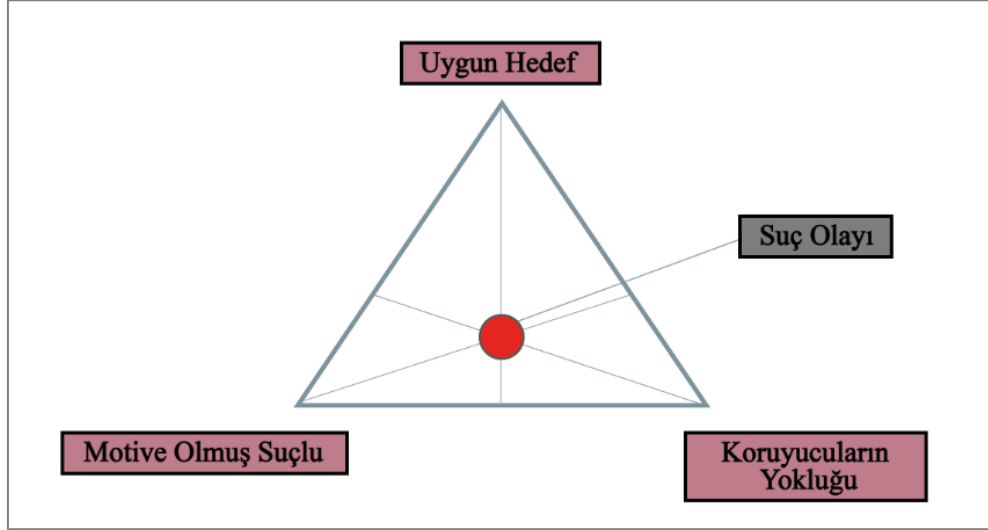
Bu üç yaklaşım, rasyonel tercih teorisinin temel prensipleri doğrultusunda, suç önleme stratejilerinin etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Suçlunun anonim olmasına izin veren tasarımlar, bakımsız, metruk ve ıssız alanlar, kilitsiz kapılar ve kırık camlı binalar rasyonel tercih teorisi kapsamında suçun işlenmesine zemin hazırlayacak mekanlara örnek olarak verilebilir (URL-6).

3.1.3. Rutin aktiviteler teorisi

İlk olarak Lawrence E. Cohen ve Marcus Felson (1979) tarafından ortaya konan ve daha sonra Felson tarafından geliştirilen rutin aktiviteler teorisi, suç bilimsel yaklaşımlardan biridir. Suçlu figürüne ve suç eylemini motive eden psikolojik, biyolojik veya sosyal faktörlere odaklanan teorilerin aksine, rutin aktiviteler teorisinin odak noktası, suçun bir olay olarak incelenmesi, mekan ve zamanla ilişkisinin ve bunun sonuçlarının vurgulanmasıdır (Miró, 2014).

Rutin Aktiviteler Kuramı çerçevesinde suçun meydana gelmesi için üç temel faktör belirlenmiştir: 1-motive olmuş bir suçlu, 2-uygun bir hedefin varlığı, 3-hedefi koruyacak bir koruyucunun eksikliği. Bu üç faktörün bir araya gelmesi, suçun gerçekleşmesine zemin

hazırlar; eğer bu unsurlardan biri bile mevcut değilse, suçun işlenmesi engellenmiş olur (Koca ve Çolpan Erkan, 2019).

Şekil 3.2. Rutin aktiviteler teorisinde suçun oluşum yapısı (Çalışkan ve Poyraz, 2020)

Rutin Aktiviteler Kuramı, hedef-motive olmuş suçlu-koruyucuların eksikliği üçgeninin yanında zaman ve mekan bağlamını da içermektedir. Bu bağlamda "Sıcak noktalar" kavramı, kentin belirli bölgelerinde yoğunlaşan suç oranlarını ve türlerini incelemektedir. Zaman-suç ilişkisi ise, suçların hangi zaman dilimlerinde daha fazla meydana geldiğine dair analizler sunmaktadır (Koca ve Çolpan Erkan, 2019).

Kuram, her insanın uygun fırsatı bulduğunda suç işleyebilecek potansiyele sahip olduğunu vurgular (Cornish ve Clarke, 2003.) Rutin Aktiviteler Kuramı'na göre; hedefin görünür olması, değerli ve arzu edilebilir olması, suça karşı korunmasız olması, hareket kabiliyetine sahip olması, müsait ve erişilebilir olması gibi özellikler suçlar için hedef olmaya iten sebeplerdendir. Mekan güvenliğinin sağlanması için bu özelliklerin ortadan kaldırılması önem taşır (Cohen ve Felson, 1979).

Teoriye göre suç işleme potansiyeli olan kişilerin suç işleme fırsatlarını azaltmak için çevresel düzenlemelerin yapılması, şahıs ve mallarla ilgili güvenlik önlemlerinin güçlendirilmesi gibi çeşitli fiziksel önlemlerin alınması, yani suçların önlenmesi amacıyla çevreyi, güvenliğini ve bireyleri koruyan stratejilerin uygulanması gerekmektedir (Cohen ve Felson, 1979; Dolu, 2009). Hem rasyonel tercih teorisi hem de rutin aktiviteler teorisi suç eyleminin kendisine odaklanmakta ve suçun işlenmesinde fırsatların önemli bir rol

oynadığını savunmaktadır. Rutin Aktiviteler Teorisi'ne göre, suç davranışını tetikleyen faktörlerden çok, suçun işlenmesi için oluşan fırsatlar kişileri suça motive eder. Bu nedenle, suçun önlenmesi amacıyla, suçun işlenmesi için mevcut fırsatların ortadan kaldırılması veya azaltılması gerektiği sonucuna varılmaktadır (Felson ve Clarke, 1998: 25).

3.1.4. Suç deseni teorisi

Suç deseni teorisi, Brantingham ve Brantingham tarafından 1993 yılında geliştirilmiştir. Bu teoriye göre, suçlar belirli bir bölgede veya zaman diliminde tamamen rastgele ya da düzenli bir şekilde meydana gelmez. Aksine, suçlar, zaman ve mekan bağlamında, suçlu ile kurban arasındaki belirli bir örüntüye dayanarak gerçekleşir.

Suç deseni kuramı, suçların mekansal ve zamansal dağılımı ile mekan ve zamanın içinde hareket halinde olan insanların ve nesnelerin suça nasıl dahil olduğunu anlamak için kullanılan bir teoridir. Bu kuram, suçların belirli mekansal ve zamansal kalıplar içinde gerçekleştiğini ve bu kalıpların suçluların rutin faaliyetleri ve mekansal bilgileri ile şekillendiğini öne sürer (Çakmakçı, 2015; Düzgün, 2007).

Suç Deseni Kuramı, suçun açıklanmasında Rasyonel Tercih Kuramı, Rutin Aktiviteler Kuramı ve çevresel faktörlerin birleşim noktalarını değerlendirmektedir. Bu kuram, bireylerin hem etkinlik alanlarına hem de farkındalık alanlarına sahip olduğunu savunmaktadır. Bireyler, günlük yaşamları boyunca çeşitli etkinlikler gerçekleştirirler. Bu eylemler sürekli olarak tekrarlandıkça, bireylerin güzergahları üzerindeki mekanlara dair daha derin bir farkındalık geliştirmeleri mümkün hale gelir. Etkinliklerin gerçekleştiği ve bu etkinlikler arasında aşinalığın olduğu noktasal ve çizgisel mekanlar, "farkındalık mekanları" olarak adlandırılır. Farkındalık alanları, bireylerin yaşadığı, aşına olduğu ve aktif olarak bulunduğu mekanlardan oluşmaktadır (Felson ve Clarke, 1998). Ayrıca, yaşam alanları, çalışma alanları ve diğer sosyal etkinliklerin gerçekleştiği noktasal mekanlar ise "etkinlik mekanları" olarak tanımlanır. Olası suçlular, bu farkındalık alanları içerisinde suç fırsatlarını araştırır ve bu fırsatların farkındalık alanlarıyla kesiştiği noktada suç eylemleri meydana gelir (Kara, 2016). Suçlular, daha çok bildikleri yerlerde suç işlemeyi yeğlerler. Örnek olarak, suçlular için alışveriş merkezleri, ticari caddeler, pazarlar vs. gibi kalabalık mekanlar çekicidir (Düzgün, 2007; Environmental Criminology, 2008). İnsanlar, genellikle evleri, iş yerleri ve eğlence alanları arasında bir hareketlilik içerisinde. Bu hareketliliği

izleyen potansiyel suçlular, suçu işlemek için en uygun mekanı belirler. Bu mekanlar arasındaki güzergahlar, suçlunun farkındalık alanlarını oluşturur ve suç eyleminin nasıl gerçekleştiğine dair önemli ipuçları sunar (Koca ve Çolpan Erkan, 2019).

Suç deseni kuramı, suç haritalarının oluşturulmasında kullanılır. Bu haritalar, belirli bölgelerdeki suç yoğunluğunu gösterir ve polis müdahaleleri için rehberlik eder.

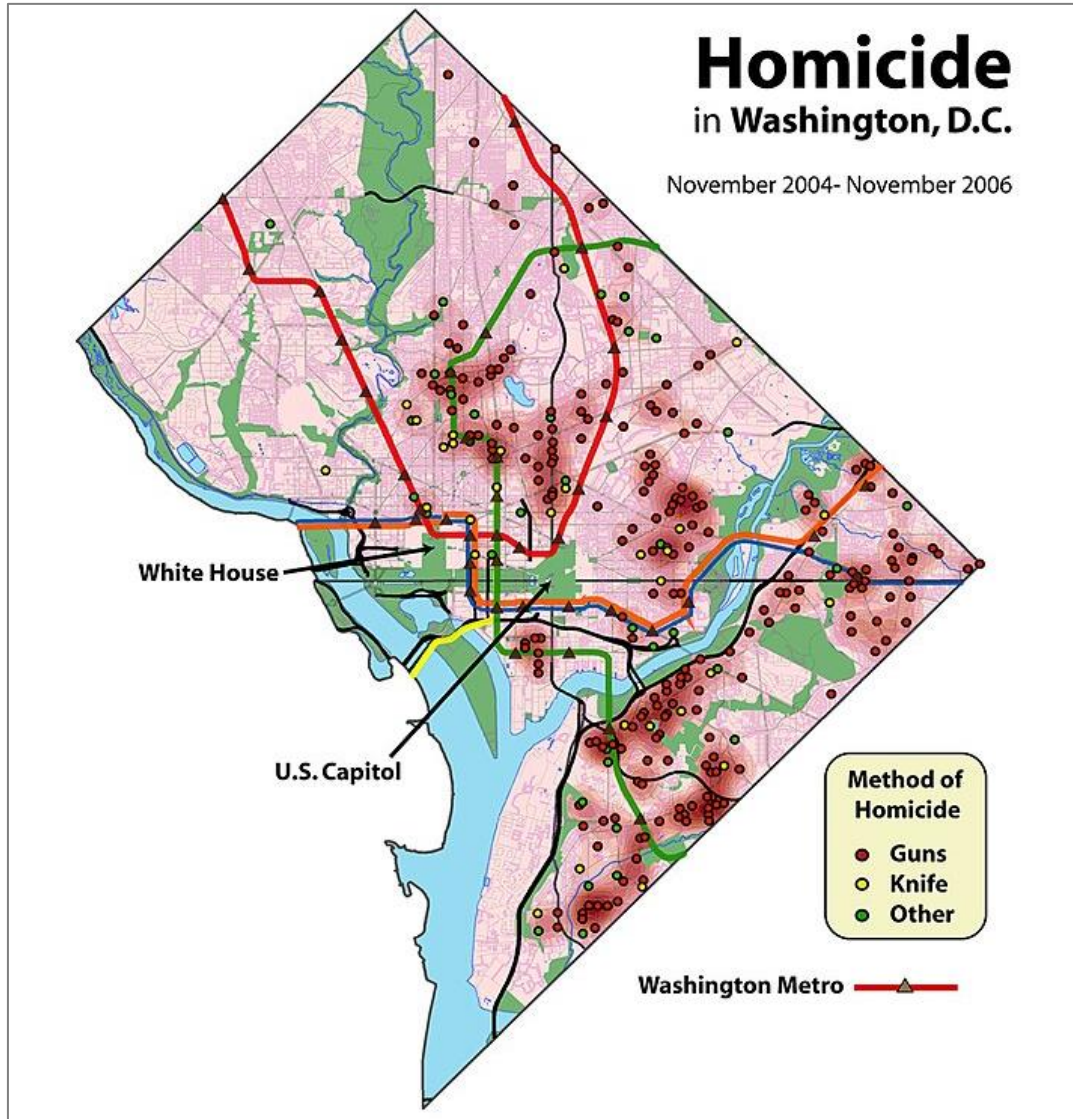
Suç haritalaması

Suç haritalama, suç olaylarının mekansal dağılımını görselleştirmek ve analiz etmek için coğrafi bilgi sistemleri (GIS) ve mekansal analiz tekniklerini kullanma sürecidir. Bu yöntem, kolluk kuvvetlerinin suç modellerini belirlemesine, suçun sıcak noktalarını belirlemesine, gelecekteki suç merkezlerini tahmin etmesine ve kaynakları daha etkili bir şekilde tahsis etmesine yardımcı olur.

Suç haritalaması sürecinde bir bölgedeki suçların veya ihbarların mekansal dağılımının analiz edilerek bir harita oluşturulur. Suç deseni teorisine göre, suçlar genellikle saldırganla kurbanın yollarının kesiştiği ve suç için uygun koşulların bulunduğu yerlerde meydana gelmektedir. Bu nedenle, mekansal güvenlik tasarımı yapılırken sadece suçun gerçekleştiği mekanların değil, aynı zamanda saldırganın ve kurbanın kullandığı güzergahların da dikkate alınması gerektiği vurgulanıyor. Haritada bu güzergahların görselleştirilmesi, suçun yoğunlaştığı yolları ve bölgeleri belirlemeye yardımcı olmaktadır. Böylece suçun hangi güzergahlarda ve neden arttığına dair daha kapsamlı bir analiz yapılabilir. Bu bilgi, güvenlik önlemleri alınacak yerlerin ve yöntemlerin planlanmasına destek olur (Kara, 2016).

Suç değerlendirilmesi

Ele alınması gereken suç sorunlarının niteliği, türü, sıklığı ve ciddiyetine bakarak mevcut bir çevrenin analizini ifade eder (British Standards Institution, 2006).

Şekil 3.3. Suç haritalaması örneği (Washington DC'deki cinayetlerin haritalanması) (URL-7)

Coğrafi bilgi sistemleri (GIS)

Coğrafi Bilgi Sistemleri, suç verilerinin mekansal olarak görselleştirilmesine ve analiz edilmesine olanak tanır. Suçların nerede meydana geldiğini gösteren ve tahmine dayalı analiz için kullanılabilen haritalar oluşturmaya yardımcı olur (Ratcliffe, 2002).

Sıcak nokta haritalama (hotspot mapping)

Sıcak nokta haritalama, yüksek suç yoğunluğuna sahip alanları belirler. Bu haritaları oluşturmak için nokta haritalama, tematik haritalama gibi teknikler kullanılır (Chainey, Thompson ve Uhlig, 2008).

3.1.5. Kırık camlar teorisi

İlk olarak 1982 yılında James Q. Wilson ve George Kelling tarafından ortaya atılan Kırık Camlar Teorisi, sosyal ve fiziksel düzensizliklerin vandalizm ve anti-sosyal davranışlar gibi suç eylemlerini tetikleyebileceğini ileri süren suç bilimsel yaklaşımlardan biridir (Piston, 2023).

Kuram, yapılı çevredeki fiziksel unsurların bakım durumu ve bölge yönetimi çevresinde şekillenerek belirli periyodlarla yapılan bakımların ve önlenen fiziksel düzensizliklerin, toplumsal düzenin sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Kurama göre, ilk bakışta küçük ve önemsiz görünebilecek düzensizlikler, potansiyel suçlular üzerinde sahipsizlik ve kontrolsüzlük algısı uyandırarak ileri safhalarda ciddi suçlara zemin hazırlayabilir. Bir bölgedeki kırık camlı binalar, hasarlı kentsel donatılar, bakımsız ve metruk alanlar yoğun grafiti veya toplanmayan çöpler gibi düzensizlikler, istenmeyen davranışlar ve suçun artmasına yol açılabilir (Wilson, 1982).

Yapılı çevredeki düzen ve bakım sayesinde potansiyel suçlulara o bölgede denetimin var olduğu hissi verilerek, suç işleme sürecindeki yakalanma ihtimali ve dolayısıyla potansiyel suçlunun suçtan vazgeçme olasılığı artırılabilir (Koca ve Çolpan Erkan, 2019). Mekanlardaki bakım ve düzenin potansiyel suçluları caydırmasının yanında, oluşturduğu güven ve kontrol hissi sayesinde mekan kullanımı teşvik edilir (Koca ve Çolpan Erkan, 2021). Düzenli ve yeterli aydınlatma, temiz ve bakımlı kamusal alanlar ve işlevsel kent mobilyaları gibi unsurlar bireylerin alanları kullanma eğilimini artırırken, izole ve terk edilmiş alanları azaltarak olumlu sosyal etkileşimi destekleyerek suç eylemlerine karşı elverişli alanların önüne geçer (Hinkle, 2009).

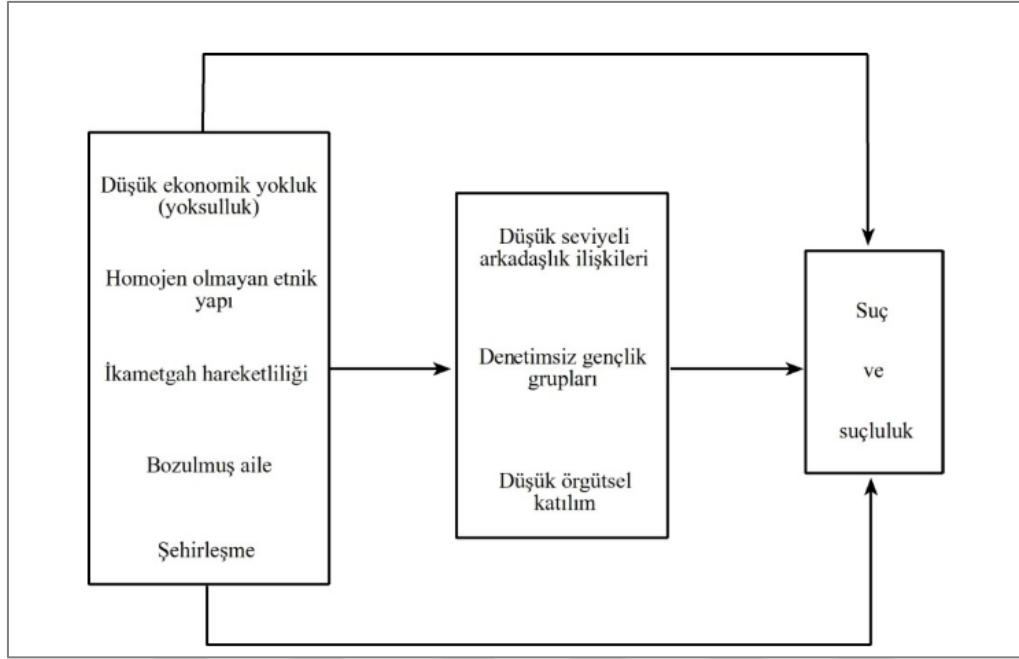
Bu kuram, yapılı çevredeki fiziksel unsurların düzenli bakım ve yönetiminin, toplumsal düzenin sürdürülmesinde kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Düzenli bakım ve yönetim sayesinde kullanıcıya sahiplik ve denetim hissinin verildiği, suç işleme olasılığının düşürülebileceği savunulmaktadır. Bu bağlamda, kontrolsüzlük, denetimsizlik, sahipsizlik, bakımsızlık ve ilgisizlik algısı yaratan alanların suç üretme potansiyeli taşıdığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla kurama göre, çevresel tasarım unsurlarının etkin kullanımı, bölgesel yönetim politikaları ve sosyal hizmetler aracılığıyla toplumsal düzenin korunması ve suç önleme yöntemlerinin yaygınlaştırılması mümkündür.

3.1.6. Sosyal çözölme teorisi

Sosyal çözölme teorisi, Clifford R. Shaw ve Henry D. McKay tarafından temelleri atılan ve suç olgusunu çevresiyle olan etkileşimleri bağlamında inceleyen bir yaklaşımdır. Shaw ve McKay, çalışmalarında suça mekansal bir perspektif kazandırarak, suçun ortaya çıkışını çevresel değişimlerin neden olduğu toplumsal dönüşümlerin bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Bu sebeple suçun anlaşılmasında mekanın fiziksel özellikleri önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Uğur ve Abdullah, 2023).

Teoriye göre, yoksulluk, ikamet hareketliliği, etnik çeşitlik, bireylerin toplumsal bağlarının zayıflaması veya kopması sonucu ortaya çıkan sosyal izolasyon, sosyal uyumsuzluk gibi olgular sosyal çözölmenin nedenleri olarak değerlendirilmektedir. Bu teori, sosyal hareketliliğin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini vurgular (Sampson ve Groves, 1989; Uğur ve Abdullah, 2003).

Teoriye göre, günlük aktivitelerin mekansal ve zamansal düzeni, , hangi suçların hangi yerlerde, hangi sıklıkta ve ne türde gerçekleşeceğini belirler insanların günlük yaşamları, suçların işlenme olasılığını etkileyen fırsatlar yaratır. Başka bir değişle yasal faaliyetler, yasal olmayan faaliyetlere zemin hazırlar. Örneğin gündelik eylemler sebebiyle insanlar değerli mallardan uzak kalmakta bu durumda hırsızlık gibi suçları kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla günün farklı zamanlarında, belirli yerlerde ve faaliyetlerle suçlu dinamiklerini etkileyebilecek fırsatlar ortaya çıkar. Bu, suçların işlenmesinde çevresel ve zamanlama faktörlerinin önemli bir rol oynadığını gösterir (Cohen ve Felson, 1979; Aliagaoglu ve Uğur, 2021).

Şekil 3.4. Sosyal çözülme teorisi (Aliağaoğlu ve Uğur, 2021)

3.2. Mekansal Yaklaşımlar

Mekansal yaklaşımlar, suçu önleyerek güvenli mekanlar oluşturmayı amaçlayan kuramları kapsar. Bu yaklaşımlar, çevresel düzenlemeler ve mekansal tasarımların, insanların güvenliğini nasıl etkileyebileceğini ve suçları nasıl engelleyebileceğini inceler. Eyes on the street yaklaşımı gözlemlenebilirlik kavramı üzerinde şekillenerek, kamusal alanlarda sağlanan sürekli gözetimin suçları engellemeye yardımcı olacağını savunur. Prospect-refuge teorisi, görüş alanı ve sığınma alanı dengesine odaklanarak bireylerin açık alanları görmek, ama aynı zamanda korunmuş bir alanda olmak istediklerini öne sürer, bu da tasarımda görünürlük ve gizliliğin dengesine odaklanır. Savunulabilir alan teorisi, insanların çevrelerini sahiplenme duygusunun artırılması ve böylece suçlara karşı savunma mekanizmalarının güçlendirilmesini savunur. CPTED, çevresel tasarım yoluyla suçun önlenmesini amaçlar ve doğal gözetim, erişim kontrolü, bölgesellik gibi unsurları içerir. Bu yaklaşımlar, suçun mekansal dinamiklerini anlamaya ve tasarım yoluyla güvenliğini artırmaya yönelik bütünsel bir yaklaşım sunar.

Bu çalışmada suç önlemeye yönelik mekansal yaklaşımlar altında eyes on the street, prospect-refuge, savunulabilir alan ve CPTED yaklaşımları incelenmiştir. İncelenen yaklaşımlar, suç ve suç korkusunun azaltılmasının yanı sıra güvenlik algısının güçlendirilmesi ve daha güvenli fiziksel alanların tasarlanmasında temel oluşturmaktadır.

İncelenen teoriler ve yaklaşımlar ekseninde, suçun önlenmesi için alınacak tedbirlerin, potansiyel suçluların risk algısını artırması ve suç işlemeye yönelik cesaretlerini kırması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, mekansal, fiziksel ve çevresel suç önleme stratejilerinin uygulanması, suçların engellenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

3.2.1. Sokağa bakan gözler (eyes on the street)

Fiziksel çevre ile suç ilişkisini inceleyen teorinin temelleri Jacobs'ın (1961) *The Death and Life of Great American Cities* kitabında atılmıştır. Teoriye göre kamusal alanlardaki insan varlığının doğal gözetim yoluyla güvenliği ve toplumsal düzeni artırabileceği ileri sürülmektedir. Teori, insanların mekanı nasıl kullandığına ve davrandığına dikkat ederek şehirlerin planlanışını ele alır. Özellikle kaldırım ve sokakların yapısı, insan hareketliliği ve bireylerin birbirini gözetlemesi gibi konulara vurgu yapar. Bu bağlamda, insanların birbirlerini görerek oluşturduğu doğal denetimin suçun azalmasında etkili olabileceğini savunur. Bu kavram, şehir planlamasından kriminolojiye kadar çeşitli bağlamlarda yaygın olarak tartışılmış ve analiz edilmiştir (Deniz, 2007).

Jacobs ayrıca insanların sokaktan korkması için çok fazla şiddet olayı yaşanması gerekmediğini vurgulamış ve bir bölgedeki suç korkusu arttıkça kullanımın azalacağını, kullanım azaldığında da o bölgenin daha güvensiz bir hale geleceğini belirtmiştir (Wekerle, 2000).

Jacobs, suçluların cezalandırılmadan suç işlemelerinin engellenmesi için kamusal alanlara insanlar yerleştirmenin önemini vurgulamıştır. "Eyes on the Street" ifadesiyle, kamusal alanlarda daha fazla insanın bulunmasının ve bu insanların birbirlerini gözlemlemesinin suçların önlenmesinde etkili olacağını savunmuştur. Ayrıca, karma arazi kullanımlarının ve aktivite önerileri gibi unsurların, bir topluluk duygusu yaratmaya yardımcı olduğunu ve bu sayede insanların suçla mücadelede bilinçsiz bir şekilde birbirlerini denetleyen sosyal ağları güçlendirdiğini öne sürmüştür. Yani teoriye göre, suçun önlenmesi sadece fiziksel güvenlik önlemleriyle değil, sosyal etkileşim ve toplumsal denetimle de sağlanabilir (URL-8).

Jacobs, şehirlerin fiziksel ortamlarının sosyal bağlar ve güvenlik üzerindeki rolünü araştırarak kent plancıları, kriminologlar ve sosyologlar arasında bir tartışma başlatmıştır. Jacobs'a göre bir sokağın başarılı olabilmesi için üç temel özelliğe sahip olması

gerekmektedir. Bu özellikler net sınırlar, kamusal alan sahipliği ve sürekli kullanıcılar olarak vurgulanmıştır. Net sınırlar ile kamusal, özel, yarı kamusal ve yarı özel alan sınırları kolayca ayırt edilmelidir. Kamusal alan sahipliğini belirtmek için bina yükseklikleri azaltılarak ve bina yönlendirmeleri sokağı görecektir şekilde yapılarak doğal gözetim teşvik edilmelidir. Sokak ve kaldırımlarda sürekli kullanıcılar ile doğal gözetim sağlanmalıdır. Farklı zaman dilimlerinde farklı kullanıcılar ile kullanım çeşitliliği sağlanmalıdır. Sokakta farklı insan gruplarının bulunması, sürekli hareketlilik ve yaşam döngüsü sağlar (Deniz, 2007; Wekerle, 2000).

3.2.2. Görüş alanı ve sığınma teorisi (prospect-refuge theory)

İnsanın çevresel tercihlerini açıklamak üzerine geliştirilen Prospect-Refuge teorisi, ilk olarak Jay Appleton tarafından ortaya atılmıştır (Fisher ve Nasar, 1992). Teori, çeşitli araştırmalara göre insanın güvenlik algısı ve suç korkusu ile ilişkilendirilmiştir. İnsanın çevresel tercihlerinin hem alanın net bir görüş alanına sahip hem de olası bir tehlikede saklanılacak veya güvende hissedilecek bir yer sunan alanlara duyulan ihtiyaçtan etkilendiğini öne sürmektedir (Dosen ve Ostwald, 2016). Bu teori, mimarlık, peyzaj tasarımı ve şehir planlama gibi çeşitli alanlarda yaygın olarak tartışılmış ve uygulanmıştır.

Prospect ve refuge kavramları, çevresel güvenlik, kontrol hissi ve korunaklı alan ile ilişkilidir. İnsanlar, çevrelerini geniş bir şekilde görebildikleri, açık ve geniş alanları tercih ederler. Yüksek noktalar, açık alanlar ve uzun mesafeli görüş sağlayan yerler, insanlara güvenlik hissi verir. Bu, potansiyel tehditleri erken fark etme ve tepki verme yeteneğini artırır. Bu bağlamda “Prospect” kavramı, çevrenin açık ve görünür olmasını, böylece bireylerin olası tehditleri önceden fark edip buna göre tepki verebilmelerini ifade eder. İyi bir görüş sağlayan ortamlar, bu açıdan genellikle tercih edilir. “Refuge” kavramı ise, bireylerin saklanabileceği veya korunaklı hissedebileceği alanları ifade eder. İnsanlar, gerektiğinde saklanabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri alanları tercih ederler. Kapalı, korunaklı ve gizli alanlar (örneğin ağaçların altı veya yapı formundaki girintili alanlar) insanlar için güvenlik ve rahatlık hissi yaratır. Bu, potansiyel tehditlerden korunma imkanı sağlar. Kapalı ya da yarı kapalı alanlar, güvenlik ve konfor duygusu sağlayarak insanların hem doğal hem de yapıli ortamlarda kendilerini daha güvende hissetmelerine olanak tanır. Bu iki kavram, bireylerin çevrelerinde hem görsel güvenlik

sağlayan açık alanlara hem de gizlilik ve korunma hissi veren kapalı alanlara ihtiyaç duyduğunu vurgular (Dosen ve Ostwald, 2016; 2013).

Çalışmalar, açık görüş alanları ve net sığınma alanları sunan ortamların olası tehlikelere ve suça karşı daha güvenli olarak algılandığını göstermiştir. Örneğin, yeterli aydınlatma, açık alanlar ve potansiyel kurbanların başkaları tarafından görülebileceği yerler olarak daha güvenli olarak derecelendirilmiştir (Loewen, Steel, Suedfeld, 1993).

Potansiyel suçlular için sığınak sağlayan ve potansiyel kurbanlar için görüş ve kaçışı sınırlayan alanlar daha güvensiz olarak algılanır. Bu durum, çevresel özelliklerin manipüle edilmesinin suç korkusunu ve gerçek suç fırsatlarını azaltabileceğini göstermektedir (Fisher ve Nasar, 1992).

Tasarım açısından bu teorinin, görsel açıklık ve kapalılığı dengelemek için pencere tasarımlarının optimize edilmesi gibi pratik çıkarımları vardır. Bu çıkarımlar ile çevresel tasarımda güvenlik, gizlilik ve görsel erişilebilirlik gibi unsurların uyumlu bir şekilde entegrasyonu sağlanabilir (Hwang ve Lee, 2018). Çınar ve Çubukçu'nun yaptığı çalışma, gizlenme olanağı sağlayan yerler, engellenen kaçış yolları gibi fiziksel özelliklerin daha yüksek suç oranları ve suç korkusuyla ilişkili olduğunu doğruladı. Bu doğrultuda görünürlüğün ve kaçış yollarının iyileştirmesi bu suç korkusunu ve suç oranlarını azaltabilir (Çınar ve Çubukcu, 2012; 2018).

Appleton'un (1975), Prospect refuge teorisinden hareketle, Fisher ve Nasar, fiziksel çevreyi; 1- Net görüş açıları (Prospect), 2- Sığınma (Refuge), 3- Kaçış (Escape) olmak üzere üç temel bileşen üzerinden incelemiştir. Kullanıcıların sahip olduğu temiz görüş açıları "prospect", potansiyel suçluların saklanabileceği ve korunabileceği alanlar "refuge", hem kullanıcı hem potansiyel suçlular için sağlanan kaçış imkanları ise "escape" olarak tanımlanmıştır (Fisher ve Nasar, 1992). Taylor ve Harrell ise çalışmalarında; potansiyel suçluların saklanabileceği uygun sığınakların bulunduğu, ancak kullanıcılar için düşük görüş açısı ve kaçış imkanı sunan alanlarda suç korkusu daha yüksek olduğunu doğrulamıştır (Taylor ve Harrell, 1996: 9).

Sonuç olarak Prospect-Refuge Teorisi, insanların çevresel algıları ve güvenlik hisleri üzerine sunduğu kavramsal çerçeveye, insanın çevresel tercihleriyle uyumlu mekanlar yaratmayı

amaçlayan mimarlar için değerli bir araç sunarken, suç önleme stratejilerine de önemli katkılar sağlayabilir. Bu teoriye uygun tasarlanmış kamusal ve yarı kamusal alanlar, suçluların görünür olma riskini yükselterek caydırıcılığı artırabilir. Ayrıca, kullanıcıların mekana yönelik aidiyet duygusunu güçlendirerek sosyal denetim mekanizmalarını destekler. Bu bağlamda, Prospect-Refuge Teorisi'nin prensipleri, suç önleme tasarım stratejilerinde etkili bir araç olarak değerlendirilebilir.

3.2.3. Savunulabilir alan teorisi (defensible space theory)

Savunulabilir alan teorisi, 1970'lerin başında mimar Oscar Newman'ın Defensible Space adlı kitabıyla ortaya konmuştur. Newman, savunulabilir alan yaklaşımı ile toplu konut birimleri ve yakın çevrelerinin tasarımına ve bu tasarımların konut sakinleri üzerinde yarattığı sağlıksız etkiler üzerine odaklanmıştır. Newman, toplu konutların tasarımının sakinlerin çevrelerini güvenli bir şekilde kullanma ve kontrol etme becerilerini ve isteklerini nasıl etkileyebileceğini incelemiştir. Ayrıca, belirli tasarım unsurlarının sakinlerde korku yaratabileceğini savunmuştur. Yüksek suç oranlarını, bu projelerin sakinlerine çevreleri üzerinde kontrol sağlama imkanı tanımayan mimari düzenlerine bağlamıştır. Newman, toplu konutlardaki suç oranlarının, sakinlerin çevrelerine müdahale edememeleri nedeniyle arttığını tespit etmiştir ve bu koşulları iyileştirmek için ayrıntılı tasarım önerileri sunmuştur. Newman'ın bulguları, Jane Jacobs'un "sokaktaki gözler" konseptiyle örtüşmektedir (Deniz, 2007).

Kuram, fiziksel çevre tasarımı ve mekan yoluyla suçu azaltmayı ve toplum güvenliğini artırmayı amaçlayan bir kavramdır. Aidiyet kavramı etrafında şekillenen kuram, fiziksel alanların tasarımı ve düzeninin hem sakinlerin hem de potansiyel suçluların davranışlarını etkileyebileceğini, böylece suçu azaltabileceğini ve bir toplum içindeki güvenlik hissini artırabileceğini ileri sürmektedir. Newman'a göre, hem toplum hem de fiziksel unsurlar başarılı savunulabilir alanın parçalarını oluşturur. İnsanlar bir yere dair sahiplik ve sorumluluk duygusu hissettiklerinde o yerin daha güvenli olduğunu savunur çünkü kendilerini bir yere ait hisseden insanlar o yere sahip çıkma ve koruma gibi davranışlar geliştirmektedirler. Dolayısıyla güvenliği sağlamak için bölge halkının aktif katılımı gereklidir. Potansiyel suçlu ise, bulunduğu çevrede dikkatli ve bilinçli bir topluluk sezdiğinde, kendini daha az güvende hisseder (Newman, 1997). Bu sebeple aile yaşamının ve komşuluk ilişkilerinin yoğun olduğu yerler, kalabalık ve birbirini tanımayan kişilerin

yoğun olduğu yerlere göre daha güvenlidir (Koca ve Çolpan Erkan, 2019). Çok katlı konutlarla ilişkilendirilen ortak alanların net sahipleri olmadığında veya çok fazla kullanıcıya açık olduğunda, konut sakinleri güvenlik ve bakım için sorumluluk üstlenemezler ve bu yerler suça ve vandalizme karşı savunmasız kalır. Newman, ortak alanlarda sahiplik duygusunu yaratmak adına, bu alanları bireylere veya küçük gruplara özgü bölümlendirerek, bu gruplara özel alanların tanımlanması ve kontrol mekanizmasının sağlanmasını savunur (Newman, 1997). Dolayısıyla mekanın fiziksel özelliklerinin yanı sıra bölge sakinlerinin sosyal dayanışma içinde olmaları, güçlü ilişkiler kurmaları, yapılı çevreyi aktif kullanmaları savunulabilir alan teorisi kapsamında önem arz etmektedir (Cicaleri ve Cicaleri, 2005).

Newman'ın savunulabilir alan ilkelerini yaratmadaki amacı, bir topluluğun sakinlerine kamusal alanların kontrolünü vermektir. Savunulabilir alan teorisi, düşük yoğunluğa sahip konutlardan yüksek binalara kadar her tür planlanmış alana uygulanabilir. Ana prensip, sakinlerin "kontrol alanını ve hissedilen sorumluluk bölgesini genişletebilecekleri" bir ortak alanın geliştirilmesidir. Sirkülasyon tasarımları ve ortak girişler, savunulabilir tasarımın önemli yönleridir. Örneğin tek blok yüksek binalarda tek giriş bulunuyorsa yabancılar ayırt edilememektedir. Her bir yapı için kendi girişi olan az katlı müstakil konutlarda ise gözetleme olanağı artmaktadır. Konut sakinleri ayrıca koruyucu tutumlarını mülk ile kentsel sokakların birleştiği yerlere de yayma ihtiyacı hissetmelidir. Özel mülkiyet ve kamusal alan arasındaki ara yüzler benzer şekilde korunmalıdır (Newman, 1997).

Savunulabilir alan teorisi, daha güvenli bir yaşam alanı oluşturmak için beş ana unsurun önemini vurgular. Bu unsurlar; 1- Bölgesellik (Territoriality), 2- Doğal Gözetim (Natural Surveillance), 3- İmge (Image), 4- Çevre (Milieu), 5- Güvenli bitişik mekanlardır (Safe adjoining areas). Bölgesellik kişinin evinin kutsal olduğundan hareketle özel alan mülkiyetinin önemini vurgular. Doğal gözetim, bir bölgenin fiziksel özellikleri ile bölge sakinlerinin neler olup bittiğini görebilmeleri arasındaki bağlantıyı ifade eder. İmge, fiziksel tasarımın güvenlik hissi verme kapasitesi ile ilişkili bir kavramdır. Çevre, polis karakoluna veya yoğun ticari alanlara yakınlık gibi güvenliği etkileyebilecek diğer özellikleri kapsar. Güvenli bitişik alanlar ise daha iyi güvenlik için, bitişik alanın tasarımı ile konut sakinlerinin daha yüksek gözetim kabiliyetine sahip olması çevresinde şekillenen bir kavramdır (Newman, 1997).

Newman (1973; 1980, 1996), Poyner (1983) ve Coleman, (1985) tarafından yapılan çalışmaların tümü, tasarım özellikleri ile suç seviyeleri arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bölge sakinlerinin aidiyet hissedemediği alanlar, sosyal etkileşimin zayıf olduğu bölgeler, kamusal ve özel alan sınırlarının net olmadığı mekanlar, doğal gözetim imkanının sınırlı olduğu yüksek katlı ve kalabalık konut blokları, yanlış planlama ve konumlandırma ile binalarda ve yakın çevrelerinde oluşan kör ve kuytu mekanlar savunulabilir alan teorisi kapsamında, suça zemin hazırlayan mekanlara örnek olarak verilebilir. Aidiyet duygusunu teşvik ederek, görünürlüğü artırarak, çevreyi koruyarak ve erişimi kontrol ederek, alanların daha güvenli ve potansiyel suçlular için daha az çekici hale getirilebileceği savunulur.

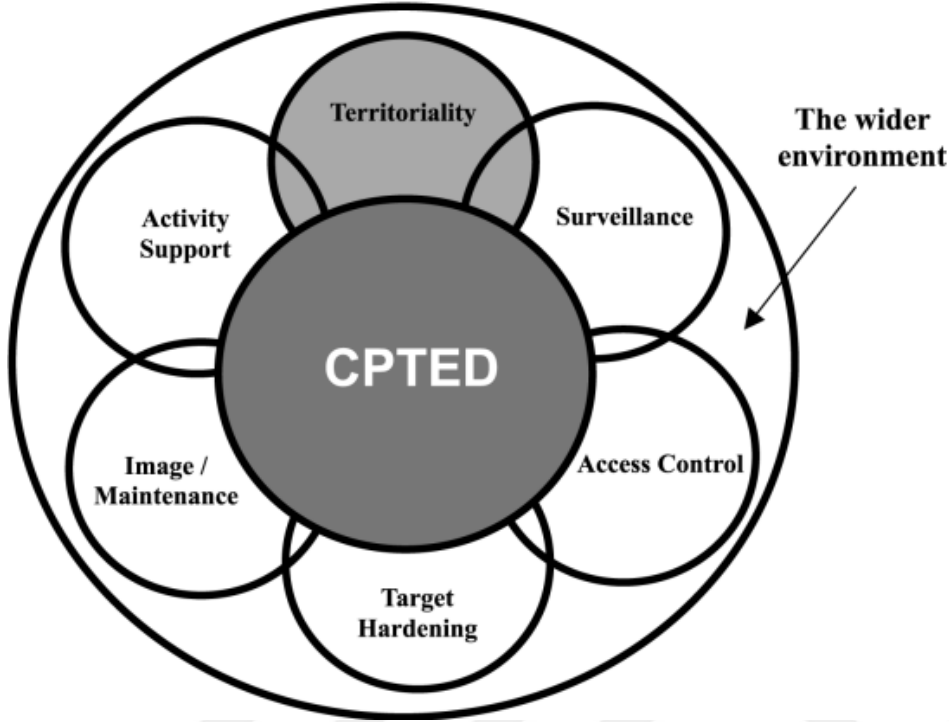
3.2.4. CPTED (crime prevention through environmental design)

Fiziksel çevrenin suç fırsatları üzerinde bir etkisi olduğu, dolayısıyla çevresel tasarım yoluyla suçun önlenebileceğini ilk kez Jeffery tarafından ortaya atılmıştır. Jeffery ayrıca bu yaklaşımın amacına yönelik olarak farklı paydaşlardan oluşan multidisipliner bir uygulama olduğunu belirtmiştir (Jeffery, 1977). Yapılı çevrenin doğru tasarımı ve etkin kullanımı ile suç korkusunun ve suç eylemlerinin azalmasına ve yaşam kalitesinin artmasına yol açtığı savunulur (Crowe ve Fennelly, 2013: 280).

CPTED, yapılı çevrenin suç korkusunu ve fırsatlarını azaltacak şekilde tasarlanması veya yeniden düzenlenmesidir. CPTED yaklaşımı yirminci yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış ve günümüze kadar değişen insan yaşamı ile çeşitli varyasyonlara ulaşmıştır (Cozens, Saville, ve Hillier, 2005). Bu doğrultuda CPTED yaklaşımları birinci, ikinci ve üçüncü nesil olarak ele alınmaktadır (Mihinjac ve Saville, 2019; Cozens ve diğerler, 2005). Mimari, şehir planlama ve bölge yönetimini kullanır ve Tasarımla Suç Önleme (Design out Crime-DOC), Savunulabilir alan veya Kentsel Gelişimle Suç Önleme (Defensible Space or Crime Prevention Through Urban Development-CPT-UD) ile de ilişkilidir (URL-8).

Newman'ın 1973 yılındaki çalışmaları ardından, 1983 yılında Moffat birinci nesil CPTED yaklaşımında altı temel ilke olduğunu ileri sürmüştür. Bu ilkeler 1- Bölgesellik (Territoriality), 2- Gözetim (Surveillance), 3-Erişim Kontrolü (Access Control), 4-İmge ve Bakım (Image and Maintenance), 5- Aktivite Desteği (Activity Support) ve 6- Hedef Güçlendirme (Target Hardening)'dir. Bu ilkeler birbirinden bağımsız değil, birbiriyle uyum

içinde çalışır. Günümüze kadar yapılan çeşitli çalışmalar, bahse konu altı stratejinin suç ve suç korkusunun azaltılmasına ayrı ayrı katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Şekil 3.5. Birinci nesil CPTED temel prensipleri (Moffatt, 1983: 23).

Bu ilkeler doğrultusunda; gözetim fırsatlarının artırılması, bölgesel sınırların kullanıma uygun olarak açıkça ve okunur şekilde tanımlanması ve olumlu bir etki yaratacak imgenin oluşturulması ile çevresel tasarım suç eylemlerini caydırabilir. Ayrıca düzenli periyodlar ile bakımı yapılan ve uygun aktivitelere izin veren bir yapıli çevre, içerisinde bulunan insanlar için sahiplik algısı uyandırarak o alanı koruma sorumluluğu verir (Cozens ve diğerleri, 2005).

Bölgesellik

Bölgesellik, mekanın meşru kullanıcılarının "sahiplik" duygusunu güçlendirmeyi ve bu sayede meşru olmayan kullanıcıların caydırılması ile suç işleme fırsatlarını azaltmayı amaçlayan bir ilkedir.

Bölgesellik, erişim kontrolü ve gözetim ilkeleri bütüncül düşünülerek meşru kullanıcıların sosyal kontrolünü teşvik yoluyla sahiplik duygusunu güçlendirir (Crowe, 2000: 37).

Kamusal, yarı kamusal, yarı özel ve özel alan sınırlarını net çizerek mülkiyeti tanımlamak ve uygun kullanım kalıplarını tanımlamak için tel çitler, kaldırım düzenlemeleri, tabelalar, peyzaj düzenlemeleri gibi fiziksel elemanlar kullanılabilir ve ayrıca gözetim fırsatları ve erişim kontrolü ile suç fırsatları azaltılabilir (Cozens ve diğerleri, 2005).

Gözetim

Suçlular, gözetlendiklerini algıladıklarında suç işleme olasılıkları azalabilir. Bunun nedeni, gözlemlendikleri durumlarda yakalanma, müdahale ve cezalandırılma riskinin artmasıdır.

Gözetim kavramı; doğal gözetim, resmi gözetim ve mekanik gözetim olarak ele alınabilir. Doğal gözetim, tasarım yoluyla (bina yerleşim ve yönelimleri, pencereler vb.) insanların doğal gözetleme imkanlarının artırılmasıdır. Resmi gözetim, kolluk kuvvetleri ve güvenlik görevlileri gibi organize yürütülen gözetim faaliyetlerini ifade etmektedir. Mekanik gözetim ise aydınlatma elemanları ve CCTV gibi sistemleri kapsar.

Çeşitli çalışmalar temelinde doğal, resmi ve mekanik gözetim stratejilerinin hem suçu hem de suç korkusunu azaltmada etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Cozens ve diğerleri, 2005).

Erişim kontrolü

Erişim kontrolü, suç işleme fırsatlarını azaltmak için potansiyel suçluların, hedeflere erişimini engellemeye ve suçlulara yönelik risk algısını artırmaya odaklanır. Bu kapsamda erişim kontrolü; mekanın fiziksel düzenlemelerindeki erişim sınırlarının tanımlanması gibi doğal yöntemlerle, güvenlik personeli gibi organize planlamalar içeren resmi yöntemlerle ve kapılar, kilitler gibi mekanik yöntemler ile sağlanabilir.

Erişim kontrolü stratejisi hem gözetim hem de hedef güçlendirme stratejileri ile bütüncül olarak düşünülebilir.

İmge ve bakım

Fiziksel çevrenin düzenli bakımı, olumlu bir imaj yaratmak ve mekanın işlevselliğini korumak için kritiktir. Bakımlı ve olumlu bir imaj yaratan alanlar suç korkusunu azaltır ve meşru kullanıcıları mekan kullanımına teşvik eder (Lynch, 1960).

Boş binalar, genellikle düşük gözetim ve kontrol nedeniyle suç faaliyetlerine elverişli alanlar haline gelir. Güvenlik önlemlerinin eksikliği, bu alanları yasa dışı faaliyetlerde bulunmak isteyen kişiler için cazip hale getirir. Özellikle daha küçük ölçekli yapılar, yönetim ve finansal kaynakların sınırlı olması nedeniyle uyuşturucu ticareti gibi suçlar için tercih edilen yerler olur. Bu binalar, çevresel risklerin artmasına katkıda bulunarak hem toplumsal güvenliği tehdit eder hem de suç oranlarını yükselten bir “mıknatıs” işlevi görür (Spelman, 1993).

Aktivite desteği

Aktivite desteği, kamusal alanların doğru ve uygun kullanımını teşvik etmek için tasarım araçlarının kullanılmasını içerir. Aktivite desteği stratejisinin ana fikri, mekanın kullanım çeşitliliği ve tasarımının, suç önleme ve güvenlik üzerinde doğrudan bir etkisi olduğudur.

Bu kapsamda yapılan çalışmalarda; Crowe (2000), mali işlemleri gibi riskli faaliyetlerin gerçekleştiği mekanların daha güvenli alanlara yerleştirilmesini önerir. Güvenli alanlar, yüksek insan trafiğine sahip, gözetim fırsatlarının bol olduğu yerlerdir (Crowe, 2000). Güvenli olarak algılanan faaliyetler, meşru kullanıcı kendine çeker ve sahiplik duygusunu artırır. Potansiyel suçluların caydırılmasına katkı sağlar (Cozens ve diğerleri, 2005)

Karma kullanımlı alanlar, farklı zamanlarda ve farklı türdeki etkinliklerin bir arada bulunması sayesinde, suç fırsatlarını azaltır. Mekansal ve zamansal anlamda karma kullanım; hareketlilik ve insan etkileşimi yaratarak suçlular üzerinde caydırıcı bir etki oluşturur (Poyner ve Webb, 1991; Pettersson, 1997).

Karma kullanım yerine planlanan katı kümelenmeler, alanın daha izole olmasına yol açabilir. İzole alanlar da suç açısından daha riskli alanlardır. Bu sebeple eyes on the street teorisine göre alanların, sadece konut ya da sadece ticari alan gibi tek fonksiyonlu kullanımlar olarak bölgelendirilmesi belirli kullanım saatleri ve aktiviteleri yaratacağından potansiyel gözetim imkanlarını azaltabilir (Jacobs, 1961).

Bu yaklaşım, bölgesellik, erişim kontrolü ve gözetim unsurlarını ile ilişkilidir. Bu stratejiler birlikte çalışarak kamu alanlarında hem güvenliği artırır hem de suç korkusunu azaltır.

Hedef güçlendirme

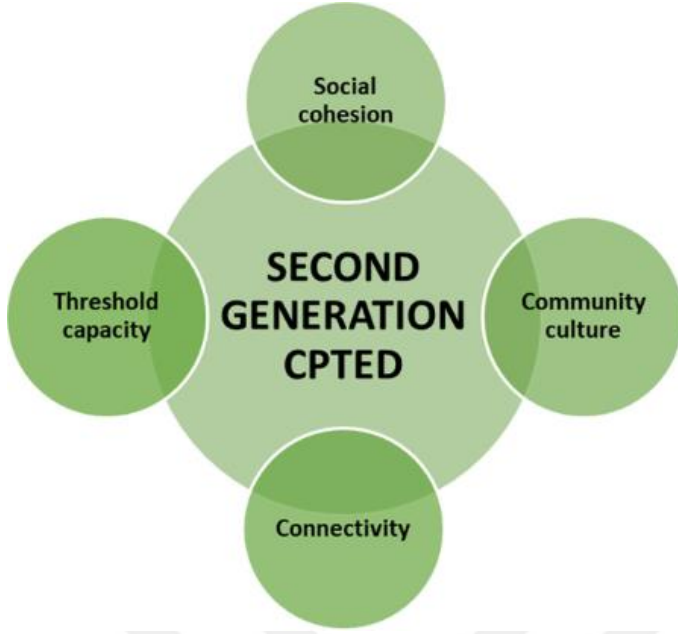
Hedef güçlendirme, fiziksel engelleri kullanarak suç için gerekli çabayı artırmayı amaçlar. Bu kapsamda alınabilecek önlemlere çitler, kapılar, kilitler, alarm sistemler, güvenlik devriyeleri örnek verilebilir. Hedef güçlendirme, suç önleme stratejilerinin köklü yaklaşımlarından biri olsa da, CPTED'in bir parçası olup olmadığı konusunda fikir ayrılıkları vardır. Hedef güçlendirmenin aşırı yapılması durumunda bireylerin ve toplulukların kendilerini fiziksel bariyerlerin arkasına çekilmesine neden olarak bir kale zihniyeti yaratabilir. Bu durum, çevrenin doğal gözetim ve sosyal kontrol kapasitesini zayıflatır ve doğal gözetim, erişim kontrolü ve bölgesellik gibi stratejileri ile ters düşebilir. Bu nedenle, hedef sertleştirme, diğer CPTED stratejileriyle dengeli bir şekilde kullanılmalıdır (Cozens ve diğerleri, 2005)

Tüm birinci nesil stratejiler ortak özelliklere sahiptir. Suçlular için fiziksel fırsatları en aza indirerek suçu önlemeyi amaçlamaktadırlar (Saville ve Cleveland, 2006).

Birinci nesil CPTED yaklaşımının kapsadığı suç önleme stratejilerinin bazı suçlar kapsamında sınırlılıkları olduğu söylenebilir. Örneğin alkol veya uyuşturucu etkisi, olumsuz sosyoekonomik ve demografik dinamikler gibi sebepler suç oranına etki edebilir ve bu açıdan incelendiğinde birinci nesil CPTED yaklaşımlarının caydırıcı etkisi daha düşük değerlendirilebilir. Bu ve benzeri etkenler birinci nesil CPTED'in sınırlılıklarını oluşturmaktadır (Cozens ve diğerleri, 2005).

1990'ların sonlarında ikinci nesil CPTED'in yaratılma sebeplerinden biri olumlu sosyoekonomik ve demografik dinamiklerin CPTED ilkelerinin işlevselliğini artırdığının ortaya çıkmasıdır (Saville ve Cleveland, 1997).

CPTED, yalnızca fiziksel düzenlemelerle suç fırsatlarını azaltmayı değil, aynı zamanda topluluk içinde sosyal uyum oluşturarak suç motivasyonlarını da düşürmeyi hedefler. Bu, birinci ve ikinci nesil CPTED arasındaki temel farklardan biridir ve fiziksel ile sosyal çevrenin ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olduğunu ortaya koyar. Birinci Nesil CPTED, bölgesel kontrolü ve savunulabilir alanı geliştirmeye ve suç fırsatlarını azaltmaya odaklanırken, İkinci Nesil CPTED, sosyal çevreyi güçlendirerek toplumsal uyumu artırmayı ve suç motivasyonlarını azaltmayı hedefler (Saville ve Cleveland, 2006).

Şekil 3.6. İkinci nesil CPTED ilkeleri (URL-8)

Sosyal uyum

Tıpkı birinci nesil CPTED'in özünde bölgesellik olduğu gibi, ikinci nesil CPTED'in özünde de sosyal uyum vardır. Uyum stratejileri, sakinler arasındaki ilişkileri güçlendirir. Yerel etkinliklere katılım, yaşam kalitesiyle ilgilenen sosyal gruplar, problem çözme odaklı oluşturulan gruplar sosyal uyumu tanımlayan özelliklere örnek olarak verilebilir (Saville ve Cleveland, 2006).

Topluluk kültürü

Topluluk kültürü, bir alanın sosyal bağlarını güçlendirir, sakinlerin alanla ilgili sorumluluk hissetmesini sağlar ve suç önleme açısından kritik olan yerel kontrol mekanizmalarını destekler. Bu bağlantılar bazen mahalledeki kültürel etkinlikler, sanat ve müzik festivalleri ve her cinsiyetten, yaştan ve etnik kökenden insanların birbirlerini tanımalarını sağlayan yer oluşturma faaliyetleriyle ilgilidir (URL-8).

Bağlantısallık

Bağlantısallık, mahallelerin başarılı bir şekilde güçlenmesi ve suç önleme stratejilerinin etkili olması için yalnızca kendi içlerinde değil, mahalle dışındaki oluşumlar ile de pozitif

ilişkiler kurmasını ifade eder. Bu ilke, mahallelerin dış dünyadan izole olmaması gerektiğini savunur (Saville ve Cleveland, 2006).

Eşik kapasitesi

İkinci Nesil CPTED, dengeli arazi kullanımları ve sosyal dengeleyiciler oluşturarak sosyal ekoloji kavramını da ele almaktadır. Eşik kapasitesi kavramı, mahallede sakinlerin sosyalleşebileceği (parklar), market alışverişi yapabileceği (yemek satış noktaları) ve dinlenebileceği (spor veya eğlence) çoklu arazi kullanımlarını önermektedir (Saville ve Cleveland, 2006).

Bir mahallede çok sayıda terk edilmiş evin belirli suç türleri için bir mıknatıs görevi gördüğü gösterilmiştir (Spelman, 1993). Küçük bir alanda çok fazla bar bulunması, saldırı, alkolü araç kullanımı ve asayiş olayları gibi barlarla ilgili çok sayıda soruna yol açabilir (Saville ve Wong, 1994).

İkinci nesil CPTED, fiziksel tasarımı geliştirerek suç fırsatlarını azaltmayı hedefleyen birinci nesil CPTED'in sosyal uyumu da ön plana çıkaran bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, yalnızca çevresel düzenlemeleri değil, aynı zamanda topluluk bağlarını güçlendirmeyi de temel alır (Atlas 2013). Bu perspektiften bakıldığında, Birinci nesil CPTED, çevresel tasarım değişiklikleri ile suç fırsatlarını kısa vadede azaltmayı amaçlarken, ikinci nesil CPTED, daha uzun vadeli bir yaklaşım benimseyerek topluluklar arasında sosyal uyum ve aidiyet duygusu geliştirmeyi hedefler. Böylece, fiziksel düzenlemelerin ötesine geçilerek, sürdürülebilir bir güvenlik anlayışı oluşturulur (Miller ve diğerleri 2015; Mihinjac ve Saville, 2019).

Üçüncü nesil CPTED ise önceki nesillerin temel yaklaşımlarını genişleterek daha sürdürülebilir bir güvenlik ve topluluk gelişimi modeli oluşturmayı hedefler. Bu yaklaşım, çevresel ve sosyal stratejilere ek olarak, sürdürülebilir kalkınma, çevre bilinci ve uzun vadeli toplumsal dayanıklılığı önceliklendirerek temel unsurlar olarak halk sağlığının ve sürdürülebilirliğin önemini vurgular. Topluluk katılımını vurgular ve daha güvenli, daha yaşanabilir ortamlar yaratmayı amaçlar (Mihinjac ve Saville, 2019).

Son 30 yıl içinde yapılan araştırmalar, CPTED'nin suç oranlarını ve suç korkusunu azaltmada etkili olduğunu doğrulamıştır. Ancak, bu yaklaşımın nasıl ve neden çalıştığı, en iyi hangi koşullarda etkili olduğu ve etkinliğinin sistematik bir şekilde nasıl değerlendirileceği konusunda belirsizlikler bulunmaktadır (Cozens ve diğerleri, 2005). Schneider ve Kitchen (2002), CPTED uygulamalarının yer bazlı etkilerini destekleyen suç verilerine rağmen, fiziksel, yönetimsel ve toplumsal müdahalelerin karmaşık bir şekilde birbirine entegre olduğunu ve bu nedenle her bir müdahalenin bağımsız olarak analiz edilemeyeceğini belirtirler.

Yapılan araştırmalara göre CPTED yaklaşımında, tek başına tüm suçları azaltabilecek bir çözüm sağlanamamaktadır. Bu sebeple suçları azaltmak tek bir stratejiyle değil, yerel bağlama uygun, çeşitli stratejilerin bir arada kullanılmasıyla etkili olabilir. Ayrıca, başarılı bir uygulama için kentsel planlama ve toplumsal gelişimin tüm CPTED ilkeleriyle uyum içinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Suçları önlemek için yerel bağlamın kapsamlı bir analizine dayalı olarak çeşitli stratejilerin kombinasyon halinde uygulanması gerekecektir.

3.2.5. Çeşitli ülkelerde suç ve mekan üzerine yapılmış alışmalar

Dünya genelinde gelişmiş ülkelerde suçun mekanla ilişkisini anlamaya ve suç oranlarını azaltmaya yönelik çeşitli girişimler bulunmaktadır. Bu girişimler, şehir planlama, mimarlık gibi disiplinler kapsamında da teorik ve uygulamalı yaklaşımlar geliştirerek suç oranlarını azaltmayı hedefler.

1980'li yılların sonlarına doğru Avrupa Konseyi, kentsel şiddet ve güvensizliğin yönetilmesinde yerel politikaların rolünü ele almak üzere ilk toplantısını Strazburg'da gerçekleştirmiştir. Devam eden yıllarda Barcelona, Avrupa, Kuzey Amerika ve Kanada'da çeşitli konferanslar düzenlenerek çeşitli ülkelerde suçun nlenmesine yönelik bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda yerel yönetimler ve teknik işbirliği ile şehirleri daha güvenli hale getirmek yönünde projeler geliştirildi. 1994 yılında kurulan ICPC (International Centre for the Prevention of Crime) ile şehirlerde suçu azaltarak güvenlik duygusunu güçlendirmeyi amaçlayan politika, program ve projelerin geliştirilmesi ve uygulanması desteklenmiştir. Günümüzde ICPC, kentsel şiddet, organize suçlar, siber suçlar ve terörizmin önlenmesi de dahil olmak üzere çok çeşitli suç nleme konularında araştırma ve analizler yürütmektedir. Çok disiplinli yaklaşımları teşvik etmekte, suç ve güvensizlik sorunlarına

çözüm bulmak amacıyla işbirliğini desteklemektedir. ICPC'nin dünya çapında üye ve ortaklardan oluşan bir ağı vardır. Bu ağ, başta suçun önlenmesi ve dünyanın çeşitli bölgelerinde toplum güvenliğini sağlamak üzere bilgi alışverişini desteklemektedir (URL-9).

CPTED, yoğunlukla ABD ve Kanada'da uygulanan bir yaklaşımdır ve 1996 yılında Kanada'da ICA (International CPTED Assosiation) kurulmuştur. Çalışmanın önceki kısımlarında açıklandığı üzere CPTED girişimi, suçun önlenmesi amacıyla yapıli ve doğal çevrelerin tasarım ve yönetimini kullanan çok disiplinli bir yaklaşımdır. CPTED stratejileri suç girişimlerini eylemden önce caydırmayı, suçu azaltmayı ve suç korkusunu en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Günümüzde CPTED'in çeşitli akreditasyon programları ve kursları mevcuttur. Ayrıca CPTED'in çeşitli kılavuzları, el kitapları, yönergeleri, politikaları ve standartları da bulunmaktadır. 2021 yılında ISO 22341 Security and resilience-Protective security-Guidelines for CPTED ile birlikte konuya dair ilk ISO standardı yayınlanmıştır (URL-10). Ayrıca 2005-2022 yılları arasında tasarım yoluyla suçun önlenmesine dair çeşitli CEN standartları da mevcuttur. CEN standartları kent planlama, konutlar, ticari işletmeler ve ofisler, ulaşım tesisleri gibi farklı fonksiyonlara göre özelleşerek düzenlenmiştir.

CPTED girişimleri başka ülkelerde çeşitli çalışmalar ile desteklenmektedir. İngiltere'de Secured by design (SBD) girişimi, CPTED'in kapsamlı destekleyicilerinden biridir. SBD, suçu azaltmak ve insanların daha güvenli bir şekilde yaşamalarına yardımcı olmak amacıyla Birleşik Krallık Polis Teşkilatı'na ait resmi polis güvenlik girişimidir. SBD güvenlik gereksinimlerine uygun sertifikaya (UKAS tarafından sertifikalandırılmış) sahip kapı, pencere, kilit sistemleri gibi ürünler kullanarak yapıların fiziksel güvenliğini iyileştirmeyi amaçlarken, doğal gözetimi artırma ve erişim kontrolü gibi suç önleme tekniklerini de kullanır. Bu girişim, konsept aşamasından inşaatın tamamlanmasına kadar mimar ve mühendis gibi teknik personeller, yerel yetkililer ve polis teşkilatı ile birlikte çeşitli disiplinlerin ortak çalışmaları sonucu uygulanmaktadır. Konu ile ilgili alanında uzman özel polis ekipleri (DOCOs) bulunmaktadır. Ayrıca zaman içerisinde güncellenen çeşitli SBD tasarım kılavuzları mevcuttur. Bu kılavuzlar konut, ticari, eğitim gibi farklı fonksiyonlar olarak düzenlenmiştir (URL-11)

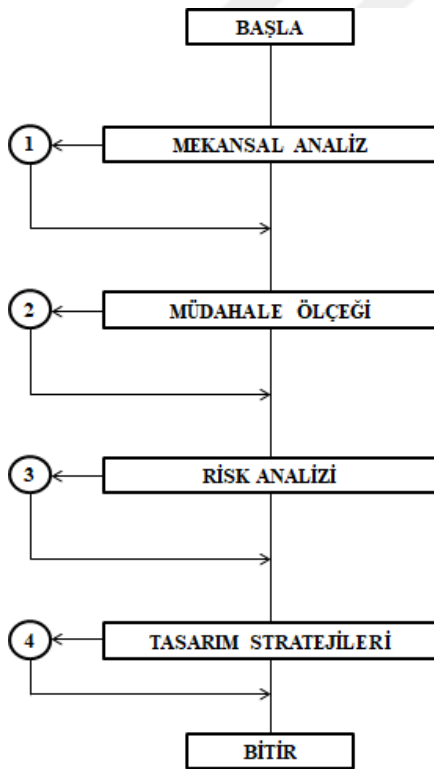
CPTED'in farklı uygulamalarına başka bir örnek olarak SafeGrowth verilebilir. Gregory Saville tarafından geliştirilen SafeGrowth, İkinci Nesil CPTED yaklaşımının uygulamalı bir

uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım çevresel tasarımın ötesine geçerek suç önlemeyi toplumsal kalkınma ve mahalle dayanışmasıyla entegre eder. SafeGrowth, mahalle sakinlerini karar alma süreçlerine dahil ederek, suç nedenlerini ve fırsatlarını ortadan kaldırmayı, toplumsal bağları güçlendirmeyi ve sürdürülebilir güvenli mahalleler oluşturmayı hedefler. İkinci Nesil CPTED'in sosyal dinamiklere odaklanan ilkelerini pratiğe döken SafeGrowth, bireylerin kendi mahallelerinin geleceğini planlamasına olanak tanırken, topluluk içindeki sosyal sermaye ve dayanıklılığı artırarak suça karşı daha dirençli yaşam alanları yaratır. Bu yönüyle SafeGrowth, CPTED'in genişlemiş ve sosyal boyutları derinleştirilmiş bir versiyonu olarak değerlendirilmektedir ve Kuzey Amerika, Yeni Zelanda, Avustralya ve Avrupa'daki mahallelerde benimsenmiştir (URL-12).

Dünya genelinde, suç ve mekan ilişkisine yönelik multidisipliner girişimler, yerel uygulamalar ve uluslararası standartlar, mimarlık disiplini içinde yeni bir bakış açısı kazandırmış ve bu alana farklı bir boyut eklemiştir. Ancak, Türkiye'de bu alandaki gereksinim henüz yeterince fark edilememiş, bu sebeple de yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkelerdeki örneklerle karşılaştırıldığında oldukça sınırlı kalmıştır. Mevcut durum, hem ulusal politika eksikliklerine hem de disiplinler arası iş birliği yetersizliklerine işaret etmektedir. ICPC veya CPTED gibi uluslararası kuruluşların metodolojilerine benzer bir sistematik yaklaşıma Türkiye'de henüz ulaşamamıştır. Bu eksiklikler, toplumsal güvenlik ve kentsel yaşam kalitesi açısından önemli riskler yaratmaktadır. Türkiye'de bu alandaki boşlukların giderilmesi için yerel koşullara uygun rehberler ve kılavuzlar geliştirilmelidir. Ayrıca, disiplinler arası iş birliğini güçlendiren ulusal politikaların oluşturulması ve dünya genelindeki başarılı uygulamaların entegrasyonu, toplumsal güvenliğin artırılmasına ve suç oranlarının azaltılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

4. MEKANSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA TASARIM STRATEJİLERİ GELİŞTİRME MODELİ

Literatür taraması ile açıklanan teorilere göre, mekansal tasarım yoluyla güvenlik hissinin artırılması, suç girişimlerinin ve suç eylemlerinin azaltılması mümkündür. Bu çalışmada, suç ve mekan üzerine geliştirilen teoriler temelinde, farklı ölçek ve farklı mekan türlerine uygulanabilir tasarım stratejilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Mekansal güvenlik bağlamında tasarım stratejileri geliştirmek karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bu nedenle, bu çalışmada sürecin daha sistematik ve anlaşılır hale getirilmesi için bir model geliştirilmiştir. Bu model ile ilgili kişi ve disiplinlerin, planlama, tasarım, işletme ve yönetim aşamalarında gerekli verileri girerek, değerlendirilen mekana özgü güvenlik önlemleri ve tasarım stratejilerine ulaşabilmesi hedeflenmiştir. Model dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla 1-Mekansal Analiz, 2- Müdahale Ölçeği, 3- Risk Analizi, 4- Tasarım Stratejileri olarak tanımlanmıştır. Mekansal güvenlik ve suç bağlamında tasarım stratejilerinin geliştirilmesine yönelik aşamaları gösteren genel akış şeması aşağıda verilmiştir.

Şekil 4.1. Genel akış şeması

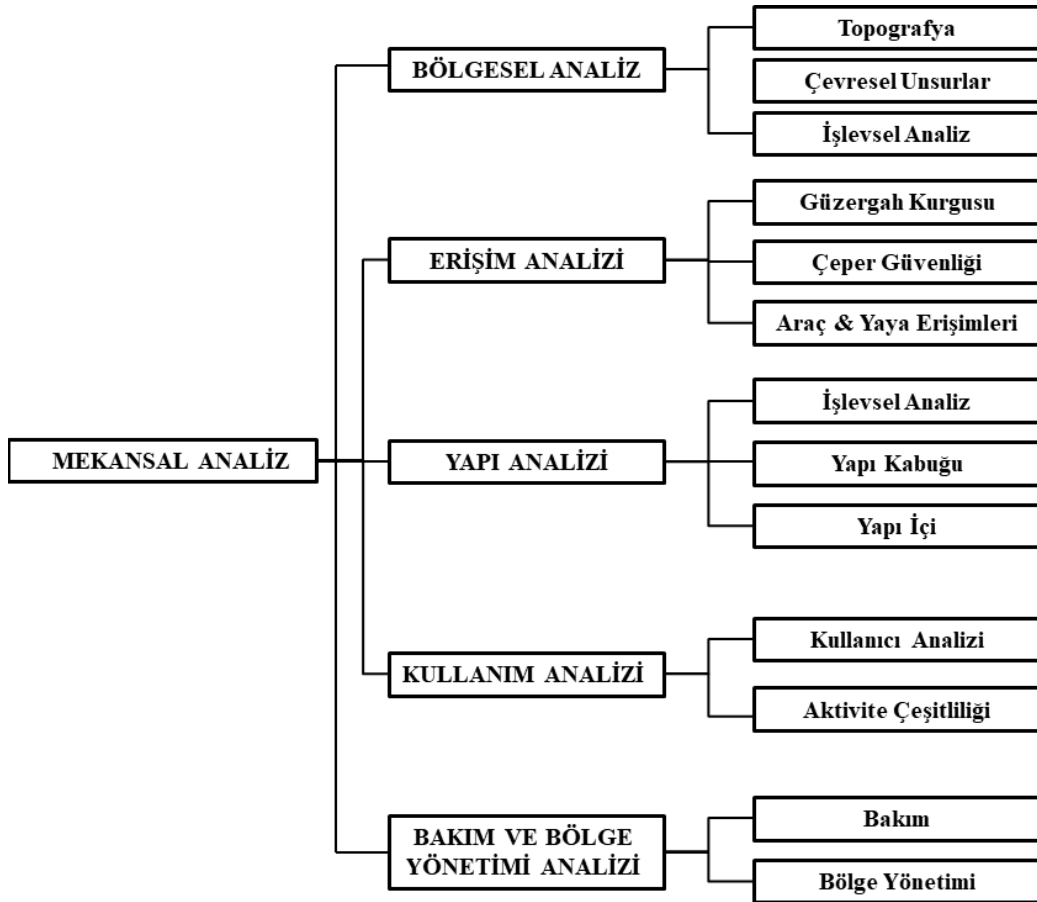
1. Mekansal Analiz: Çalışılan alanın fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik özellikleri kapsamlı bir şekilde incelenir. Bu analiz, mevcut durumun anlaşılması ve stratejik kararların alınması için temel veriler sunar.
2. Müdahale Ölçeği: Müdahale alanının kapsamı ve ölçeği belirlenir. Bu aşama, çözümün hangi ölçekte ele alınacağına dair tanımlamayı içerir.
3. Risk Analizi: Mekanla ilgili potansiyel riskler değerlendirilir. Amaç, suç olasılıklarının düşürmeye yönelik stratejiler geliştirmek için olası riskleri tespit etmek ve stratejilere yön vermektir.
4. Tasarım Stratejileri: Analiz sonuçlarına dayanarak mekansal problemlerin çözülmesine yönelik öneriler geliştirilir.

Süreç, bu modele göre sistematik bir yaklaşımla ele alındığında, tasarım stratejilerinin bir temele oturmasını sağlamakta ve uygulama aşaması için bir yol haritası sunmaktadır.

4.1. Mekansal Analiz

Mekansal analiz, bir mekanın fiziksel, sosyal, işlevsel ve çevresel özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenerek, mekanın mevcut durumunun tespit edilmesi ve o mekanın kullanımı, güvenliği, tasarımı veya iyileştirmesi için bilgi toplama sürecidir. Mekansal analiz ile mekanın güçlü ve zayıf yönlerini belirlenir. Bu aşama yeni yapılacak olan tasarım ve mevcut bir yerin iyileştirmesi için değişiklik gösterse de ortak noktalar barındırır. Her iki bağlamda da mekansal analiz, veriye dayalı ve bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmeli, mevcut durum detaylı bir şekilde anlaşılmalı ve tasarım sürecine rehberlik edecek veriler toplanmalıdır.

Mekansal analiz aşaması beş ana başlık altında oluşturulmuştur. Bu başlıklar; 1- Bölgesel Analiz, 2- Erişim Analizi, 3- Yapı Analizi, 4- Kullanım Analizi, 5- Bakım ve Bölge Yönetimi analizi olarak belirlenmiştir. Ana başlıklar ve alt başlıklar ile ana hatları belirlenen şema aşağıda verilmiştir.

Şekil 4.2. Mekansal analiz şeması

4.1.1. Bölgesel analiz

Bölgesel analizde üst ölçekten alt ölçeğe inilerek mekanın genel tanımı yapılır. Mekanın bulunduğu bölge incelenir. Arazi topografyası, iklim koşulları, doğal ve yapay çevresel unsurlar incelenir. Arazi kullanımı, mekanın boyutları, sınırları belirlenir. İşlevsel analiz şeması yapılarak çevre fonksiyonlar tespit edilir.

4.1.2. Erişim analizi

Erişim analizi, bölgenin veya mekanın çeşitli kaynak veya hizmetler ile ulaşım bağlantıları, güzergah kurguları, araç ve yaya erişim kurguları, ana giriş çıkış kurgularının anlaşılması için gerekli olan analizdir. Bu analiz ile bir alan veya mekandaki erişim olanakları ve sirkülasyon kurguları belirlenir. Bölgenin toplu taşıma olanakları, resmi gözetim noktalarına uzaklıkları vb. parametreler de bu analizde dikkate alınır.

4.1.3. Yapı analizi

Yapı analizi, bir yapının fiziksel, işlevsel ve estetik özelliklerinin sistematik bir şekilde incelenmesi sürecidir. Bu analiz, mimari tasarımın kalitesini artırmak, yapının işlevselliğini değerlendirmek ve gelecekteki iyileştirmelere yönelik öneriler geliştirmek amacıyla yapılır. Yapı analizi, işlevsel analiz, yapı kabuğu ve yapı içi olarak sınıflandırılmıştır. İşlevsel analiz ile yapı veya mekanın kullanım amacı belirlenmeli, birden fazla fonksiyonu barındıran yapılar veya mekanlar için ana işlevin yanında alt işlevler tanımlanmalıdır. Yapı kabuğunda form, saydamlık & opaklık, malzeme vb. unsurlar, yapı içinde ise üç boyutlu mekan çözümü, tefrişat gibi unsurlar üzerinden analizler yapılarak yapı veya mekan tanınmalıdır.

4.1.4. Kullanım analizi

Kullanıcı analizi ve aktivite analizi olarak ikiye ayrılmaktadır. Kullanıcı analizi ile kullanıcıların demografik profilleri, sosyal alışkanlıkları, kültürel ihtiyaçları gibi özellikler değerlendirilir. Aktivite analizi ile aktivite çeşitliliği ile yapı veya mekanın amaçlanan kullanım amacına ne kadar hizmet ettiği değerlendirilir. Mekanın çevresindeki sosyal dinamikler ve komşu bölgelerle ilişkisi göz önünde bulundurulur.

4.1.5. Bakım ve bölge yönetimi analizi

Bakım ve bölge yönetimi analizi, bir bölgenin ya da mekanın işletmesel bakım süreçlerini ve yönetimini değerlendirme aşamasıdır. Bu analiz ile bakımsız, metruk alanlar tespit edilir. Bölge yönetiminin kullanıcı ve sosyal hayat üzerindeki çalışmaları irdelenir.

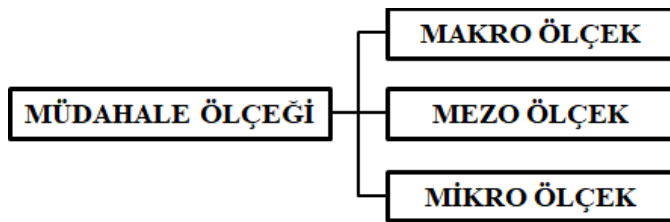
Sonuç olarak, mekansal analiz, hem yeni tasarlanacak mekanlar hem de mevcut mekanların iyileştirilmesi süreçlerinde temel aşamadır. Her iki durumda da mekanın fiziksel, sosyal, işlevsel ve çevresel özellikleri detaylı bir şekilde incelenerek, tasarım sürecine rehberlik edecek verilerin toplanması sağlanır. Yeni bir tasarım için mekansal analiz, mekanın potansiyelini, çevreyle ilişkisini ve kullanıcı ihtiyaçlarını anlamaya odaklanırken, mevcut bir mekanın iyileştirilmesi için mekansal analiz risk analizi ile birlikte, mevcut problemleri ve eksiklikleri tespit ederek çözüm önerilerinin geliştirmesi için veri tabanı oluşturulmasını hedefler. Yeni bir tasarım daha çok geleceğe dönük stratejiler üretirken, mevcut mekanın iyileştirmesi mevcut kullanım ve tasarım bağlantısının dikkatli bir şekilde irdelenmesi,

fiziksel altyapıdaki bozulmaların ve yetersizliklerin tespit edilmesi, seyrek veya aşırı kullanım olan noktaların analiz edilmesi süreçlerini gerektirir.

Mekansal analiz süreci, mekanların daha güvenli, işlevsel ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını sağlayarak önemli katkılar sunmaktadır. Bu çalışmada belirlenen mekansal analiz unsurları, genel olarak tüm bölge ve alanlar için ortak olan temel kriterler çerçevesinde tanımlanmıştır. Bununla birlikte, belirlenen ana çerçeve doğrultusunda, mekan analizi, her bölgenin veya alanın kendine özgü koşullarına göre daha detaylı bir şekilde ele alınmalıdır.

4.2. Müdahale Ölçeği

Müdahale ölçeğini belirleme aşamasında mekan kavramı, makro, mezo ve mikro ölçek olarak üç farklı ölçekte ele alınmaktadır. Makro ölçek, kent planlama ve kentsel tasarım bağlamında, mekanın geniş bir perspektifle değerlendirilmesini içerir. Mezo ölçek, yapının kendisi, yakın çevresi ve yapı kabuğuyla olan ilişkilerini içeren mimari ölçeği temsil eder. Burada, yapı elemanları ve yakın çevre ile etkileşimler odak noktasını oluşturur. Mikro ölçek ise yapı içindeki alt mekanlara, tefrişat gibi yapısal olmayan elemanlara odaklanan dekorasyon ölçeğidir. Bu perspektif, mekanın çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ve farklı ölçeklerde ele alındığında, suçla mücadele ve güvenlik gibi temalara dair daha kapsamlı bir anlayış sağladığını ortaya koymaktadır.

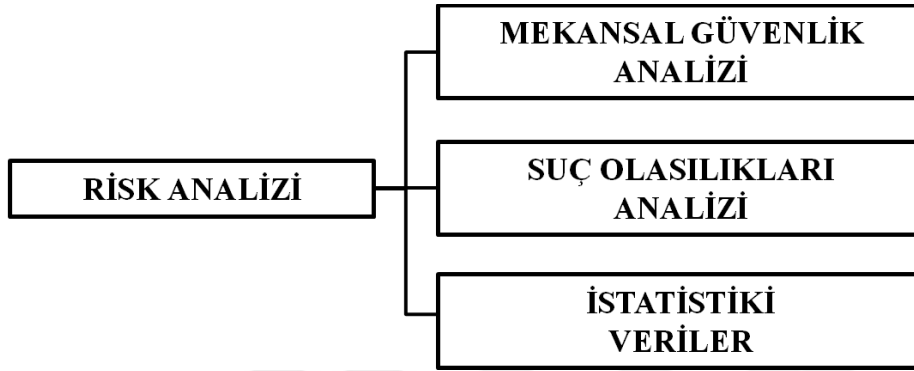

Şekil 4.3. Müdahale ölçeği belirleme şeması

Bu çalışma, mimari ölçek olarak değerlendirilen mezo ölçek kapsamında yapılmış olup, bu ölçekteki mimari ve çevresel elemanlar suç olgusu ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Ancak diğer çalışmalarda, çalışılan alanın özelliklerine ve araştırmanın kapsamına bağlı olarak makro, mezo veya mikro ölçeklerden biri tercih edilebilir.

4.3. Risk Analizi

Risk analizi, suç tehditlerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesini ifade eder (British Standards Institution, 2006). Suç bağlamında mekana dair risk analizinin yapılması bu çalışma kapsamında, 1- Mekansal Güvenlik Analizi, 2- Suç Olasılıkları Analizi ve 3- İstatistiki Veriler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

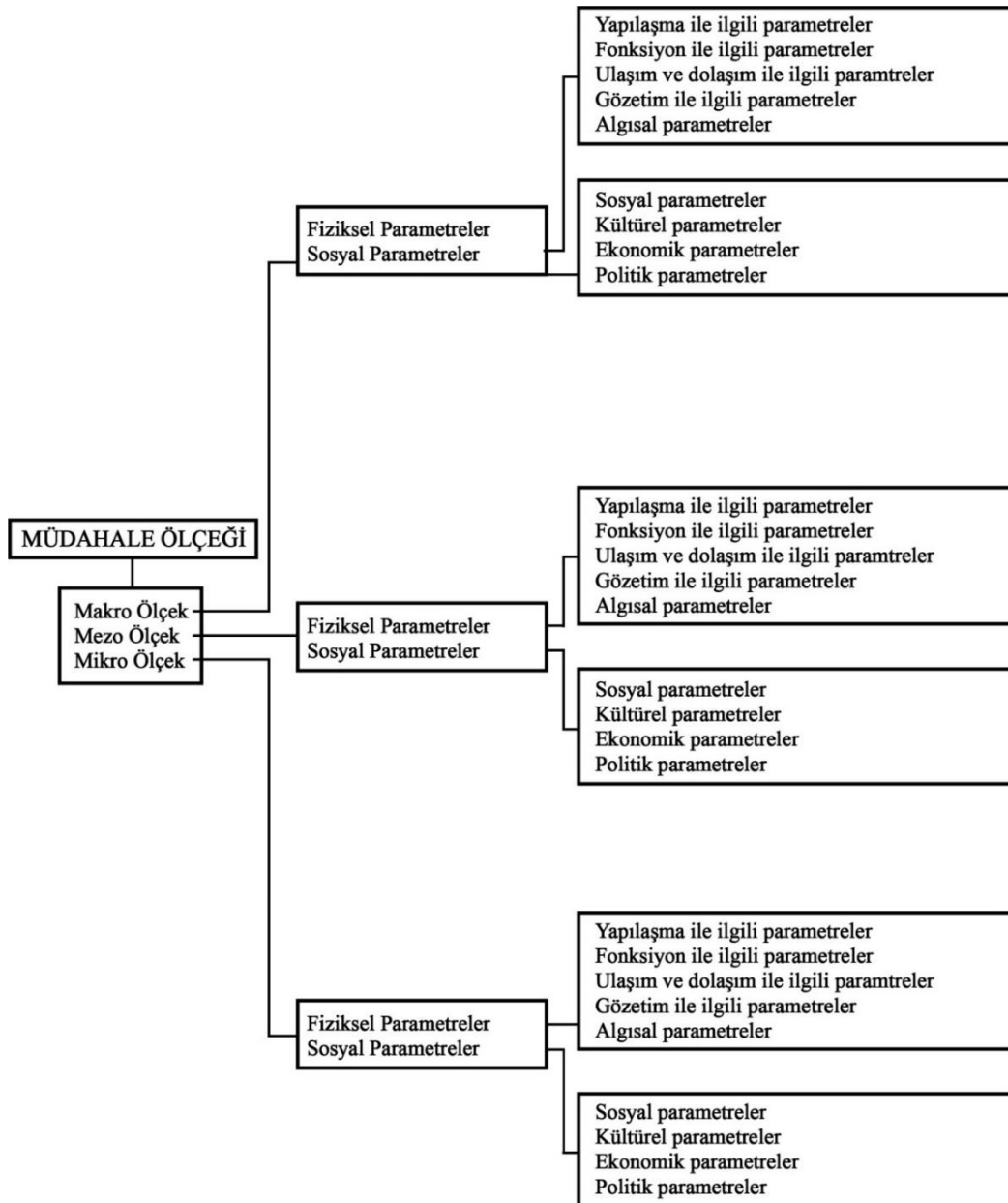
Şekil 4.4. Risk analizi şeması

Risk analizinin ilk aşamasında suç bilimsel ve mekansal teoriler temelinde mekansal güvenlik analizi yapılır. Bu analizde, bölgesellik, erişim kontrolü, görünürlük gibi temel prensipler altında suç bağlamında kritik görülen tasarım unsurları ele alınır. Birinci aşamada incelenen mekansal tasarımın suç eylemleri üzerindeki etkileri ardından ikinci aşamada savunmasız noktalar için suç olasılıkları tespit edilir. Son aşamada ise ilgili resmi kurumlardan geçmiş suç verileri temin edilerek istatistiki verilere ulaşılır. Bu aşama ile çalışılan bölge için geçmişte gerçekleşen suç türleri, zaman aralıkları, suçluların profilleri ve hedeflerin özellikleri analiz edilir. İstatistiki verilerin temin edilmesi; suç yoğunluğunun mekansal dağılımını tespit etmek ve suçun gerçekleşme olasılığını etkileyen faktörleri belirlemek için resmi altyapıyı oluşturur. Dolayısıyla bu veriler, gelecekteki suç risklerinin tahmin edilmesine olanak tanır.

Tüm aşamalarının sonucunda düşük, orta ve yüksek riskli alanlar tanımlanır. Güvenlik önlemleri için öncelikli alanlar belirlenir. Suç olasılığını azaltmak için mekansal düzenlemeler, kamu politikaları ve toplumsal bilinçlendirme programları önerilebilir. Ancak bu çalışmada mimarlık disiplininin sorumlulukları kapsamında mekansal düzenlemeler ile ilgili öneriler yapılacaktır.

4.3.1. Mekansal güvenlik analizi

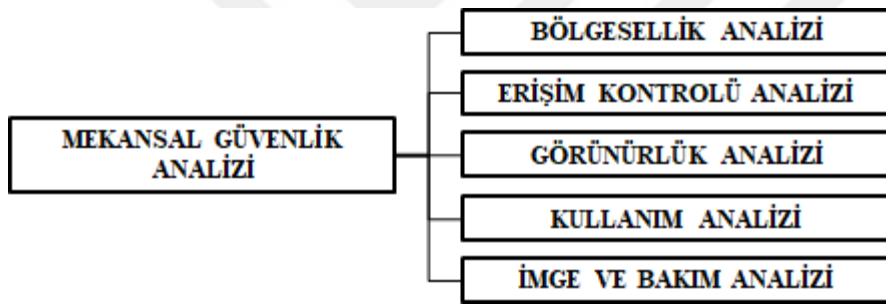
Mekansal güvenlik analizi ile mekandaki güvenlik risklerinin tespit edilmesi ve çözüm stratejileri için veri tabanı oluşturulması amaçlanır. Bu doğrultuda ilgili alana dair çizimsel veriler (planlar, kesitler, görünüşler, perspektifler) ve görsel materyaller (fotoğraf, video, harita) üzerinden zonlamalar ve işaretlemeler yapılarak potansiyel suçlunun kullanabileceği zayıf noktalar ve savunmasız alanlar tanımlanır. Bu aşamada elde edilen veriler çalışmanın literatür taraması kısmında açıklanan suç bilimsel ve mekansal teoriler temelinde değerlendirilir.

Şekil 4.5. Müdahale ölçeği ve tasarım parametreleri

Mekan, onu kapsayan alt ve üst mekanlarla beraber farklı açılardan değerlendirildiğinde her ölçek için fiziksel ve sosyal parametreler bulunur. Mekansal müdahale ölçekleri, farklı boyutlarda fiziksel ve sosyal parametrelerin analizini gerektirir. Makro, mezo ve mikro ölçeklerde yapılan müdahaleler, her bir ölçekte yer alan yapılaşma, fonksiyon, ulaşım ve dolaşım, gözetim ile algısal parametreler gibi fiziksel unsurların yanı sıra sosyal, kültürel, ekonomik ve politik parametreleri de kapsar. Bu parametreler, mekanın fiziksel yapısı kadar, toplumsal dinamikler ve kullanıcı ihtiyaçlarının anlaşılmasını da sağlar. Böylece, mekansal planlama ve tasarım süreçlerinde daha kapsamlı ve sürdürülebilir çözümler sunulabilir.

Suçbilimsel ve mekansal yaklaşımlar temelinde mekansal güvenlik analizi beş alt başlık altında değerlendirilmiştir. Bu alt başlıklar; 1- Bölgesellik, 2- Erişim Kontrolü, 3- Görünürlük, 4- Kullanım Analizi, 5- İmge ve Bakım Analizi olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.6. Mekansal güvenlik analizi parametreleri

Bölgesellik analizi

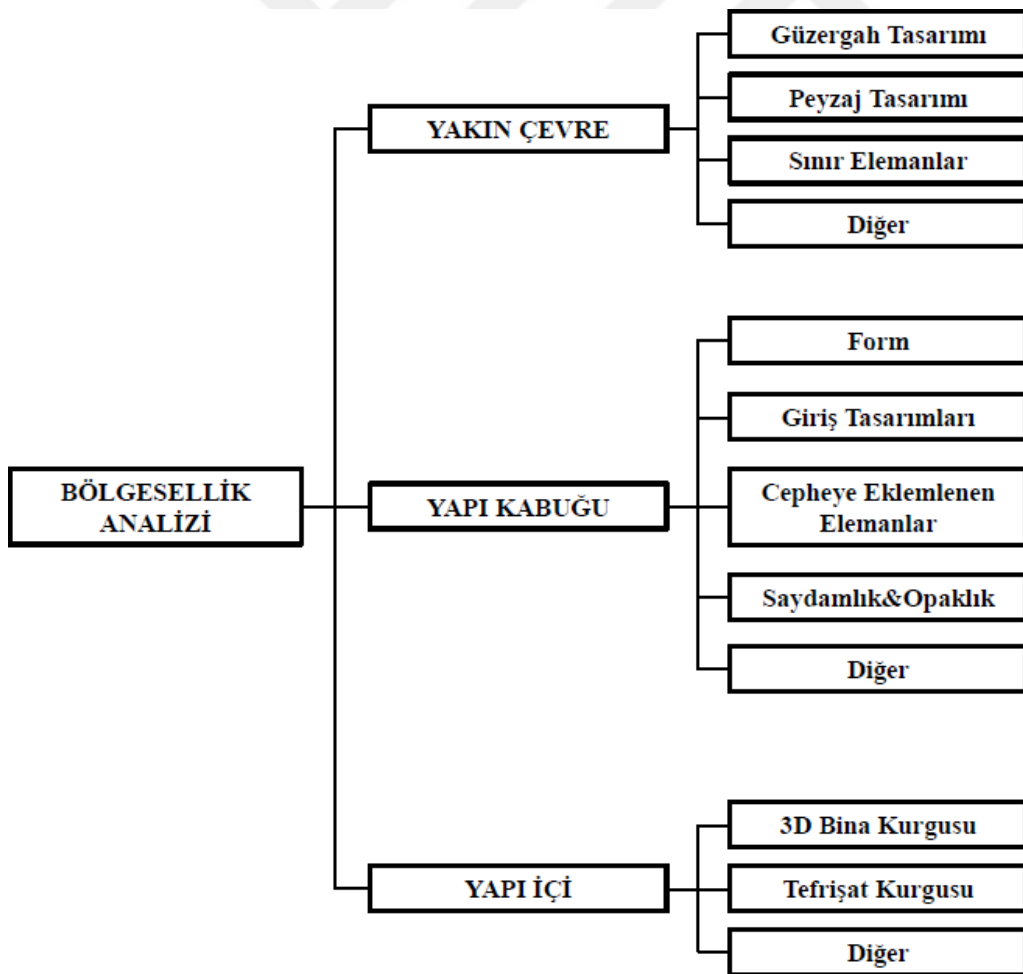
Bölgesellik, bir coğrafi bölgeye ait olmayı ifade eder (British Standards Institution, 2006). İnsanlar, kendilerine ait olduğunu düşündükleri bir bölgeyi korurlar ve başkalarına ait olan alanlara saygı duyarlar. Bu çerçevede bakıldığında insanların kendine ait olan alanı koruması ve başkalarının bölgesine saygı duyarak bölgeselliğin sağlanması için kamusal ve özel alan arasındaki sınırların net bir şekilde çizilmesi; özel, yarı özel, yarı kamusal ve yarı özel alanların sınırları tüm kullanıcılar tarafından net bir şekilde okunabilmesi gerekmektedir. Karmaşık ve okunması güç alanlar minimuma indirilmelidir.

Bir alanın mülkiyet sınırlarını belirleyerek, sahiplik ve aidiyet hissini artıran tasarım unsurları, bireyleri o alana özen göstermeye ve sorumluluk almaya teşvik eder, dolayısıyla alandaki sosyal denetim artar. Sahiplik duygusunun zayıf olduğu ya da sınırların belirgin

olmadığı durumlar azalan sosyal denetim aracılığı ile güvensizliğe yol açabilir (URL-12). Dolayısıyla fiziksel elemanların kullanılması ile yapılan alan sınırlandırılması ile sahiplik ve sorumluluk duygusu artırılmalıdır. Kamusal ve özel alanlar arasında çitler, kaldırım düzenlemeleri, yönlendirici tabelalar, iyi bakım ve onarım, peyzaj tasarımı gibi fiziksel unsurlar ile net sınırlar tanımlanabilir, mülkiyet açık ve net bir şekilde ifade edilebilir.

Newman'ın savunulabilir alan teorisi temelinde bölgesellik kavramı, özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal alan planlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bölgesellik, bir alanın açıkça okunaklılığı ve kullanıcıların birbirine aşına olması nedeniyle potansiyel suçluların cesaretini kırar.

Bu çalışmada bölgesellik kavramı yapı yakın çevresi, yapı kabuğu ve yapı içi ölçeğinde ele alınmaktadır. Bölgesellik analizi için ana ve alt unsurların belirtildiği şema aşağıdaki gibidir.

Şekil 4.7. Bölgesellik analizi şeması

Yapı kabuğunda bölgesellik analizi yapı formu, cepheye eklemlenen elemanlar, giriş tasarımları, pencere konumları gibi unsurlar üzerinden yapılabilir. Bölgesellik analizi için yapının işlevi de önemli bir kriterdir. Değişen kullanım amaçlarına göre yapılacak analizin kapsamı da değişkenlik gösterebilir.

Yapı yakın çevresi ölçeğinde güzergah tasarımı ile kamu ve özel tesis yolları arasındaki ayrımın net bir şekilde tasarlanması, girişlerin çeper güvenliğini sağlayarak kullanıcı dostu hale getirilmesi, sınır elemanlar ile alan sahipliğinin tanımlanması ve sınır elemanlar ile gerekli yönlendirmenin sağlanması gibi unsurlar, bölgesel kimliğin ve güvenliğin güçlendirilmesinde temel taşlar olarak değerlendirilmektedir. Kamu arazisi ile özel arazi arasındaki ayrım açık olmalı ve bu sınır izinsiz girişlere karşı belirgin hale getirilmelidir. Renk veya yüzey dokusundaki değişiklikler gibi tasarım önlemleri ile bu sınır kullanıcı tarafından daha okunur hale getirilebilir (URL-13).

Yapısal ve bitkisel peyzaj elemanlarının, sınırların okunabilirliğini artırarak gerekli yönlendirmeyi sağlayacak şekilde düzenlenmesi, aidiyet hissini kuvvetlendiren bir diğer önemli faktör olarak değerlendirilmektedir. Gerekli durumlarda bölgeselliğin güçlendirilerek caydırıcılığın artırılması için bariyer gibi fiziksel sınır elemanlarının kullanımı da ayrıca önem taşımaktadır. Sınır ve geçiş elemanları, fiziksel engeller ve yönlendirme elemanları rahatça anlaşılır şekilde kurgulanmalı, bölge fonksiyonuna bağlı planlanan sirkülasyon kurgusuna izin verilmelidir.

Çitler gibi fiziksel bariyerler veya bitki örtüsü gibi sembolik bariyerler farklı arazi kullanımlarını ifade ederek kamu ve özel arazileri ayırır. Resim 4.1.'de görünen konut bölgesinde özel ve kamusal alan ayrımını tanımlayan herhangi bir fiziksel unsur bulunmazken, Resim 4.2.'de kullanılan tel çitler ve bitkisel peyzaj elemanları ile mülkiyet sınırları tanımlanmıştır. Savunulabilir alan ve rasyonel tercih kuramları temelinde bu sınırlar bölgeselliği kuvvetlendirerek; potansiyel suçluları özel alan erişimi konusunda caydırıcı özelliğe sahiptir.

Resim 4.1. Mülkiyet sınırları net olarak anlaşılmayan konut bölgesi (URL-14)

Resim 4.2. Net mülkiyet sınırlarına sahip konut bölgesi (URL-14)

Resim 4.3.'te bir konaklama tesisinin cephesine eklenilen merdiven, doğal gözetim eksikliği ile birleşerek yapının arka cephesini davetsiz misafirler için erişilebilir hale getirmektedir. Resim 4.4.'te ise kamusal alana bakan giriş tasarımı ile doğal gözetim ve caydırıcı önlemler artırılmakta ve davetsiz misafir erişimi engellenmektedir.

Resim 4.3. Net olmayan sınırlar ve kontrolsüz erişim örneği (URL-14)

Resim 4.4. Görünür yapı girişleri ile sağlanan erişim kontrolü (URL-14)

Bölgesellik kavramı altında değerlendirilen diğer bir kavram “okunaklılık”tır. Okunaklılık, yapılı çevre ve mekanın bütünsel olarak net bir şekilde anlaşılabilirliğini ifade eder. Bir mekanın okunaklılığı, fiziksel elemanların kullanımı ile referans noktaların oluşturulması ve yönlendirmenin sağlanması ile artırılabilir (AKBABA, 2022: 36). Bir diğer ifade ile okunaklılık; yol bulma, insanların çevrelerinde gezinmelerine yardımcı olan, alanların

uygun kullanımını tanımlayan ve uygunsuz kullanımı belirgin hale getiren semboller ve işaretler gibi ipuçlarının kullanılmasıdır.

Yapı içinde plan çözümü, katlar arası ilişkiler ve tefriş yerleşimi bölgesellik ve okunaklılık açısından önemli unsurlardır. Giriş ve çıkışlar, tuvalet ya da telefon gibi hizmetlerin bulunabileceği yerler mekanı ilk kez ziyaret eden bir kişi için kolay bulunabilir olmalıdır. Bir mekan ne kadar karmaşıksa, erişilebilirliği artırmak için o kadar fazla işaret ve diğer önlemlerin sağlanması gerekir. Bu önlemlerin artırılması ise mekanı daha karışık hale getirebilir. Bu sebeple mekan tasarımı net ve anlaşılır olmalıdır (URL-13).

Bu aşamaya kadar incelenen teoriler temelinde ve örnekler doğrultusunda, bölgesellik kavramı; çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak olan erişim kontrolü, görünürlük, kullanım yoğunluğu ve hedef güçlendirme kavramlarıyla doğrudan ilişki içerisinde. Bu sebeple bölgesellik kavramı okunaklılık, kapalılık¹, karmaşıklık², bağlantı³ kavramları ile birlikte değerlendirilmelidir.

Erişim kontrolü analizi

Erişim, hak sahiplerinin belirli bir hizmet veya ürünü kullanma veya bunlardan yararlanma yetisini ifade eder (British Standards Institution, 2021). Erişim kontrolü meşru bir sebep olmadığı sürece yetkisiz kişilerin alana girmesinin engellenmesidir. Birçok kaynağa göre suçu engellemenin en kolay yolu, suçlunun erişimini engellemektir. Erişim kontrolü doğal, resmi ve mekanik yöntemler ile sağlanabilir. Bu çalışmada mimari disiplin kapsamında doğal ve mekanik erişim kontrol yöntemleri ele alınacaktır.

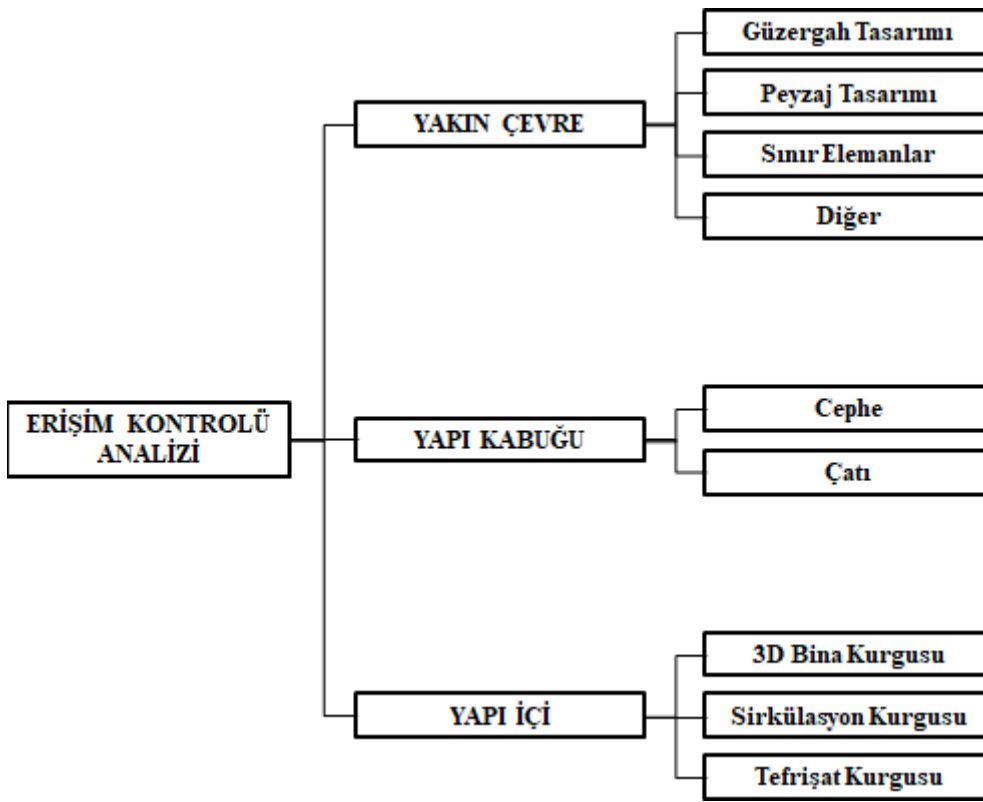
¹ Kapalılık, bir cadde veya sokağın sınırlarının ne kadar anlaşılır olduğunu ifade eder. Binalar, duvarlar veya ağaçlar gibi dikey unsurlar mekanın çerçevesini çizerek onu tanımlanmış ve algılanabilir hale getirir (AKBABA, 2022: 37). Mekanın net ve düzenli olması, insanların o alanı daha rahat algılamasını sağlar. Cadde ve sokakların anlaşılır sınırları olan bir tasarıma sahip olması insanda pozitif algı oluşturarak, güven, tanımlılık ve hatırlanabilirlik hissi verir (AKBABA, 2022: 71).

² Karmaşıklık, Bir mekanın yapısı, bir bütün olarak çeşitli bileşenlerin etkileşiminden oluşur. Karmaşıklık; yapıyı çevredeki mimari çeşitlilik, peyzaj elemanları, insan aktiviteleri gibi fiziksel unsurların çeşitliliği ile şekillenir (AKBABA, 2022.: 37). Çok sayıdaki bu unsurların birbirleriyle ve dış unsurlarla çoklu ve doğrusal olmayan yollar ile etkileşime girdiği sistem karmaşıklık olarak adlandırılır (BS, 2021).

³ Bağlantı, Bir bina ile sokak arasında, ya da sokakların birbirine bağlanmasında kullanılan fiziksel veya görsel unsurların birbirini tamamlayan bir ilişkiyi ifade eder. Yani, bir mekanın farklı unsurları arasındaki bağlantıların, görsel ya da fiziksel yollarla nasıl sağlandığını ve bu bağlantıların mekanın bütünlüğüne nasıl hizmet ettiğini anlatır (AKBABA, 2022: 37).

Doğal ve mekanik erişim kontrolü kapılar, çitler, bitkisel elemanlar ve diğer fiziksel unsurlar gibi bir takım tekniklerle sağlanabilir. Doğal erişim kontrolü konut tesisleri gibi özel mülklerin bulunduğu alanlarda daha kolay sağlanabilirken, kamusal ve yarı kamusal alanlara geçildiğinde bu uygulama daha karmaşık ve zorlu bir hale dönüşebilir.

Bu çalışma kapsamında erişim kontrolü analizi yakın çevre, yapı kabuğu ve yapı içi olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Analize dair ana ve alt başlıkların verildiği genel şema aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.8. Erişim kontrolü analizi şeması

Yakın çevre ölçeğinde; araç ve yaya erişimleri, güzergah kurguları, tesis giriş-çıkış tasarımları, çit ve bahçe duvarları gibi sınır elemanları, bitkisel ve yapısal peyzaj unsurları erişim kontrolü açısından önem taşımakta olup bu aşamada dikkate alınması gereken tasarım unsurlarıdır.

Erişim kontrolünü sağlamak adına fiziksel engellerin yanında psikolojik engeller de kullanılabilir. Bu stratejiler bölgesellik kavramı ile birlikte değerlendirilmektedir. Örneğin Resim 4.5.'te ele alınan konut bölgesi tasarımında kamusal alan ile özel alan ayrımını

tanımlayan bir tasarım unsuru görülememektedir. Ancak Resim 4.6.'da tesis girişindeki hız kesici kasis, yüzey malzemesindeki farklılık gibi stratejilerin tasarıma entegre edilmesi ile mülkiyet sınırları daha açık bir şekilde tanımlanmıştır.

Resim 4.5. Mülkiyet sınırları zayıf olan konut bölgesi örneği (URL-14)

Resim 4.6. Sınır tanımlı güçlü yapılan konut bölgesi örneği (URL-14)

Doğal erişim kontrolünde alınabilecek önlemler suça fırsat vermemeli ancak potansiyel mağdurların hareketini de engellememelidir. Gizli ve izole güzergahların minimize edilerek kontrolsüz erişimlerin engellenmesi, tabela ve işaretler yoluyla kullanıcının yönlendirilmesi de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu mantık çerçevesinde ticari ve endüstriyel tesisler,

eğitim tesisleri, stratejik öneme sahip kritik altyapılar gibi kompleks tesislerde giriş-çıkış noktaları oldukça önem taşımaktadır. Kontrollü giriş noktaları ile suça fırsat yaratabilecek alanlara uygunsuz erişim engellenebilir. Ayrıca birden fazla giriş-çıkış noktası birden fazla kaçış noktasına da dönüşerek suça olanak sağlayabilir. Bu sebeple giriş ve çıkış noktaları tasarlanırken yaya ve araç yaklaşımları ayrı ayrı değerlendirilmeli ve olası suç senaryoları oluşturulmalıdır. Ayrıca yine giriş noktalarının yerleşiminde birden fazla fonksiyonda yapıya sahip bu yerleşkeler için çalışma saatleri göz önünde bulundurulmalıdır.

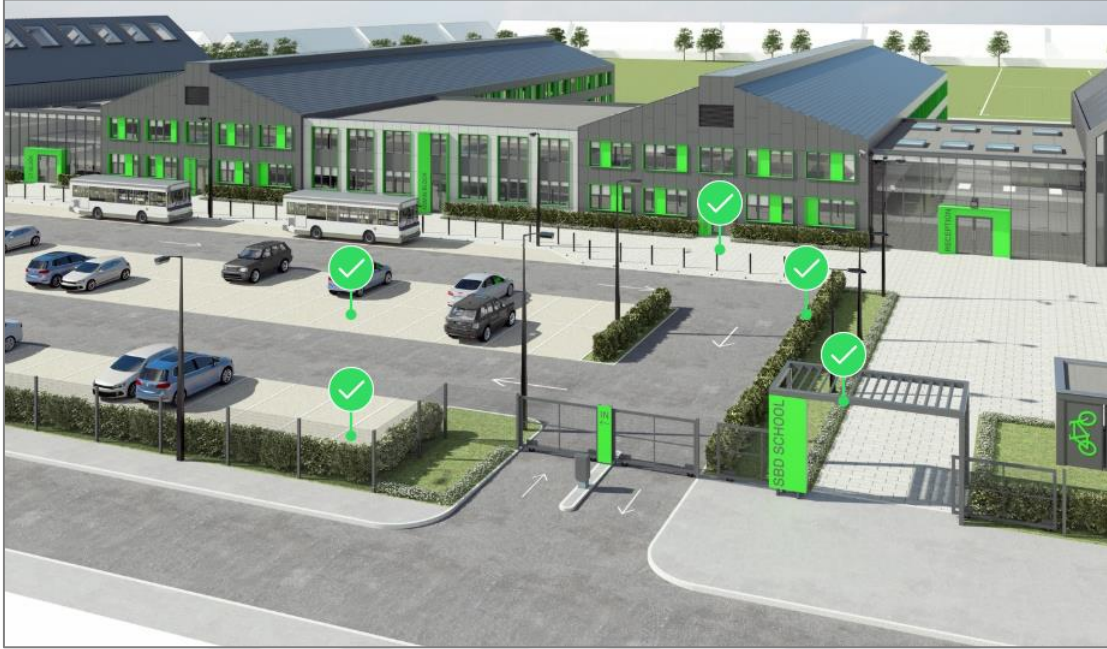
Resim 4.7.'de ele alınan eğitim yerleşkesinde net ve güvenli sınırlar tanımlanmamıştır. Hiçbir engel olmadığından davetsiz misafir girişi engellenememekte, yerleşke izinsiz araç ve yaya girişine açıktır. Araç ve yaya yoğunluğu olan bölgelerde araç ve yaya yolları net bir şekilde tanımlanmalıdır ancak bu yerleşke örneğinde araç ve yaya ayrımının yapılmaması kontrolsüz erişim ve sirkülasyon problemlerine yol açmaktadır. Giriş ve çıkış noktaları tesis içinde hem sorumlu personelin kontrolünü hem de doğal kontrolü artıracak şekilde tasarlanmalıdır. Alternatif güzergahlar ise potansiyel suçlunun kaçmasına olanak sağlamamalıdır.

Resim 4.7. Eğitim tesislerinde yetersiz erişim kontrolü örneği (URL-14)

Resim 4.8.'de ise alan sınırları güvenlik çitleri ile çizilmiş, giriş noktaları ise kapı ve sundurma tasarımları ile kamusal alandan ayrılmıştır. Daha kolay denetim sağlanması için yaya ve araç girişleri birbirine yakın noktada konumlandırılmış, ayrıca peyzaj elemanları ile

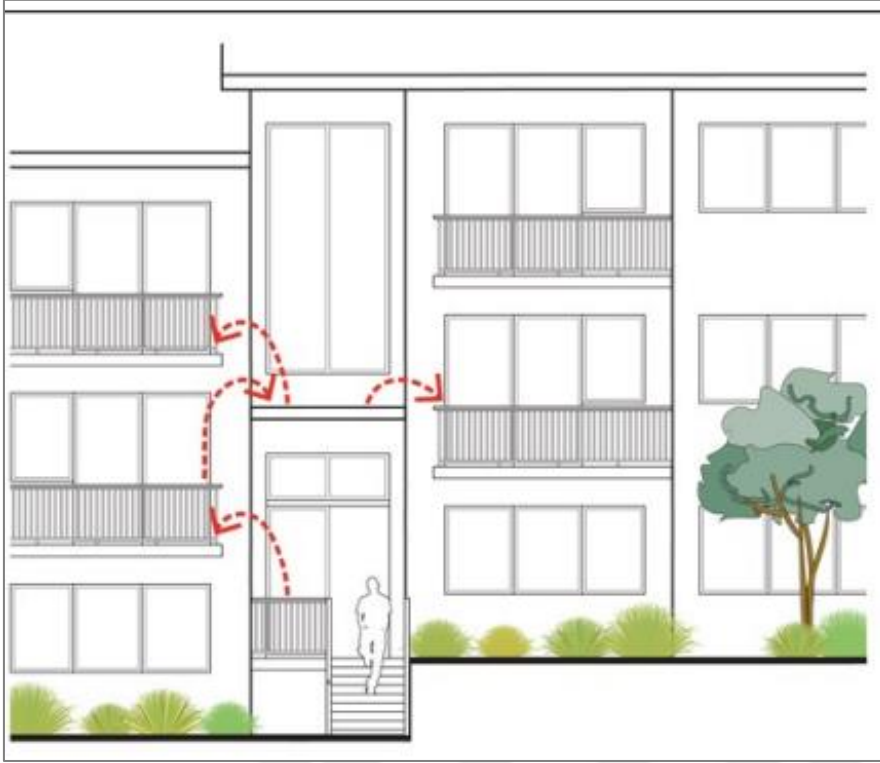
araç ve yaya bölgeleri arasında net bir ayırım oluşturulmuştur. Kamuya açık alandan doğrudan erişilebilen bina girişlerini korumak adına fiziksel bariyerler kullanılmıştır. Bu durum dışarıdan yapılacak olası saldırılara karşı engel oluşturmaktadır.

Resim 4.8. Eğitim tesislerinde başarılı erişim kontrolü örneği (URL-14)

Erişim kontrolü analizi, yapı kabuğu ölçeğinde ise istenmeyen girişlere olanak sağlayacak cephe tasarımları ele alınır. Cephe ve çatı elemanlarının malzeme seçimi, tırmanmaya olanak sağlayacak cephe elemanları ile balkon ve teras kotları, yapı giriş tasarımları, doğal gözetimi engelleyerek potansiyel suçluların saklanması ve yapıya girmesine izin verecek pencere konumları, keskin köşeler ve girintili alanların varlığı gibi unsurlar yapı kabuğunda istenmeyen erişimlere davetiye çıkarabilecek unsurlardır.

Resim 4.9.'da görülen yapı tasarımında farklı kotlardaki sundurma ve balkon tasarımları davetsiz misafirlerin düşük kotlardan başlayarak kademeli bir şekilde yapının üst kotlarına erişimine olanak sağlar.

Resim 4.9. Form sebebiyle kontrolsüz erişim sağlanan bina cephesi örneği (URL-13)

Yapı içinde ise üç boyutlu bina tasarımı, dikey ve yatay sirkülasyon alanlarının tasarımı tefrişat kurguları gibi tasarım unsurları erişim kontrolü açısından değerlendirilmelidir.

Bölgesellik ve erişim kontrolü ile ilgili olarak incelenen diğer bir tasarım Pruitt-Igoe toplu konutlarıdır. Savunulabilir alan teorisinin oluşturulmasında büyük bir etken olan çok katlı toplu konutların harabeye dönüşme süreci bölgesellik, erişim kontrolünün yanında imge ve bakım kavramları kapsamında ele alınabilir.

Resim 4.10. 1960'larda St. Louis'de inşa edilen 2.740 birimlik bir toplu konut projesi olan Pruitt-Igoe'nin genel görünümü (Newman, 1996)

Pruitt-Igoe, 11 katlı binalardan oluşan, Le Corbusier ilkelerini takip ederek zemin ve birinci katı topluluk faaliyetlerine ayırmayı hedefleyen bir tasarımdı. Binalarda her üç katta bir çamaşırhane ve çöp odası gibi ortak odalar ve koridorlar bulunmaktaydı. Newman'ın incelemelerine göre, tasarımda bölgesel sınır tanımının yapılamaması sebebiyle bölgeselliğin zayıf kalması, sakinlerin yaşam alanlarını sahiplenememesi ve koruyamamasıyla sonuçlanmıştır. Zemin katlar ortak kullanım için tasarlanmış olsa da, aidiyet duygusunun oluşmaması vandalizm, kontrolsüz erişim ve güvenlik sorunlarını artırmıştır. Bu süreçte davetsiz misafirlerin kontrolsüz erişimi, koridorlar, lobiler, asansörler ve ortak alanların güvensiz, bakımsız ve tahrip olmasına neden olmuştur (Newman, 1996).

Resim 4.11. Pruitt-Igoe binalarının ortak koridoru (Newman, 1996)

Bakım eksikliği, etkin bir bölge yönetiminin sağlanamaması ve aktivitelerin desteklenmemesi, sosyal uyumu zayıflatmış ve optimum ortak kullanımın sağlanmasını engellemiştir. Güvensiz ortam nedeniyle kadınlar, günlük ihtiyaçlarını gruplar halinde karşılamak zorunda kalmıştır. Bu sorunlar, projenin düşük doluluk oranına ulaşmasına ve yaklaşık 10 yıl sonra yıkılmasına yol açmış, bu durum bölgesellik ve erişim kontrolü ilkesinin ihlali nedeniyle mekanların metruk ve güvensiz alanlara dönüşebileceğini göstermiştir.

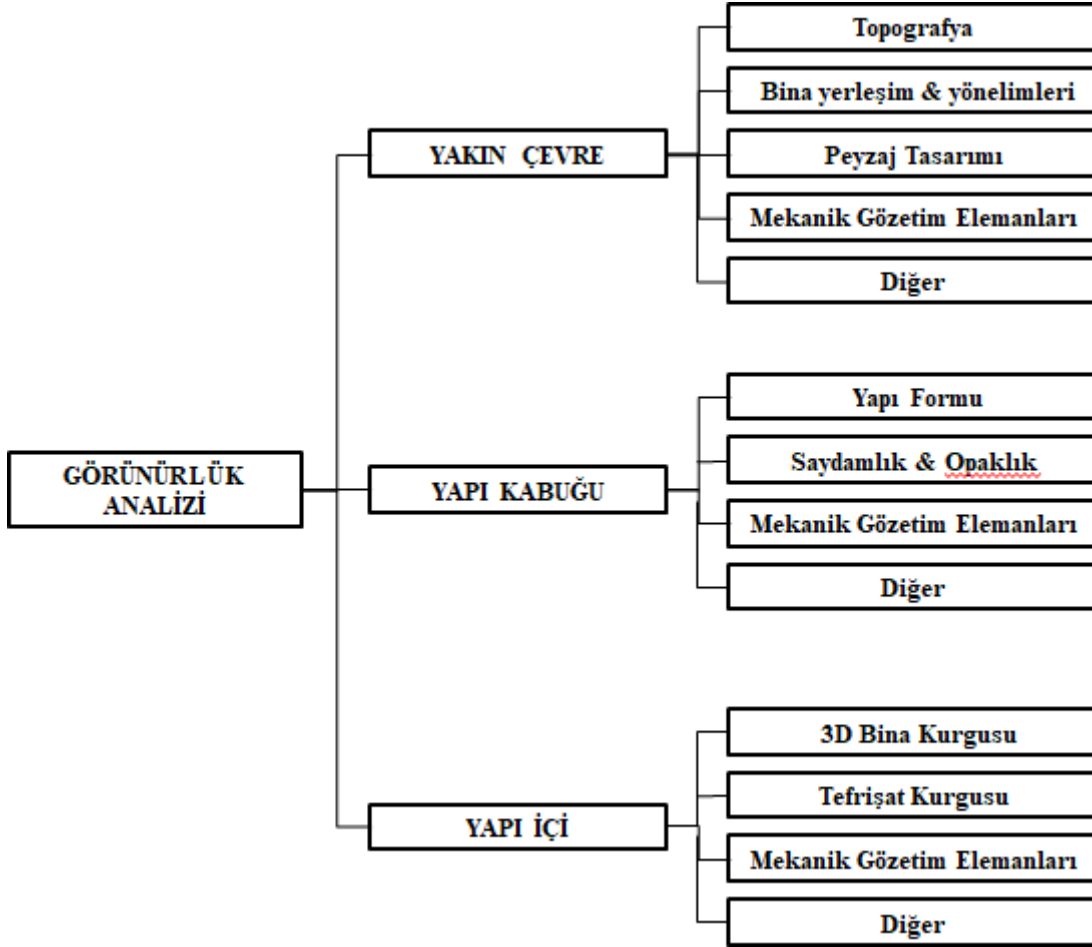
Resim 4.12. Pruitt-Igoe binalarının yıkılışı (Newman, 1996)

Bu aşamaya kadar incelenen teoriler temelinde ve örnekler doğrultusunda, erişim kontrolü kavramı; bölgesellik ile çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak olan görünürlük, kullanım yoğunluğu, imge ve bakım, hedef güçlendirme kavramlarıyla doğrudan ilişki içerisindedir.

Görünürlük analizi

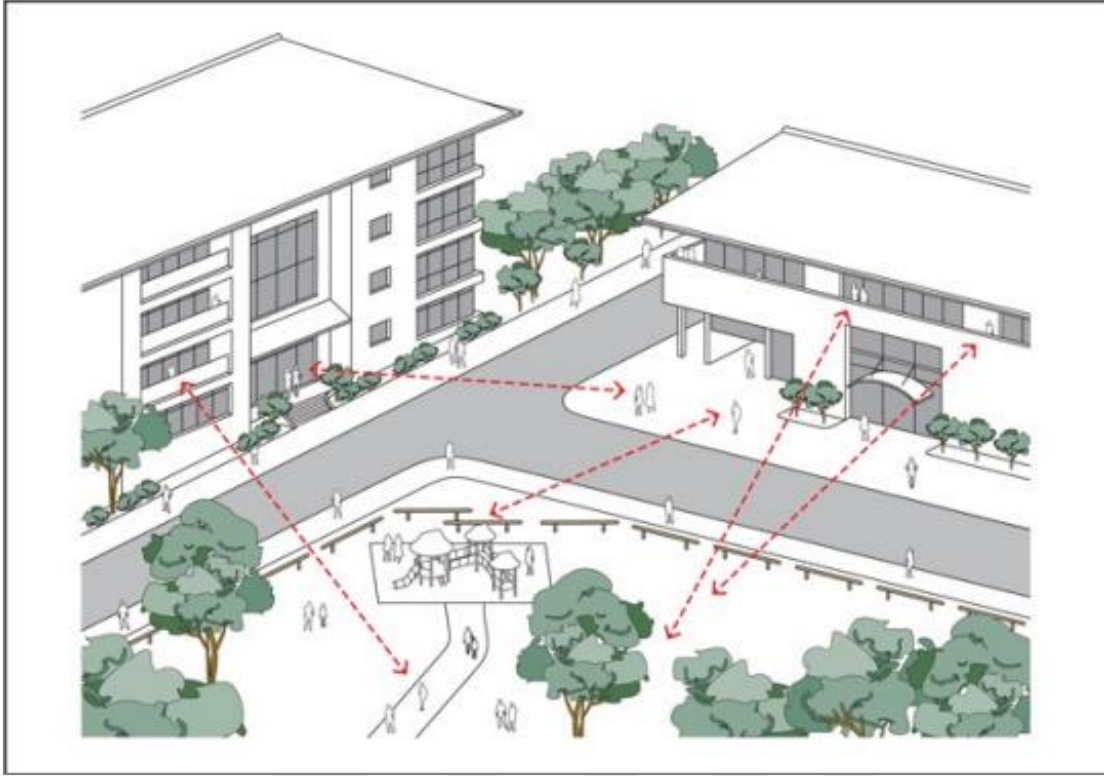
Görünürlük, yapılı çevre veya bir mekan içerisindeki kullanıcının gözetim fırsatları ve engelsiz görüş açıları ile ilgili bir kavramdır. Tasarımın doğal gözetime mümkün olduğunca olanak sağlayarak kullanıcının kendini güvende hissetmesine ve suça meyilli insanların izlendiğini/göründüğünü bilmesine olanak sağlaması gerekmektedir. CPTED yaklaşımına göre gözetim; doğal, resmi ve mekanik olmak üzere 3 ana başlık ile sınıflandırılır. Bu çalışma kapsamında ele alınan doğal ve mekanik gözetimdir. Doğal gözetim, bölge sakinlerinin suç faaliyetlerini gözlemleyerek sosyal denetim ile caydırıcı bir rol üstlendiği bir yöntemdir. Savunulabilir Alan Teorisi'ne göre suçlular, gözlemlenmek istemezler; bu durum hem algılanan riskleri hem de gerçek risklerini artırır. Doğal gözetimin temel amacı davetsiz misafirleri engellemek değil, onları gözlem altında tutmaktır. Doğal gözetim ile net görüş açılarının sağlanması ve görünürlüğü engelleyen gizli, izole ve kuytu mekanlar ile kör noktaların azaltılması hedeflenir. Mekanik gözetim ise aydınlatma ve CCTV gibi sistemler ile sağlanır.

Bu doğrultuda görünürlük analizi yakın çevre, yapı kabuğu ve yapı içi olmak üzere üç ana başlıkta incelenmiştir. Bu analiz için ana ve alt başlıklar ile oluşturulan analiz şeması aşağıda verilmiştir.

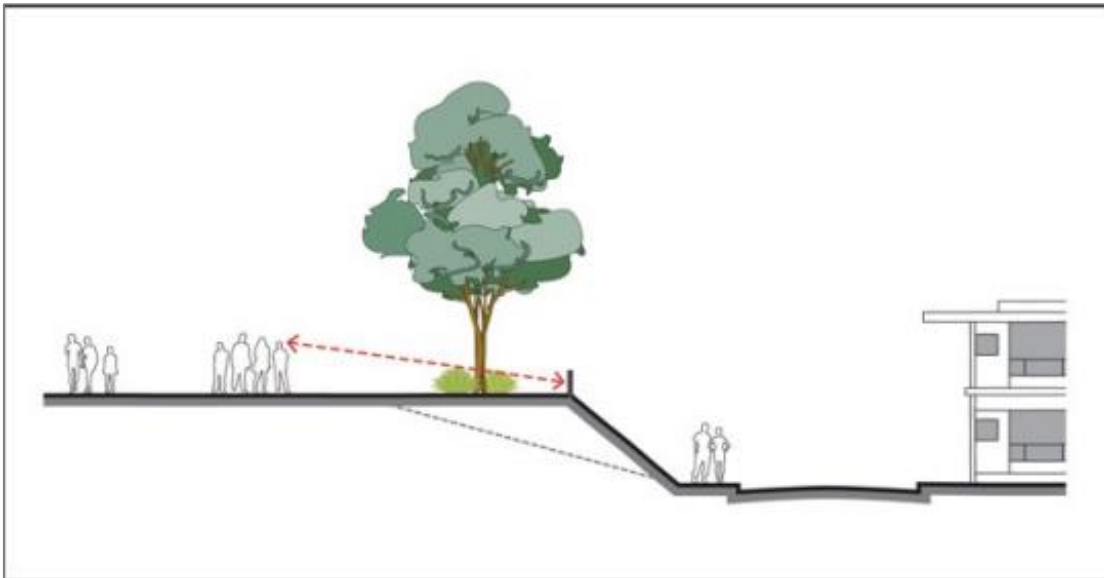
Şekil 4.9. Görünürlük analizi şeması

Yakın çevrede ani eğim değişikliklerinin bulunduğu topografyalar, kamusal alanları ve bitişik yapıların görülmesini engelleyen hatalı bina yerleşim ve yönelimleri, etrafı çevrelenmiş ve dışarıya kapalı peyzaj alanları, görünürlüğü etkileyen büyümüş bitkisel peyzaj unsurları, kör ve kuyu mekanlar, yaya yollarına bitişik görüş hatlarını engelleyen bariyerler doğal gözetim fırsatlarını önleyen faktörlerdir.

Resim 4.13. Maksimum gözetim fırsatı sağlayan yapı yerleşim ve yönelimleri ile kamusal alan tasarımı (URL-13)

Bina yerleşim ve yönelimleri gizli/izole alanlara imkan vermeyecek şekilde tasarlanmalıdır. Ortak alanlar, gizli/izole olmayan yerlerde ve çevre yapılardan görünebilecek şekilde konumlandırılmalıdır.

Resim 4.14. Eğim değişiklikleri ve fiziksel engeller ile görüş mesafesini azaltarak doğal gözetimi önleyen kamusal alan tasarımı (URL-13)

Yürüyüş yolları doğal gözetime açık hale getirilerek gizli ve izole güzergahlar engellenmelidir. Yaya güzergahları doğrudan, net ve anlaşılır olmalı, kör ve kuytu mekanların varlığı engellenmelidir.

Görünürlüğün artırılarak tuzağa düşürülebilecek alan tasarımlarından kaçınma hedeflenir. Tasarım ve planlama aşamasında ölü alanlardan kaçınılmalı ve gözetimden yoksun, insansız alanlar ortadan kaldırılmalıdır. Öngörülebilir rotalar, tuzak yerleri içerdiklerinde özellikle problemli alanlar yaratır. Bunlar, kamuya açık alanlara yakın küçük kapalı alanlardır ve genellikle üç tarafı duvar veya bitki örtüsü gibi kolay gizlenmeyi sağlayan bariyerlerle korunur. Öngörülebilir rotalar, saldırganların kurbanlarının izlemesi gereken yolu tahmin etmelerini sağlar ve alternatif rotası olmayan patikaları, merdiven boşluklarını, alt geçitleri ve koridorları içerir.

Öngörülebilir rotaları ve tuzak konumlarını en aza indirmek için, öngörülebilir rotalar kaçınılmazsa, kaçınma eylemine izin vermek için yeterli görüş mesafesi, aydınlatma, gündelik gözetim ve tuzak konumlarının etrafında yeterli mesafe sağlanması gerekir. Ayrıca güvenli alternatif rotalar mevcutsa, alternatif erişimin belirgin bir tabela ile tanımlanması önerilir.

Resim 4.15. Gözetimi engelleyen fiziksel unsurlar (URL-13)

Ana sirkülasyon kurgusu gözetimin zayıf olduğu alanlara değıl yüksek olduğu alanlara göre kurgulanmalıdır.

Yapı kabuğunda ise görünürlük, mekanın tasarımında kullanılan pencereler, sağır duvarlar gibi tasarımsal unsurlar üzerinden değıerlendirilir. Keskin köşeler ve girintili alanlar, bina girişlerinin ve kamusal alanların görölmesine olanak vermeyen pencere konumları, sağır duvarlar, çok katlı otoparklardaki merdiven boşlukları, yüksek binaların lobi girişleri gibi alanlar görünürlüğü azaltabilir. Bina girişleri kamusal alanlara bakacak şekilde yönlendirilmeli ve kapı girişlerinin yakınında büyük ağaçlar, yapılar gibi gizlenme fırsatı yaratacak fiziksel elemanların varlığından kaçınılmalıdır. Sağır duvarlar, otoparkların veya diğıer kamusal alanların bitişiğinde yer almamalı; sağır duvarların yerine kamusal alanların gözetlenmesine olanak tanıyan pencereler veya balkonlar bulunmalıdır.

Resim 4.16. ve Resim 4.17’de bina ana girişlerinin doğıal gözetimine dair güçlü ve zayıf tasarım örnekleri verilmiştir. Ana girişler Resim 4.16 örneğindeki gibi bina kullanıcılarının ve kamusal alandaki insanların görebileceğı şekilde tasarlanmalı ve Resim 4.15 örneğindeki gibi potansiyel suçlulara saklanma alanı yaratmamalıdır.

Resim 4.16. Görüşü engelleyen girintili giriş tasarımları (URL-14)

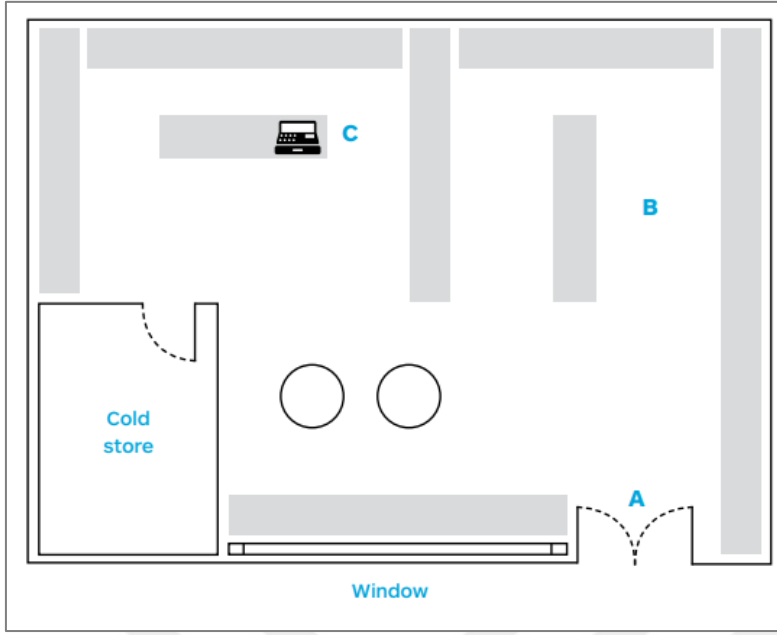

Resim 4.17. Görüşü engellemeyen ana giriş tasarımı (URL-14)

Görüş alanını etkileyen faktörlerden bir diğeri ise mekanik gözetim altında incelenen aydınlatma kurgusudur. Yetersiz ve homojen olmayan aydınlatma net görüşü engelleyen, olası suç ve antisosyal davranışların tasarımsal sebeplerinden biri olarak değerlendirilmektedir. İyi bir aydınlatma tasarımı, suçun görülme veya suçlunun fark edilme olasılığını artırarak suç faaliyetlerini caydırır.

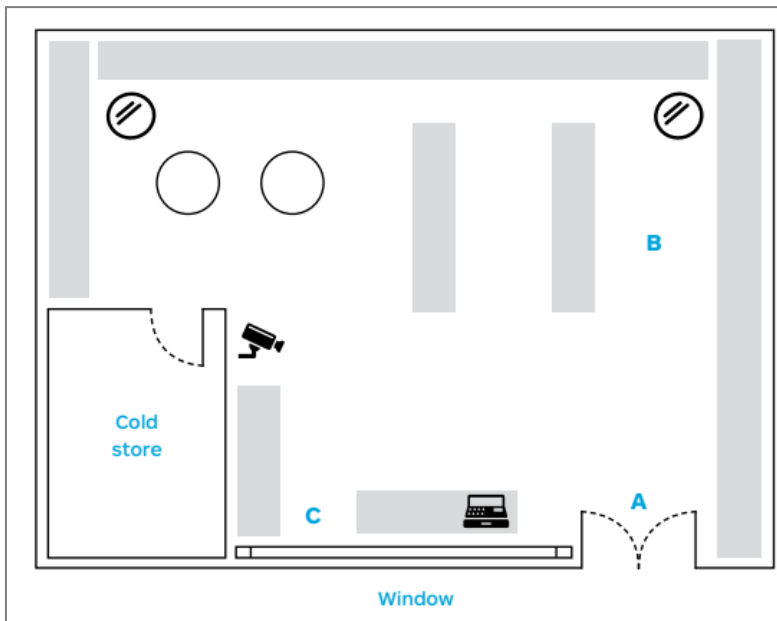
Etkili aydınlatma tasarımı için; 1- yollar, bina girişleri ve tuzak alanlar gibi suçun meydana gelebileceği alanların aydınlatılması, 2- otoparklar, yaya giriş ve çıkışları gibi kamuya açık alanların ve geceleri kullanılan yolların uygun şekilde aydınlatılması, 3- vandalizme karşı dayanıklı aydınlatma armatürlerinin kullanılması, 4-büyüyen bitki örtüsünün aydınlatmayı engellemesinin önüne geçilmesi, 5- tutarlı aydınlatma seviyelerinin sağlanması ve ışık/gölge kontrastının azaltması için tekli armatürler yerine çoklu ışıkların kullanılması gerekmektedir.

Yapı içinde doğal gözetim plan çözümü ve katlar arası ilişkiler gibi üç boyutlu bütüncül tasarım ile tefrişat yerleşimi üzerinden sağlanırken; aydınlatma elemanları ve CCTV gibi sistemler ile de mekanik gözetim sağlanır. Yapı fonksiyonuna bağlı olarak yapı içerisinde de net görüş alanının sağlanması gereken noktalar bulunmaktadır. Örneğin mağaza, bar gibi mekanlarda işletme sorumlularının ziyaretçileri göremediği noktalarda istenmeyen davranışlar sergilenebilir.

Resim 4.18. Doğal gözetime izin vermeyen mağaza planı (URL-15)

Resim 4.18.'de A bölgesine giren bir kişi kasiyer tarafından görülemez, kasiyerin mağaza görüşü sınırlıdır. Ancak potansiyel suçlu tüm mağazayı iyi bir şekilde görebilir, B bölgesinde görünmeden en iyi saldırı fırsatı için bekleyebilir veya hırsızlık için fırsat elde edebilir. C noktasındaki bir soygun, pencerelerin raflar tarafından engellenmesi nedeniyle dışarıdan görülmemektedir. Soygun gözlerden gizlenir ve potansiyel suçlu kendini daha güvende hisseder.

Resim 4.19. Doğal gözetime izin veren mağaza planı (URL-15)

Resim 4.19’da rafların yer almadığı açık pencereler, mağazaya giriş ve çıkışlarda görünürlüğü artırır. Geliştirilmiş aydınlatma mağaza içinde görünürlüğü artırır. C noktasında kapıya yakın konumlandırılan kasa, personelin A sahasındaki mağazaya giren ve çıkan kişileri görmesini sağlar. Kasa, mağaza içinde görünürlüğü artırmak için yükseltilmiştir. Geliştirilmiş raf düzeni sayesinde B bölgesi artık kasiyer tarafından görülebilmektedir Ayna kullanımı personelin tüm mağazayı görebilmesini sağlar. CCTV kurulumu caydırıcı bir rol oynar ve bir soygun gerçekleşmesi halinde kimlik tespitine yardımcı olur (URL-15).

Bu aşamaya kadar incelenen teoriler temelinde ve örnekler doğrultusunda, görünürlük kavramı; bölgesellik, erişim kontrolü, çalışmanın devamında açıklanacak olan kullanım yoğunluğu, imge ve bakım kavramlarıyla doğrudan ilişki içerisindedir. Bu bağlamda görünürlük; okunaklılık, şeffaflık⁴, kapalılık, açıklık⁵, karmaşıklık ve bağlantı kavramları ile ilişkilendirilir.

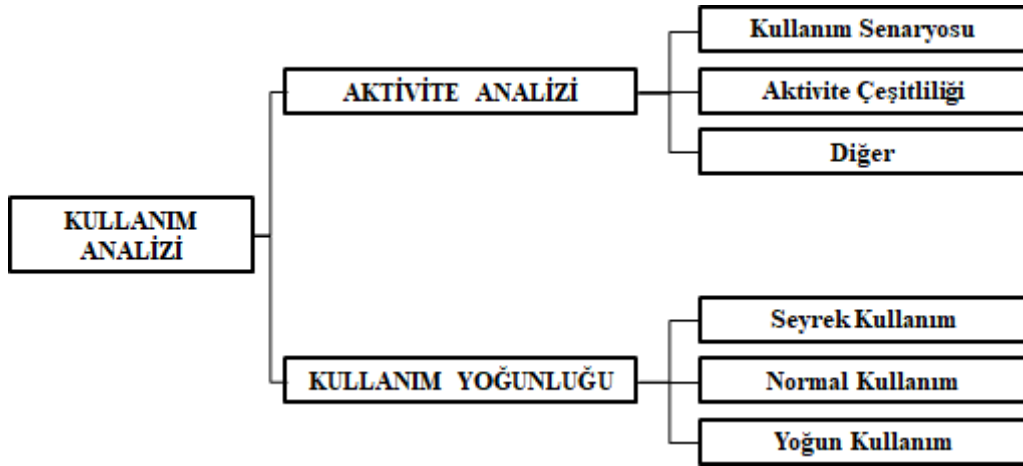
Kullanım analizi

Bu çalışmada kullanım analizi; 1-aktivite analizi ve 2- kullanım yoğunluğu analizi olmak üzere iki aşamada kategorize edilmiştir. Bu aşamalar sonunda elde edilen veriler bütüncül yaklaşımla ele alınarak mekana karşı işlenebilecek suçların belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Kullanım analizi için aşamalar ve bu aşamalara ait alt başlıkların verildiği şema aşağıdaki gibidir.

⁴ Şeffaflık, Bir mekanın görsel olarak ne kadar açık ve erişilebilir olduğunu tanımlar (AKBABA, 2022: 37).

⁵ Açıklık, bir sokaktaki veya mekandaki görünür alanı ifade eder (AKBABA, 2022: 73). Bir mekanda nelerin görülebildiği, görüş alanlarının engellenip engellenmediği, görsel engellerin olup olmadığı gibi faktörleri kapsar. Açıklık, sokaktaki insanların çevreyi daha iyi gözlemleyebilmesini sağlayarak, güven duygusunu artırabilir ve suç öncesi caydırıcılığı güçlendirebilir.

Şekil 4.10. Kullanım analizi şeması

Aktivite analizi aşamasında mekan fonksiyonlarına bağlı olarak kullanım senaryosu değerlendirilir. Ardından aktivite çeşitliliği belirlenerek uyumlu ve uyumsuz kullanımlar tespit edilir.

Kullanım yoğunluğu, bir mekanın ya da alanın kullanım derecesini ve bu alanda gerçekleştirilen aktivitelerin yoğunluğunu ifade eder. Kullanım yoğunluğu, kullanıcı yoğunluğu ve aktivite çeşitliliği ile birlikte analiz edilir. Bir mekandaki farklı aktiviteler o mekanda farklı zamanlar dilimlerinde farklı kullanım yoğunlukları yaratır. Farklı kullanım türlerinin bir arada bulunması, mekanın günün farklı saatlerinde çeşitli aktivitelerle dolup hareketli olmasını sağlar.

Bu veriler doğrultusunda ise mekanın seyrek, normal ve yoğun kullanım zaman dilimleri tespit edilir. Seyrek kullanım olan bölgelerde kullanılmayan, terk edilmiş alanlar tespit edilerek aktivite desteğinin gerekliliği ele alınır. Yoğun kullanımların olduğu bölgelerde ise suça zemin hazırlama riski değerlendirilir ve gerekli ise yoğun kullanımların azaltılması veya çevreye dağıtılması yönünde önlemler geliştirilir.

Karma kullanımlarda ilk amaç, bir alanın birincil kullanıcılarına yeterli ve uygun hizmetlerin sağlanması olmalıdır. Aktivite önerileri, insanları çeken, etkinlikler yaratan, sokağa veya mekana hayat katan ve böylece suç fırsatlarının azaltılmasına yardımcı olan kullanımlar olarak değerlendirilir. Aktivite önerileri, bir parktaki dinlenme alanlarının artırılmasından iş yerlerinin bulunduğu alanlara konut yerleştirilmesine veya bir ofis binasına restoran eklenmesine kadar her şeyi içerir. Potansiyel olarak izole edilmiş alanlara gözetim sağlamak

için tamamlayıcı kullanımlar getirilmelidir. Bu tür öneriler arazi kullanımını desteklemek veya belirli alanlarda kullanımı yoğunlaştırmak amacıyla yapılabilir.

Resim 4.20. Büyük binalar ve kafeler gibi aktivite üreticilerinin kamuya açık alanların etrafına konumlandırılması (URL-13)

Dengeli bir arazi kullanımı çevresel, ekonomik, estetik ve güvenlik nedenleriyle önemlidir. Karma kullanımlar birbirleriyle ve toplumun ihtiyaçlarıyla uyumlu olmalıdır. Dengeli yapı yoğunluğu ve fonksiyonel kümelenendirme yaklaşımlarının kurgulanması uyumlu arazi kullanımı ve dengeli kullanım yoğunluğunun sağlanması açısından önemlidir. Bağlantılı sokaklar, uygun karma kullanımlar, yürünebilir sokak deseni ile iyi bağlantılı entegre plan çözümleri sağlamak suç yaklaşımları açısından önem taşır.

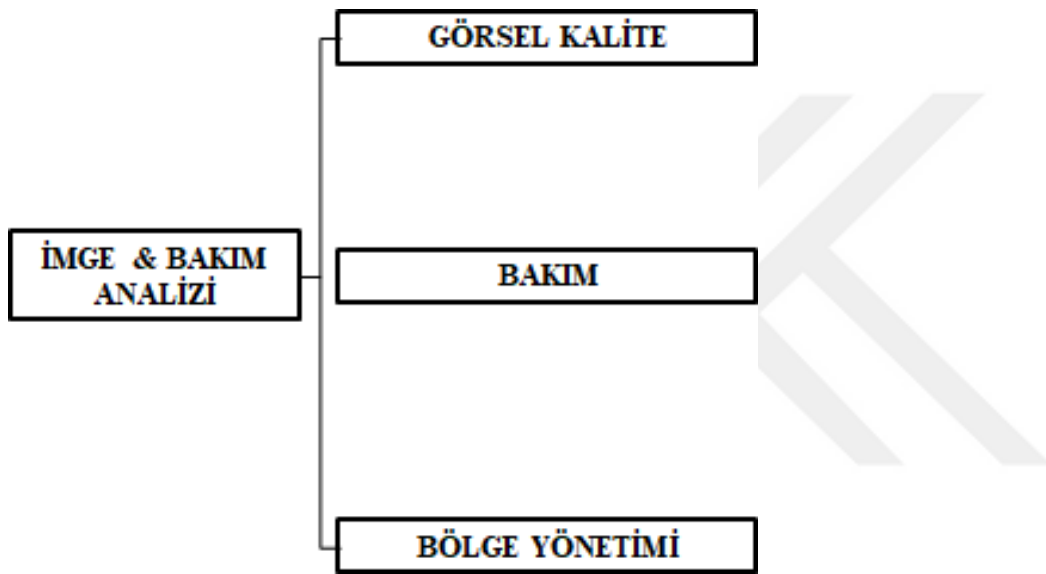
Bir konut sitesi için, ana caddeye, kamusal meydana veya parka, sakinlerin iş yerlerine ve alışveriş noktalarına erişim olanakları bu ihtiyaçlar çerçevesinde düşünülebilir. Uyumlu karma kullanımlar, insanlar arasında aktiviteyi ve doğal gözetimi teşvik ederek daha güvenli alanların oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Bu aşamaya kadar incelenen teoriler temelinde ve örnekler doğrultusunda, aktivite çeşitliliği ve kullanım yoğunluğu kavramları; bölgesellik, erişim kontrolü ve görünürlük kavramlarıyla doğrudan ilişki içerisindedir. Bu yönleriyle aktivite çeşitliliği bir mekan, bina veya yakın

çevresi için yürünebilirlik⁶, karmaşıklık, uyum ve tutarlılık⁷ ve bağlantı kavramlarıyla ilişkilendirilir.

İmge ve bakım analizi

İmge ve bakım analizi ile yapılı çevrenin genel tasarımını iyileştirerek görsel kaliteyi ve imgelenebilirliği artırmak, bakım ve yönetim yoluyla sahiplenme duygusu yaratmak ve bölgede denetim ve kontrolün olduğu algısını yaratmak hedeflenmektedir.

Şekil 4.11. İmge ve bakım analizi şeması

Görsel kalite, yapılı çevre içerisindeki fiziksel unsurların özellikleri ve birlikte oluşturdukları kompozisyon ile mekanın estetik başarısını ve görsel bütünlüğünü belirler (AKBABA, 2022: 16). Bir yapının estetik, fonksiyonel ve algısal özelliklerinin bir araya gelerek oluşturduğu bütünsel bir izlenimdir. Bu kavram, mimari tasarımın insan algısında nasıl bir etki yarattığını ve çevreyle nasıl bir uyum sağladığını analiz etmeye yardımcı olur. Yapının genel görünümünün dengeli, ahenkli ve estetik olarak tatmin edici olması ile estetik uyumun sağlanması ve görsel olarak düzenli olan yapının, aynı zamanda işlevsel ve kullanıcı

⁶ Yürünebilirlik, yapılı çevre ve özelliklerinin yürüme davranışını ne kadar teşvik ettiğini tanımlar (AKBABA, 2022 : 28). Çevrenin, yollar için güvenli, rahat ve erişilebilir olması, yolların genişliği, kaldırımların varlığı, estetik düzenlemeler gibi unsurlar yürünebilirliği etkileyen faktörler olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda gerçek ve algılanan güvenlik, gün boyunca yüksek düzeyde yaya aktivitesini sürdüren bir gelişim sağlanarak artırılabilir.

⁷ Uyum ve tutarlılık, Yapılı çevre içerisindeki binalar, peyzaj elemanları gibi fiziksel unsurların birbiri ile tutarlılığını ve görsel düzenini tanımlar (AKBABA, 2022: 37).

tarafından kolayca anlaşılabilir olması gibi parametreler görsel kaliteyi artırarak insanların güvenlik algısını, suç korkusunu ve suç işleme olasılığını doğrudan etkileyebilir.

İmgelenebilirlik ise bir mekanın zihinde kolayca canlandırılabilir ve hatırlanabilir olmasını ifade eder. Mekandaki dikkat çekici ve belirgin fiziksel unsurlar, insanların o alanı tanıyıp hatırlamasını sağlar, böylece mekan daha tanımlanabilir ve akılda kalıcı hale gelir (AKBABA, 2022: 36). İmge kavramının, bir mekanın veya çevrenin tasarım ve özelliklerinin zihinde yarattığı görüntü veya anımsama olduğu göz önüne alınırsa, bu kavramın görsel kalite ile pozitif bir ilişkisi olduğu çıkarımı yapılabilir.

İyi tasarlanmış görsel unsurlar, renkler, dokular ve düzenlemeler, bir mekanın kimliğini oluştururken çekiciliğini de artırır. Benzer bir düşünceyle, ölü veya metruk alanların rehabilite edilmesi, bu bölgelerin işlevsel ve estetik açıdan değerlendirilebilir hale gelmesini sağlar. Örneğin, terk edilmiş alanların dönüştürülerek sosyal bir mekan veya yeşil alan haline getirilmesi, yalnızca çevresel estetiği artırmakla kalmaz, aynı zamanda bölge sakinleri için bir aidiyet ve değer hissi yaratır. Böylelikle, görsel kalite sayesinde hem bireyler hem de toplumlar için daha güvenli bir yapıyı çevre oluşturulabilir.

Bir alanın düzenli bakımı ve etkili yönetimi, hem fiziksel hem de psikolojik olarak güvenlik hissi yaratır. Çevrenin tasarımı, bakımı ve yönetimi insan davranışlarını etkiler. Kamusal ve yarı kamusal alanların hem işlevsel hem de estetik değerleri güvenlik duygusuna katkıda bulunur. Bir alan ne kadar bakımsız ve harap ise, istenmeyen faaliyetleri çekme olasılığı da o kadar artar. Bu sebeple, yerel yönetimlerin veya ilgili birimlerin düzenli temizlik, onarım ve aydınlatma çalışmalarını içermelidir. Metruk veya ölü alanların kontrolsüz bırakılması, vandalizm ve suç gibi olumsuz durumlara zemin hazırlayabilir. Bu nedenle, bölgedeki sorunların hızla raporlanabilmesi için bir iletişim ağı oluşturulmalı ve halkın katılımı teşvik edilmelidir. Örneğin, onarım gerektiren bir yapının tespit edilmesi durumunda, ilgili birimin irtibat bilgileri hızla erişilebilir olmalıdır. Özellikle kamuya açık alanlarda, onarım için aranabilecek ve mülklere yönelik vandalizmi bildirebilecek telefon numaralarının veya web sitelerinin iyi bir şekilde sergilenmesi arzu edilir. Örneğin, kırık bir kilit, kapı veya pencere ya da ışık bildirilebilir.

Böylelikle, bakım ve yönetim faaliyetleri aracılığıyla, bölgede sürekli bir kontrol ve güven algısı yaratılırken, sahiplenme duygusu da güçlendirilir.

Yapılı çevrenin tasarımında bakımsız, metruk ve harap alanlara dönüşecek ölü alanlardan kaçınılmalıdır. Tasarım, kolay bakıma izin vermelidir. Malzeme ve yüzey kalitesi sürdürülebilecek bakım sistemini etkileyecektir. Örneğin bitki seçimi tıkanmayı önlemek ve görüş hattına zarar vermeyecek olgunluktaki tip ve boyuta göre yapılmalıdır. Ortak tesisler için kullanılan malzemeler, bakımın yapılabilmesi için vandalizme karşı dayanıklı olmalıdır. Sokak mobilyaları dayanıklı ve saldırılara karşı dayanıklı malzemelerden yapılmalıdır.

Bakımsız ve metruk alanlara örnek olarak Ankara ili Altındağ ilçesinde bulunan Yahudi Mahallesi, Samanpazarı'nın aşağısında, kentin en işlek caddelerinde Denizciler Caddesi ile Anafartalar Caddesi arasında ve Yeğenbey Mahallesi'nin bitişiğinde yer alır.

Resim 4.21. Yahudi Mahallesi Denizciler Caddesi girişi -2023

Anafartalar Çarşısı'na ve esnafların dükkanlarına yakın olan mahalle girişi insan ve araç kalabalığına sahiptir. Ancak iç taraflara yöneldikçe bu kalabalık azalmakta ve sokaklar tenhalaşmaktadır.

Resim 4.22. Yahudi Mahallesi giriş- iç sokak bağlantısı -2023

Sokaklara yöneldikçe terk edilmişlikle birlikte bakımsızlık ve çöp yoğunluğu artmaktadır. Mahallede artık sürekli kullanıcı yokluğu, işlev ve aktivite eksikliği gibi sebeplerle toplumsal gözetim ve denetimden uzak, kontrolsüz erişimlere olanak sağlayan metruk bir ortam oluşturmaktadır.

Resim 4.23. Yahudi mahallesinde bulunan konutların içi

Mahalledeki neredeyse tüm evler bakımsızlıktan neredeyse yıkılmaya yüz tutmuştur. Mahalle, şehrin ortasında terk edilmiş bir alan haline gelmiştir. Çoğu binanın önünde yıkılma

riskine karşı tehlikeli olduğuna dair ibare yer almaktadır. Harabe yapılar kimse için aidiyet duygusu barındırmadığından bir çöplüğe dönüşmek üzeredir. Yine insanlarda aitlik hissi barındırmadığı için herhangi bir olası suç durumunda çevredeki insanların olaya müdahale etme orasılığını düşürmekte, suça yatkın birey içinse güvenli bir suç mekanı olarak algılanabilmektedir.

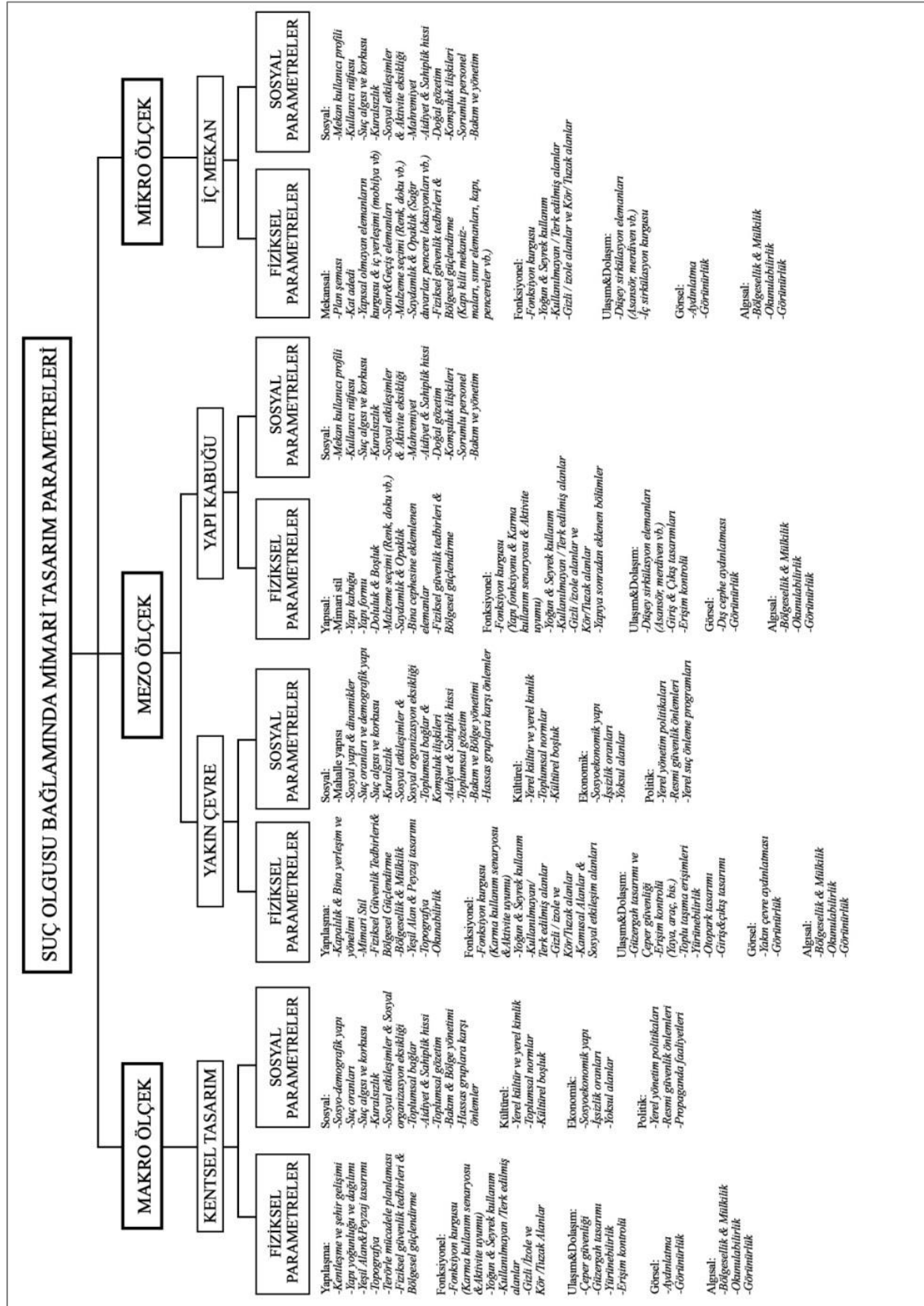
Resim 4.24. Yahudi mahallesinde bulunan konutların dışı

Bu aşamaya kadar incelenen teoriler temelinde ve örnekler doğrultusunda, imge ve bakım kavramları; bölgesellik, erişim kontrolü ve görünürlük kavramlarıyla doğrudan ilişki içerisindedir. Bu yönleriyle imge ve bakım, bina veya yakın çevresi için görsel kalite ve imgelenebilirlik kavramlarıyla ilişkilendirilir.

Bu çalışmada, mekansal güvenlik analizi için beş ana kriter tanımlanmıştır: bölgesellik, erişim kontrolü, görünürlük, kullanım analizi, imge ve bakım. Bu kriterler, mekansal

problemlerin belirlenmesi ve bu problemlere yönelik tasarım stratejilerinin oluşturulması için temel bir çerçeve sunmaktadır. Her bir kriter, suç olgusunun mekansal boyutlarını ve fiziksel elemanlar üzerinden bu problemlere yönelik çözümleri doğrudan ilişkilendirme amacını taşımaktadır.

Bu çerçeveye dayanarak geliştirilen tasarım stratejileri, belirli tasarım parametreleri üzerinden şekillenmekte, mekanın fiziksel unsurları ile sosyal dinamikleri arasındaki etkileşimi açıklığa kavuşturmaktadır. Bu bağlamda, beş ana kriter, çalışmanın kavramsal omurgasını oluştururken, sistemin ardındaki mantığı ve dayanakları açıklamak adına şekil 4.12 geliştirilmiştir. Şekil 4.12’de verilen bu tablo, değerlendirme kriterlerinin nereden geldiğini ve nasıl bir sistematik üzerine oturtulduğunu göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Fiziksel ve sosyal parametreleri makro, mezo ve mikro ölçeklerde ele alan bu analiz, çalışmanın daha geniş bir bağlamda temellenmesini ve mekan-suç ilişkisine yönelik çok boyutlu bir perspektif kazandırılmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşımla, tablo, çalışmanın akışında ileri bir analiz aracı olmanın yanı sıra, önerilen kriterlerin dayanaklarını detaylandıran bir açıklama niteliği taşımaktadır.

Şekil 4.12. Makro, mezo ve mikro ölçeklerde suç ile bağlantılı fiziksel ve sosyal parametreler

Tablo, suç olgusuna yönelik tasarım parametrelerini makro, mezo ve mikro ölçeklerde ele almakta ve her bir ölçeği fiziksel ve sosyal parametreler bağlamında detaylandırmaktadır. Tabloda görülen parametreler arasındaki ilişki, suçun mekansal faktörlerle nasıl bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Şehir planlaması, yapı tasarımı ve kullanıcı davranışlarının birlikte ele alınması, hem fiziksel hem de sosyal güvenliğin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Mekansal güvenlik analizi ile birlikte ele alınan bölgesellik, erişim kontrolü, görünürlük, kullanım, imge ve bakım kavramları doğrultusunda oluşturulan veri tabanı, ileri aşamalar için bir kontrol tablosu haline getirilerek Çizelge 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Mekansal güvenlik analizi tablosu

MEKANSAL GÜVENLİK ANALİZİ			
ANA PRENSİP	MEKANSAL RİSKLER	MEKANSAL UNSURLAR	
BÖLGESELLİK	- Alan sahipliğinin açık bir şekilde tanımlanmaması (R1) - Alan sınırlarının net ve anlaşılır olmaması (R2) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Bakım ve onarım eksikliği (R10) - Yönlendirme eksikliği (R16)	YAKIN ÇEVRE	- Fonksiyon Kümelenmesi (U1) - Araç&Yaya Güzergah Tasarımı (U3) - Çeper Güvenliği (U4) - Kamusal Alanlar (U7) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Sınır Elemanları&Güvenlik Bariyerleri (U9) - Otopark Tasarımı (U10) - Yönlendirme Tabelaları&İşaretler (U13)
		YAPI	- Yapı Formu (U14) - Cephe (U15) - Bina CephEsine Eklemlenen Elemanlar (U23) - Saydamlık&Opaklık (Kapı & Pencere) (U17 & U18) - Yapı Girişi (U19) - Yönlendirme Tabelaları&İşaretler (U26) - Tefrişat Kurgusu (U28)
ERİŞİM KONTROLÜ	- Kontrolsüz erişim noktalarının varlığı (R4) - Gizli / İzole güzergah veya alanların varlığı (R5) - Kör / Kuytu mekanların varlığı (R6) - Tuzak alanların varlığı (R7) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Yönlendirme eksikliği (R16)	YAKIN ÇEVRE	- Fonksiyon Kümelenmesi (U1) - Araç & Yaya Güzergah Tasarımı (U3) - Çeper Güvenliği (U4) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Sınır Elemanları&Güvenlik Bariyerleri (U9) - Otopark Tasarımı (U10) - Yönlendirme Tabelaları&İşaretler (U13)
		YAPI	- Yapı Formu (U14) - Cephe (U15) - Çatı (U16) - Saydamlık&Opaklık (Kapı & Pencere) (U17 & U18) - Yapı Girişi (U19) - Balkon ve Teras (U20) - Sundurma ve Kanopi (U21) - Düşey ve Yatay Sirkülasyon Kurgusu (U22) - Bina Cephesine Eklemlenen Elemanlar (U23) - Yönlendirme Tabelaları&İşaretler (U26) - Tefrişat Kurgusu (U28)

Çizelge 4.1. (devam) Mekansal güvenlik analizi tablosu

MEKANSAL GÜVENLİK ANALİZİ			
ANA PRENSİP	MEKANSAL RİSKLER	MEKANSAL UNSURLAR	
GÖRÜNÜRLÜK	- Doğal, resmi ve mekanik gözetim eksikliği (R3) - Gizli & İzole güzergah veya alanların varlığı (R5) - Kör & Kuytu mekanların varlığı (R6) - Tuzak alanların varlığı (R7) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Yönlendirme eksikliği (R16)	YAKIN ÇEVRE	- Topografya (U2) - Bina Yerleşim ve Yönelimleri (U6) - Araç & Yaya Güzergah Tasarımı (U3) - Kamusal Alanlar (U7) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Sınır Elemanları&Güvenlik Bariyerleri (U9) - Otopark Tasarımı (U10) - Aydınlatma Tasarımı (U11) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U12)
		YAPI	- Yapı Formu (U14) - Cephe (U15) - Saydamlık&Opaklık (Kapı & Pencere) (U17 & U18)) - Yapı Girişi (U19) - Balkon ve Teras (U20) - Bina Cephesine Eklemlenen Elemanlar (U23) - Aydınlatma Tasarımı (U24) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U25) - Tefrişat Kurgusu (U28)
KULLANIM	- Gizli / İzole güzergah veya alanların varlığı (R5) - Kör / Kuytu mekanların varlığı (R6) - Tuzak alanların varlığı (R7) - Metruk alanların varlığı (R8) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Kontrol & denetim eksikliği (R11) - Uyumsuz Fonksiyon Kurgusu ve Kullanım Senaryosu (R12) - Aktivite Yetersizliği (R13) - Yoğun Kullanım (R14) - Seyrek Kullanım (R15)	YAKIN ÇEVRE	- Fonksiyon Kümelenmesi (U1) - Fonksiyona Bağlı Sirkülasyon Kurgusu (U5) - Kamusal Alanlar (U7) - Sınır Elemanları&Güvenlik Bariyerleri (U9) - Otopark Tasarımı (U10) - Aydınlatma Tasarımı (U11)
		YAPI	- Sundurma ve Kanopi (U21) - Düşey ve Yatay Sirkülasyon Kurgusu (U22) - Tefrişat Kurgusu (U28)
İMGE VE BAKIM	- Alan sahipliğinin açık bir şekilde tanımlanmaması (R1) - Doğal, resmi ve mekanik gözetim eksikliği (R3) - Metruk alanların varlığı (R8) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Bakım ve onarım eksikliği (R10) - Kontrol ve denetim eksikliği (R11) - Yönlendirme eksikliği (R16)	YAKIN ÇEVRE	- Kamusal Alanlar (U7) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Sınır Elemanları & Güvenlik Bariyerleri (U9) - Otopark Tasarımı (U10) - Aydınlatma Tasarımı (U11) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U12) - Yönlendirme Tabelaları&İşaretler (U13)
		YAPI	- Cephe (U15) - Saydamlık&Opaklık (Kapı & Pencere) (U17 & U18) - Yapı Girişi (U19) - Aydınlatma Tasarımı (U24) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U25) - Yönlendirme Tabelaları&İşaretler (U26) - Malzemeler (U27)

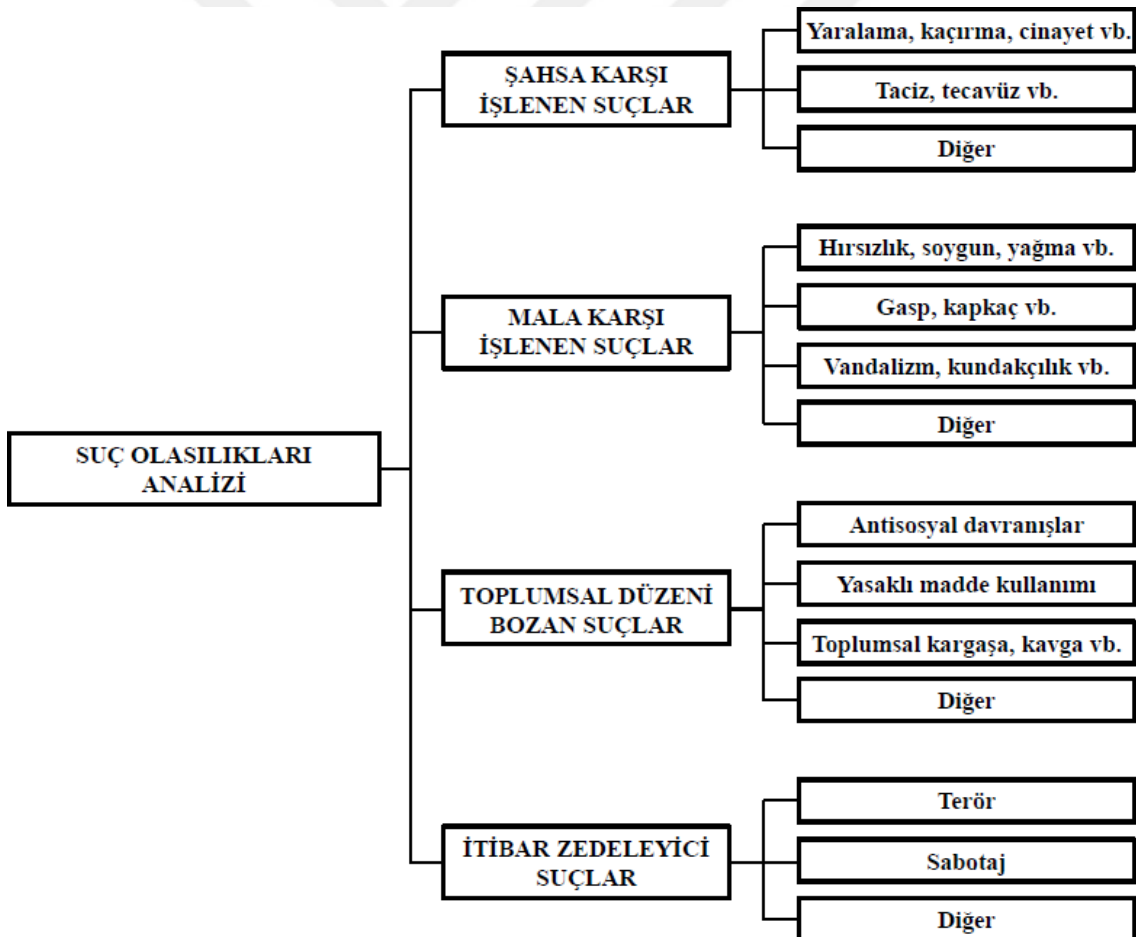
Suç bilimsel ve mekansal yaklaşımlar çerçevesinde yürütülen mekan güvenlik analizinde, bölgesellik, erişim kontrolü, görünürlük, kullanım, imge ve bakım olarak belirlenen değerlendirme kriterlerinin, birbirinden tamamen bağımsız kavramlar olmadığı; aksine, birbiriyle girift bir ilişki içerisinde olduğu ve birbirini tamamlayıcı bir nitelik taşıdığı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, bir ilkenin eksikliği veya ihlali, diğer ilkelerin zayıflamasına yol

açarak zincirleme bir etki oluşturabilir. Örneğin, bölgesellik ve görünürlük eksikliği erişim kontrolünün sağlanamamasına neden olurken, bu durum vandalizm olasılığını artırarak mekanın güvenliğini daha da zayıflatabilir.

4.3.2. Suç olasılıkları analizi

Suç olasılıkları analizi aşaması mekansal güvenlik analizinde ele alınan kavramların ve risklerin bağlantılı olduğu suç tehditlerinin anlaşılması ile ilgilidir.

Analiz için suç türleri 1-şahsa karşı işlenen suçlar, 2-mala karşı işlenen suçlar, 3-toplumsal düzeni bozan suçlar ve 4- itibar zedeleyici suçlar olmak üzere dört ana kategoriye ayrılmıştır. İlgili şema aşağıdaki gibidir.

Şekil 4.13. Suç olasılıkları analiz şeması

Mekansal güvenliğin sağlanması için, suç riski ile ilişkilendirilebilecek güvenlik açıklarının kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi, bu açıkların en aza indirilmesi bakımından büyük önem

taşımaktadır. Bu bağlamda suç olasılıkları analiz şeması, mekansal güvenlik analizi ile bütüncül değerlendirilmelidir. Mekanın güvenlik açıkları, bu suçların işlenmesine zemin hazırlayabilir veya suçluları teşvik edebilir. Örneğin şahsa karşı işlenen suçlar, kör noktaların fazla olduğu, gözetimin zayıf olduğu veya geçiş alanlarının kontrolsüz olduğu mekanlarda artabilir. Mala karşı işlenen suçlar, zayıf fiziksel sınırlar, kolay aşılabilir bölgeler gibi nedenlerle daha sık yaşanabilir. Toplumsal düzeni bozan suçlar, özellikle denetimsiz açık alanlarda ve sosyal kontrolün düşük olduğu bölgelerde meydana gelebilir. İtibar zedeleyici suçlar ise genellikle kritik altyapıların korunmasında yetersizlik, giriş-çıkış kontrol eksiklikleri ve riskli alanlarda resmi gözetim eksikliğiyle ilişkilendirilebilir.

Aşağıdaki tabloda mekansal güvenlik analizi ve suç olasılıkları analizi ardından yapılması gereken değerlendirmeye yönelik örnek tablo verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere yapı tipine bağlı olarak muhtemel suç türü ve bu suçların ilgili olduğu mekansal elemanlar suç detayları ile birlikte verilmiştir. Bu yöntem, çalışmanın niteliklerine ve kapsamına göre özelleştirilmeli ve olası suç senaryoları değerlendirilerek tasarım stratejileri için riskli durumlar tespit edilmelidir.

Çizelge 4.2. Olası suç türleri örnek tablo

YAPI TİPİ	SUÇ TÜRÜ	MEKANSAL/FİZİKSEL ELEMANLAR	SUÇ DETAYLARI
Konutlar	Konut Hırsızlığı	Yapı kabuğu Bina Cephesi Kapı ve pencereler	Bina cephesinden tırmanma Kapı zorlaması Pencereden giriş
	Araç Hırsızlığı	Otopark Garaj	Araç zorlaması Araç için hırsızlık
	Vandalizm	Yapı kabuğu Garaj Yakın çevre elemanları	Graffiti Cam kırma Yapı elemanına hasar verme
	Antisosyal Davranışlar	Sokaklar Parklar Ortak sosyal alanlar	Gürültü Çöp Atma Antisosyal grup toplanmaları Yasaklı madde kullanımı
Ticari Yapılar	Ofis/Mağaza Hırsızlığı	Ofis odaları Mağaza içi alanlar Depolar	Kişisel eşya çalınması Yapıya ait eşyaların çalınması
	Vandalizm	Yapı kabuğu	Graffiti Cam kırma Yapı elemanına hasar verme
	Silahlı soygun	Mağaza kasaları Girişler	Nakit/Değerli eşya çalınması
	Antisosyal Davranışlar	Kamusal Alanlar Alışveriş Merkezleri	İzinsiz erişim Kavga Gürültü

Çizelge 4.2. (devam) Olası suç türleri örnek tablo

YAPI TİPİ	SUÇ TÜRÜ	MEKANSAL/FİZİKSEL ELEMANLAR	SUÇ DETAYLARI
Eğitim Kurumları	Yurt hırsızlığı	Yurt içleri Dolaplar	Kişisel eşya çalınması
	Vandalizm	Sınıflar Koridorlar	Mobilya kırma Grafiti
	Şiddet Olayları	Okul bahçeleri Sınıflar Koridorlar	Kavga Saldırı
	Antisosyal Davranışlar&Yasaklı Madde Kullanımı	İzole alanlar Okul çevresi Tuvaletler	Yasaklı madde kullanımı ve ticareti Gürültü Küfür Graffiti
Hastaneler	Hırsızlık	Hasta odaları Depolar Eczaneler	Tıbbi ekipman, hastaların kişisel eşyaları ve ilaç hırsızlığı
	Şiddet & Saldırı Olayları	Acil Servisler Bekleme Odaları	Personel ve hastalara yönelik saldırılar
	Antisosyal Davranışlar	Bekleme odaları	Gürültü, Sigara içme
Endüstri Yapıları	Hırsızlık	Üretim Alanları Depolar	Makine/malzeme çalınması
	Sabotaj	Üretim alanları	Üretim süreçlerine zarar verme
	Çevre suçları	Fabrika çevresi	Çevre kirliliği Yasa dışı atık
	Antisosyal Davranışlar	Çevresel alanlar	Gürültü Çevre kirliliği
Kamu Yapıları	Hırsızlık	Ofisler Depolar	Elektronik cihaz/ değerli eşya çalınması
	Terörizm/Sabotaj	Üretim alanları Kritik altyapılar	Patlama/Yangın
	Vandalizm	Fabrika çevresi	Grafiti Cam kırma
	Antisosyal Davranışlar	Çevresel alanlar	İzinsiz gösteriler Gürültü
Kamusal Alanlar	Kapkaç	Sokaklar Kalabalık Alanlar	Çanta veya değerli eşya çalınması
	Terörizm	Kalabalık Alanlar	Patlama
	Antisosyal Davranışlar	Parklar	İzinsiz gösteriler Gürültü
	Vandalizm	Sokaklar Caddeler Fiziksel yapılı çevre unsurları	Yapısal unsurlara zarar vermek

4.3.3. İstatistiki veriler

Mekansal güvenlik için, mekan ve çevresinin derinlemesine analiz edilmesi ve genel çerçeveden detaylara inen bir yaklaşımla incelenmesi gereklidir. Bu süreçte, emniyet ve

istatistik kurumlarından suç verilerinin toplanması ve suç haritalarının oluşturulması, önceki aşamalarda belirlenen risklerin daha kapsamlı ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlayabilir.

Ancak, bu çalışmanın sınırlılıkları kapsamında, resmi kurumlardan istatistiki suç verilerine erişim sağlanamamış ve dolayısıyla bu tür verilere dayalı bir analiz yapılamamıştır. Bu nedenle, değerlendirmeler mevcut kaynaklar ve çalışmanın önceki aşamalarında elde edilen analizler doğrultusunda yapılmıştır.

4.4. Tasarım Stratejileri

Çalışmanın konusuyla ilgili yapılan literatür araştırmaları ve diğer ülkelerde uygulanan girişimler sonucunda mimari tasarımda dikkate alınması gereken çeşitli güvenlik önlemleri ve tasarım stratejileri saptanmıştır.

Literatürde yer alan yaklaşımlar temelinde, doğru güvenlik önlemlerinin alınmasını ve tasarım stratejilerinin uygulanmasını zorunlu kılan bir takım koşullar söz konusudur. Tasarım stratejileri geliştirme modeli için çalışmanın bu aşamasında söz konusu koşulları tanımlayan mekansal riskler ve mekansal unsurlar Çizelge 4.3 ve Çizelge 4.4'te belirtilen kodlar ile tanımlanmıştır.

Çizelge 4.3. Mekansal riskler tablosu

MEKANSAL RİSKLER	
KOD	KODA İLİŞKİN TASARIM GEREĞİ
R1	ALAN SAHİPLİĞİNİN AÇIK BİR ŞEKİLDE TANIMLANMAMASI
R2	ALAN SINIRLARININ NET VE ANLAŞILIR OLMAMASI
R3	DOĞAL, RESMİ VE MEKANİK GÖZETİM EKSİKLİĞİ
R4	KONTROLSÜZ ERİŞİM NOKTALARININ VARLIĞI
R5	GİZLİ / İZOLE GÜZERGAH VEYA ALANLARIN VARLIĞI
R6	KÖR / KUYTU MEKANLARIN VARLIĞI
R7	TUZAK ALANLARIN VARLIĞI
R8	METRUK ALANLARIN VARLIĞI
R9	CAYDIRICI ÖNLEMLER VE KORUYUCULARIN EKSİKLİĞİ
R10	BAKIM VE ONARIM EKSİKLİĞİ
R11	KONTROL & DENETİM EKSİKLİĞİ
R12	UYUMSUZ FONKSİYON KURGUSU VE KULLANIM SENARYOSU
R13	AKTİVİTE YETERSİZLİĞİ
R14	YOĞUN KULLANIM
R15	SEYREK KULLANIM
R16	YÖNLENDİRME EKSİKLİĞİ

Çizelge 4.4. Mekansal unsurlar tablosu

MEKANSAL UNSURLAR		
MEZO ÖLÇEK	KOD	KODA İLİŞKİN MEKANSAL UNSUR
YAKIN ÇEVRE	U1	FONKSİYON KÜMELENMESİ
	U2	TOPOGRAFYA
	U3	ARAÇ&YAYA GÜZERGAH TASARIMI
	U4	ÇEPER GÜVENLİĞİ
	U5	FONKSİYONA BAĞLI SİRKÜLASYON KURGUSU
	U6	BİNA YERLEŞİM VE YÖNELİMLERİ
	U7	KAMUSAL ALANLAR
	U8	PEYZAJ TASARIMI
	U9	SINIR ELEMANLARI & GÜVENLİK BARİYERLERİ
	U10	OTOPARK TASARIMI
	U11	AYDINLATMA TASARIMI
	U12	KAMERA VB. KONTROL SİSTEMLERİ
	U13	YÖNLENDİRME TABELALARI & İŞARETLER
YAPI	U14	YAPI FORMU
	U15	CEPHE
	U16	ÇATI
	U17	KAPI
	U18	PENCERE
	U19	YAPI GİRİŞİ
	U20	BALKON VE TERAS
	U21	SUNDURMA VE KANOPI
	U22	DÜŞEY & YATAY SİRKÜLASYON TASARIMI
	U23	BİNA CEPHESİNE EKLEMLenen ELEMANLAR
	U24	AYDINLATMA TASARIMI
	U25	KAMERA VB. KONTROL SİSTEMLERİ
	U26	YÖNLENDİRME TABELALARI & İŞARETLER
	U27	MALZEMELER
	U28	TEFRİŞAT KURGUSU

Günümüze kadar yapılan çalışmalar temelinde, mekansal unsur ve risklerin bağlantısı doğrultusunda bir tasarım stratejileri kılavuzu hazırlanmıştır. Bu kılavuz, literatür taramasında anlatılan suç bilimsel teorileri ve mekansal yaklaşımları kapsayan bir önlemler dizisidir. Tablo 3’te sunulan bu kılavuzda, öneriler numaralandırılarak içerikleri detaylı bir şekilde belirtilmiştir. İncelenmekte olan mekan özelinde alınması gereken önlemler, bu kılavuz üzerinden tespit edilecektir. Alınması gereken önlemler, çalışılan alanın detaylı raporunda yer alırken, alınması gerekmeyen önlemler ilgili rapora dahil edilmeyecektir. Bu yaklaşım, mekana özgü bir güvenlik stratejisi geliştirilmesine olanak sağlayarak, önerilerin uygulanabilirliğini artırmayı hedeflemektedir.

Çizelge 4.5. Tasarım stratejileri kılavuzu

NO	TASARIM STRATEJİLERİ
1	Sokak ve caddelerde yürünebilirliği artırıcı aktivite önerileri geliştirilmelidir.
2	Özel mülklere erişim sağlanan arka yürüyüş yolları mümkünse engellenmelidir. Mümkün değil ise bu yürüyüş yollarından özel mülke erişim kilitli kapılar gibi fiziksel elemanlar ile sınırlandırılmalıdır.
3	Kamuya açık alanlar ile özel tesis alanları arasındaki ayrımı netleştirmek adına sınır hattında hız kesici kasis, yüzey veya malzeme farkı ile sınır tanımının yapılması veya yol genişliklerinin farklılaştırılması ile özel tesis girişinin kullanıcı tarafından algılanması sağlanmalıdır.
4	Özel tesis girişlerinde resmi gözetim yok ise geçirgenliğin azaltılması için tesis içerisinde kısa çıkmaz sokaklar gibi öneriler geliştirilmelidir.
5	Tesislerde kontrollü girişler sağlamak için gerekli performans standartlarına göre sertifikalandırılmış kapılar, giriş bariyerleri vb. fiziksel elemanlar kullanılmalıdır.
6	Ana giriş tasarımları ve kamusal alanlar birbirini görecektir şekilde yerleştirilmelidir. Özel mülklere girişler, bitişik sokaklardan ve çevre yapılardan görünür olmalıdır. Çevre düzenlemesi ile sokaktan ve park alanlarından açıkça görülebilen giriş ve çıkışlara izin verilmelidir.
7	Güvenlik bariyerleri ve güvenlik kapıları görsel olarak geçirgen (şeffaf) olmalıdır. Ön çitler veya ferforje demir gibi sınır elemanları açık tasarımlı veya görsel engel yaratmayacak şekilde olmalıdır.
8	Görme ve görölme eksikliği yaratacak alt geçitler, park alanları, metro girişleri, gömülü umumi tuvaletler gibi alanlarda net görüş hatları sağlanması için keskin köşeler, girintili alanlar gibi potansiyel suçlunun saklanması olanak sağlayacak formlar engellenmeli, gizli ve izole alanlardan kaçınılmalı, yeterli düzeyde homojen aydınlatma tasarımı yapılmalıdır.
9	Tesis içerisinde farklı kullanıcıların yönelimini kolaylaştıran ve güvenlik personelinin alan hakimiyetini artıran yönlendirici tabela, işaret ve çeşitli fiziksel bariyerler kullanılmalıdır.
10	Alt geçitler gibi uzun ve büyük parklar gibi geniş alanlarda planlı aralıklarla harita vb. unsurların kullanımı ile yönlendirme gereklidir.
11	Görüş alanını daraltan keskin köşelerden veya ani değişikliklerden kaçınılmalıdır. Keskin köşelere sebep olan fiziksel unsurların varlığı engellenmelidir.
12	Engellenemeyen keskin köşelerin varlığında, kullanıcıların önlerini ve köşeleri görebilmeleri için ayna gibi yansıtıcı yüzeylerin yerleştirilmesi düşünülmelidir.
13	Çevre yapılarıdaki balkon, pencere ve özel açık alanların yerleşimi pasif gözetime sahip olacak şekilde kurgulanmalıdır.
14	Hava koşullarına karşı tasarlanan sundurmalar gibi korunaklı alanlar, mekan tanımı yaparak kullanımı teşvik eder. Seyrek kullanılan bölgelerde sundurma veya kanopi tasarımları, alanların daha aktif kullanılmasını teşvik edebilir.
15	Dış kapılarda ve pencerelerden istenmeyen erişimi engellemek adına menteşenin içerde bulunması gerekmektedir.
16	Bina kabuğunun tasarımı ve yakınında bulunan fiziksel elemanların yerleşimi bina cephesinden tırmanmaya izin vermeyecek şekilde yerleştirilmelidir. Sundurma ve balkon gibi tasarım unsurları potansiyel suçlu için doğal bir merdiven görevi görmemelidir. Pencere veya balkonların uzağında, doğal gözetimi sağlamayacak şekilde konumlanan ve tırmanmaya yardımcı olabilecek yağmur iniş boruları, korkuluklar, teras çatılar gibi elemanların yapı içerisine erişim vermeyecek şekilde konumlandırılması gerekmektedir. Binalara erişim sağlayacak bitki örtüsü yerleşiminden kaçınılmalıdır. Ağaç, çöp konteyneri vb. peyzaj unsurlarının konumu sebebiyle ve tırmanma yoluyla bina erişimine yardımcı olması engellenmelidir. Büyük ağaçların, garajların, hizmet yapılarının ve çitlerin ikinci kat pencerelerinin veya balkonların yanına yerleştirilmesinden kaçınılmalıdır.
17	Balkon ve balkon korkulukları, binanın dışına tırmanmaya çalışan potansiyel suçluların el ve ayak tutuşlarına izin vermeyecek şekilde uygun şekilde tasarlanmalıdır.
18	Konut bölgelerinde oyun alanları gibi sosyal alanlara ve otopark gibi erişim imkanı olan alanlara bakan cepheler şeffaf olmalıdır.
19	Ticari binalarda solid panjurların yarattığı ölü cephelerden kaçınarak grafitiyi önleyecek ve mağazanın iç kısmının görülmesine olanak sağlayacak şeffaf cephelerin yapılması önerilmektedir.
20	İzolasyon hissi yaratabilecekleri için kritik noktalarda sağır cephelerden kaçınılmalıdır.
21	Suç meyilli insanların mekandan uzak tutulması için pozitif alan imgesi yaratacak öneriler, çekici aydınlatma tasarımı ve kamusal sanat düşünülebilir.
22	Yüksek katlı ve kalabalık nüfuslu konut blokları gibi yapılarda lobilere asılan tablolar ile sahiplik hissini artırılabilir.
23	Bölge karakterine bağlı olarak yeterli yoğunluk ve aktivitenin sağlanması ile dengeli arazi kullanımı ve dengeli yoğunluk desteklenmelidir.
24	Konutlarda pencereli yaşam alanları konutların ön tarafına yerleştirilmelidir. Endüstriyel tesislerde ise, yönetim ve çalışma ofisleri binanın ön tarafında yer almalıdır. Aktif kullanımlar veya pencereli yaşam alanları gibi hacimler; ortak/açık alanlara bitişik olarak konumlandırılmalıdır. Karma kullanımlı yapılarda, mağaza ve işyerleri alt katlara, konutlar ise üst katlara yerleştirilmelidir. Bu şekilde, konut sakinleri iş saatlerinden sonra işletmeleri gözlemleyebilen, konutlar da iş saatlerinde işletmeler tarafından gözlemlenebilir. Konut bölgelerindeki ortak alanların çevre yapılardan ve sokaklardan görünür olması gerekmektedir.
25	Doğal gözetimi teşvik eden çeşitli aktiviteleri destekleyen, tamamlayıcı aktivitelere olanak sağlayan ve artan aktiviteyi kolaylaştırmak için programlanabilir tasarımlar yapılmalıdır.

Çizelge 4.5. (devam) Tasarım stratejileri kılavuzu

NO	TASARIM STRATEJİLERİ
26	Uyumsuz fonksiyonlar ve düzensiz aktivitelerden kaçınılmalıdır. Barlar ve publar gibi güvenlik endişesi yaratan arazi kullanımları olumsuz etkileri en aza düşürülecek şekilde yerleştirilmelidir.
27	Özel tesisler içerisindeki ortak alanların dışarıdan istenmeyen misafire izin vermeyecek şekilde konumlandırılması gerekir.
28	Kullanıcı yoğunluğu gece azalan kamusal alanlarda uyumlu ve tamamlayıcı aktivitelerin önerilerek insanların bölgede tutularak doğal gözetimin artırılması ve çevreye karşı sorumluluk bilinci uyandırarak sahiplenme duygusu teşvik edilebilir.
29	Farklı fonksiyonları bir arada bulunduran yerleşkelerde sürekli kullanım ve geçici kullanım ayrımı yapılarak işletme kurgusunun tasarlanması gerekir. Örneğin eğitim kampüslerinde spor salonuna gelen yabancıların okula erişim sağlamamalıdır.
30	Ortadan kaldırılamayan tuzak alanların ve tuzak alanlara geçiş yollarının kullanım senaryosuna bağlı olarak çalışma saatlerinin dışında kitlenmesi/kapatılması değerlendirilmelidir.
31	ATM erişimleri için güvenli güzergahlar oluşturulmalıdır. ATM girişlerinin yoğun ana arterler üzerinde olması kullanıcının kendini bir kaos içerisinde bulmasına ve suç potansiyeline olanak sağlayabilir. ATM yerleşimlerinin kör ve tuzak noktalar yerine maksimum resmi ve doğal gözetimin bulunduğu noktalarda konumlanması ve ATM yakınındaki kent mobilyaları vb. unsurların saldırılara izin vermeyecek şekilde konumlandırılması gerekmektedir.
32	Geceleri ıssızlaşan metro girişleri, altgeçitler gibi kamusal alanlarda yakınında büfe gibi doğal gözetimi artırarak güven duygusunu artıracak fonksiyonların kurgulanması önerilmektedir. Park alanlarına, metro duraklarına yiyecek büfeleri, restoranlar vb. fonksiyonlar dahil edilebilerek sosyal denetimin sağlanması hedeflenmelidir.
33	Merdivenler, geçitler veya tüneller gibi gizli ve izole rotalarda 50-100 m içinde tuzak alanların varlığı kontrol edilmelidir.
34	Bina cephesindeki kütle hareketlerinin izole/gizli alanlar yaratmaması için gizli girintilerden kaçınılması gerekmektedir. Görüş alanının kısıtlanmaması ve saklanma alanı yaratılmaması için girintili girişlerin 600 mm'yi geçmemesi önerilir.
35	Bekleme alanları ve asansörlerin/merdiven boşluklarının dış girişleri bina girişinden görünür kılmak için aktif kullanım alanlarına yakın konumlandırılmalıdır.
36	Görsel bariyer ve potansiyel saklanma yeri oluşturan peyzaj elemanları (ağaçlar, telçitler, bahçe duvarları vb.) ve keskin köşelere sebep olarak doğal gözetimi engelleyen fiziksel unsurların (bahçe duvarları, toprak setler, çitler, çalılar vb.) engellenmelidir.
37	Kullanıcının görmesine ve görülmesine olanak sağlayan peyzaj elemanları (alçak çitler veya fidanlıkliklar, küçük ağaçlar, ferforje çitler, çim veya çiçek tarhları, oturma bankları) tasarlanmalıdır. Kamusal alanlardaki oturma alanlarının etrafı görüş açısını kısıtlayacak duvarlar vb. elemanlar ile kapatılmamalıdır.
38	Peyzaj tasarımında gelecekteki görüş hattının dikkate alınarak 1m'nin üstünde bitki büyümesi ve ağaç genişliğinin 2m'nin altında tutulması kontrol edilmelidir.
39	Açık ortak alanlar insanlar tarafından kolayca görülebilecek yerlerde konumlandırılmalıdır. Parklar, ortak alanlar ve oyun alanları binaların ön tarafına yerleştirilmelidir. Alışveriş merkezleri ve diğer benzer kullanımlar caddelere bakmalıdır.
40	İnsanları bölgede tutan ve gece kullanımlarını teşvik eden kent mobilyaları doğal gözetimi artıracak şekilde konumlandırılmalıdır.
41	Yetkisiz erişimi engellemek için bitki örtüsü bariyer olarak kullanılabilir. Gerekli yerlerde dikenli bitkiler kullanılabilir.
42	Binaların bitişiğinde güvenli olmayan atık konteynerları, duvarlar vb. unsurlar yerleştirilmemelidir. Bu vb. yerleşimler potansiyel suçluların saklanması için olanak sağlayabilir, kundakçılık ve antisosyal davranış tehlikesini artırarak yapıya tırmanmaya yardımcı olabilir.
43	Yaya yollarındaki fiziksel bariyerler (peyzaj tasarımı, telçit vb.) görüş açılarını kısıtlamamalıdır.
44	Çitlerin atlama yoluyla kontrolsüz erişime izin vermeyecek yükseklikte seçilmesi gerekmektedir.
45	Konut bölgelerinde mülkiyet belirsizliği ve kolay erişimin önüne geçilmesi için özel alan sınırlarının tel çit vb. peyzaj elemanları ile iyi tanımlayan ön ve arka bahçeler sağlanmalıdır. Sınırlandırıcı fiziksel elemanların 1 metrenin altında tutulması ile aktif sokak cepheleri yaratılması ve kamusal alanın doğal gözetimine olanak tanınmasını sağlar.
46	Konut bölgelerinde artırılmış güvenlik gerektiren arka bahçelerde sınır elemanların yüksekliğine dikkat edilmelidir. Erişimin engellenmesi gereken noktalarda sınır eleman yüksekliği min. 1,8 m olmalıdır.
47	Otopark, bina ve çevre düzenlemesi ile kurgusal bir şekilde entegre edilmelidir. Konut bölgelerinde merkezi tek bir otopark yerine kullanıcı mülklerinin bitişiğinde ortak park alanlarının sağlanması tavsiye edilmektedir.
48	Geniş otopark alanlarından kaçınılmalıdır. Geniş park alanlarının kaçınılmadığı yerlerde, güvenlik kameraları gibi gözetim olanakları sağlanmalıdır.
49	Otoparklara erişim yolları çevredeki binalar tarafından doğal gözetime açık olmalıdır.
50	Konut bölgelerindeki otopark yerleşimi savunmasız arka cephelere erişim sağlanmamalıdır.
51	Araç erişimini durdurmak için otopark alanlarının çevresinde 500 mm'nin altında bitkilendirme ile sınır tanımı oluşturulmalıdır.

Çizelge 4.5. (devam) Tasarım stratejileri kılavuzu

NO	TASARIM STRATEJİLERİ
52	Otoparklar ve otoparklara giden izole yollarda duvar, tavan ve zeminde açık renk kaplamalar kullanılmalıdır.
53	Otoparklar erişimleri plaka tanıma, kartlı geçiş vb. elektronik güvenlik önlemleri alınarak ile konut sakinleri ile sınırlandırılabilir.
54	Doğal gözetimi destekleyen aydınlatma tasarımı ilgili standartlara uygun, yerel koşullar ile tutarlı olmalıdır. Yeterli ve homojen yayılım sağlamalı ve gölge ile aydınlatılmış alanlar arasındaki kontrastı azaltmalıdır.
55	Yaya yolları, otoparklar, tuzak alanları gibi iyi görünürlük gerektiren alanlarda kullanıcının 10 m mesafeden bir yüzü tanımasına olanak sağlayacak şekilde yeterli aydınlatma tasarımının yapılması gerekmektedir.
56	Bina cephesi, bina girişleri ve tabelalar gibi yönlendirme elemanlarının iyi aydınlatılması gerekmektedir.
57	Geceleri kullanılması amaçlanan alanlar için aydınlatma görünürlüğü desteklemelidir. Böylece bu alanlar hava karardıktan sonra meşru yaya faaliyetlerinin odağı haline gelir. Yanlış bir kullanım veya güvenlik izlenimi vermekten kaçınmak için gece kullanımı için tasarlanmamış alanlar aydınlatılmamalıdır. Tehlikeli noktalar geceleri genellikle boşsa, buraları aydınlatmaktan kaçınılmalı ve yaya erişimi kapatılmalıdır.
58	Aydınlatmanın ulaşılabilir bir yüksekliğe yerleştirildiği durumlarda, vandalizme karşı dayanıklı olması gerekmektedir.
59	Aydınlatma elemanları, mevcut ve olgun haliyle bitki örtüsünün yanı sıra ışığı engelleme potansiyeline sahip olabilecek diğer unsurların da dikkate alınarak yerleştirilmelidir.
60	Araç giriş noktalarına, fuaye alanlarına, bina çevrelerine, posta kutusu yakınlarına, kundaklama vb. eylemlerin gerçekleşebileceği izole kalan çöp konteyneri vb. yerleşimlerin yakınlarına CCTV sistemleri kurulmalıdır.
61	Tuzak alan oluşumuna izin veren girintiler CCTV ile izlenmelidir. Kameralar, kaydedilen görüntülerden bir bireyin kimliğinin kesin olarak tespit edilebilmesi için uygun yerlere yerleştirilmelidir.
62	Sahiplik, bakım ve güvenlik izlenimi vermek için çevre düzenlemesinin bakımlı olması, bakım çalışmalarının düzenli, onarım çalışmalarının hızlı yapılması sağlanmalıdır. Bakımsız ve düzensiz çevresel unsurları ortadan kaldırılmalıdır. (Yıpranmış, kırılmış, deforme olmuş kent mobilyaları vb.) Temiz sokaklar ve yürüme yolları, boşaltılmış çöp kutuları, kamu arazilerinde yeşil bitki örtüsü gibi etkenler yapı çevrenin bakım ve yönetimine dair iyi bir izlenim yaratır.
63	Kent mobilyaları vandalizme karşı dayanıklı malzemelerden yapılmalı ve sağlam bağlantı noktaları ile sabitlenmelidir.
64	Çöplerin düzenli toplanması ile bölgenin bakım ve yönetiminin düzenli yapıldığı duygusunu hissettirilmelidir.
65	Yapı kabuğu malzemelerinin yıpranmaya karşı dayanıklı ve fiziksel bozukluklar ile düzensizliklerin önüne geçilmesi kolay olacak türden seçilmesi gerekmektedir.
66	Vandalizm fırsatlarını azaltmak için güçlü, aşınmaya dayanıklı laminat, geçirimsiz sırlı seramikler, paslanmaz çelik malzemeler, grafiti önleyici boyalar ve şeffaf spreyleyler düşünülmelidir.
67	Grafiti ihtimalinin yüksek olduğu alanlarda düz yüzeylerden kaçınılmalıdır. Büyük sağır duvarların varlığında bitkisel perdelerin kullanılarak grafiti ve antisosyal davranışların engellenmesi önerilmektedir.
68	Tuzak alanlarda yetkililerle iletişime geçilebilecek acil durum butonları vb. önlemlerin alınması gerekmektedir.
69	Tesis girişinde, yönetici ofisinin yerini, bina isimlerini ve birim numaralarını açıkça gösteren yönlendirme tabelaları bulunmalıdır.
70	Kamuya açık alandaki tabelalar vb. unsurlar ile bakım sorunlarının nasıl rapor edildiği gösterilmelidir.
71	Ortak kullanım alanlarında onarım için aranabilecek iletişim adreslerinin net bir şekilde sergilenmesi gerekmektedir. (Kırık bir kilit, kapı veyaz pencere ya da ışık bildirilebilir.)
72	Çok katlı park alanlarında, kullanıcıların araçlarını kolayca bulabilmelerini sağlamak amacıyla katlar arasında ayırım yapmak için yaratıcı, dikkat çekici ve hatırlanabilir tabelalar kullanılmalıdır.
73	Tabelalar açıkça görülebilir, okunması ve anlaşılması kolay olmalıdır.
74	Bilgilendirme işaretleri için güçlü renkler, standart semboller ve basit grafikler kullanılmalıdır.
75	Girişler, tasarım özellikleri ve yönlendirme tabelaları aracılığıyla kolayca bulunabilir ve tanınabilir olmalıdır.
76	İstenmeyen erişimleri önlemek ve binayı bulmaya çalışan kişilere yardımcı olmak için binaların sokak numarasıyla açıkça tanımlanması gerekmektedir.
77	Sokak numaraları mülkün olduğunca önündeki cadde veya yoldan açıkça görülebilir ve okunabilir olmalıdır.
78	Konut kullanımlarında, her bir birim açıkça numaralandırılmalıdır. Çoklu bina komplekslerinde, her bina girişi ve bu girişlerden erişilen birim numaralarını açıkça belirtmelidir. Ayrıca, her kat veya seviyede birim numaraları bulunmalıdır.
79	Sokak numaraları dayanıklı malzemelerden yapılmalı, tercihen yansıtıcı veya ışıklı olmalı ve diğer fiziksel unsurlar tarafından engellenmemelidir.
80	Daha büyük ölçekli yerleşimler için, kamuya açık giriş noktalarında ve kamuya açık güzergahlar boyunca konum haritaları ve yönlendirme tabelaları sağlanmalıdır.

Suç bağlamında güvenlik önlemlerinin sağlanması için değerlendirmeye alınan mekan, bu aşamaya kadar yol haritasında tanımlanan analizler temelinde uygun matrislerin seçilmesi ve buna bağlı doğru tasarım stratejilerinin seçilmesi ile sonuçlanmaktadır.

Mekana özgü tasarım stratejilerinin belirlenebilmesi için kılavuzda yer alan öneri numaraları, tanımlanan mekansal unsur ve mekansal risklerin kod karşılıkları ile ilişkilendirilmiştir. Kod karşılıklarının kesişim noktalarından bir kural mekanizması geliştirilmiştir. Bu çalışmada, modelin sonuç mekanizmasını oluşturan bu kurallar zinciri, tasarım stratejilerini belirleyen koşulların sistematik bir şekilde tanımlanmasını sağlamaktadır. Strateji tablosundaki satırların koşullarını oluşturan kod kesişimleri Çizelge 4.6’da verilmiştir. Söz konusu tabloda kullanılan “/” sembolü "veya" anlamına gelmekte olup, tanımlanan matris kesişim noktalarından herhangi birinin sağlanmasının yeterli olduğunu ifade etmektedir. “^” sembolü ise "ve" anlamına gelerek, ilgili koşulun kesin olarak sağlanması gerektiğini göstermektedir. Bu sistematik yaklaşım, tasarım sürecinde belirleyici koşulların analitik bir çerçevede ele alınmasına olanak tanımaktadır.

Çizelge 4.6. Kural mekanizması tablosu

STRATEJİ NO	MANTIKSAL İŞLEYİŞ KURGUSU
1	$(R3/ R5/ R8/ R13/ R15) \wedge (U3/ U5/ U7)$
2	$[(R3 \wedge R4) / (R4)] \wedge (U3/ U5/ U15/ U19)$
3	$[(R1 / R2) \wedge R4] \wedge (U3/ U4/ U5)$
4	$(R3 \wedge R4) \wedge (U3/ U4/ U5)$
5	$(R4 \wedge U9)$
6	$[R3 \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U6 / U7/ U14/ U15/ U19)$
7	$(R3) \wedge (U8 / U9)$
8	$[R3 \wedge (R5/ R6/ R7)] \wedge (U1 / U7 / U11/ U14)$
9	$(R11 \wedge R16) \wedge [U5 (U13 / U26)]$
10	$(R7 \wedge R16) \wedge (U1 \wedge U13)$
11	$(R3/ R6/ R7) \wedge (U14 / U22 / U23)$
12	$(R3/ R6/ R7) \wedge (U14 / U22 / U23)$
13	$(R3 / R5 / R6 / R7) \wedge (U18 / U20)$
14	$(R13 \wedge R15) \wedge (U7 \wedge U21)$
15	$(R4) \wedge (U17/ U18)$
16	$(R4) \wedge (U8 / U14 / U15 / U16 / U20 / U21 / U23)$
17	$R4 \wedge U20$
18	$(R3) \wedge (U14 / U15 / U18)$
19	$(R3 / R11) \wedge (U14 / U15 / U18 / U27)$
20	$[R3 \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U15)$
21	$R9 \wedge U7$
22	$R1 \wedge U7$
23	$[R12 \wedge (R13 / R14 / R15)] \wedge (U1)$
24	$[R3 \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U6/ U14/ U15/ U18)$
25	$[R3 \wedge (R12 / R13 / R14 / R15)] \wedge (U1)$
26	$R12 \wedge U1$
27	$(R4) \wedge (U1 / U7 / U8)$

Çizelge 4.6. (devam) Kural mekanizması tablosu

STRATEJİ NO	MANTIKSAL İŞLEYİŞ KURGUSU
28	$[R3 \wedge (R1/R5 / R13 / R15)] \wedge (U7)$
29	$(R4 \wedge R12) \wedge (U1 / U3 / U4 / U5 / U19)$
30	$(R4 / R7) \wedge [(U1 / U3 / U4 / U5) \wedge U9]$
31	$\{[R3 \wedge (R4 / R5 / R6 / R7)] / (R14)\} \wedge (U1/ U3 / U5 / U7/ U8)$
32	$[R3 \wedge (R11 / R15)] \wedge (U1 / U7)$
33	$(R5 / R6 / R7) \wedge (U3 / U5)$
34	$[(R3 / R11) \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U14 / U19)$
35	$[(R3/ R15) \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U14 / U22 / U23)$
36	$[R3 \wedge (R6 / R7)] \wedge (U8 / U9)$
37	$(R3) \wedge (U7 / U8)$
38	$R3 \wedge U8$
39	$(R3) \wedge (U1 / U7 / U8)$
40	$(R3 / R13 / R15) \wedge (U7 / U8)$
41	$(R4 / R9) \wedge [U1 \wedge (U8 / U9)]$
42	$[(R3 / R11) \wedge R6] \wedge (U1 / U23)$
43	$[R3 \wedge (R6 / R7)] \wedge (U3 / U5 / U8)$
44	$R4 \wedge (U8/ U9)$
45	$[R4 \wedge (R1 / R2 / R3)] \wedge (U8 / U9)$
46	$R4 \wedge U9$
47	$[(R1 / R2) \wedge (R3 / R4)] \wedge [(U1 / U8) \wedge U10]$
48	$[(R4 / R11) \wedge R3] \wedge (U10 \wedge U12)$
49	$(R3) \wedge (U6 \wedge U10)$
50	$(R4) \wedge (U5 \wedge U10)$
51	$(R2 \wedge R4) \wedge (U8 / U9 / U10)$
52	$R3 \wedge (U10 \wedge U27)$
53	$(R4 \wedge R11) \wedge U10$
54	$R3 \wedge [(U11 / U24) \wedge (U3/ U7/ U8/ U10/ U15/ U19)]$
55	$R3 \wedge [(U11 / U24) \wedge (U2 / U3 / U5 / U7 / U19)]$
56	$R3 \wedge [(U11 / U24) \wedge (U13 / U15 / U19 / U26)]$
57	$[R3 \wedge (R5 / R7 / R12 / R15)] \wedge [(U11) \wedge (U5 / U7)]$
58	$[R9 \wedge (R10 / R11)] \wedge (U11 / U24)$
59	$R3 \wedge (U8 \wedge U11)$
60	$(R3 \wedge R11) \wedge (U3 / U15 / U19)$
61	$[(R3 / R11) \wedge R7] \wedge (U14 / U15 / U19)$
62	$[R1 \wedge (R8 / R10) \wedge (U7 / U8 / U11 / U24 / U27)]$
63	$(R10 / R11) \wedge (U7 / U8 / U11)$
64	$(R10 / R11) \wedge U7$
65	$(R10 / R11) \wedge [(U15 / U16) \wedge U27]$
66	$(R10 / R11) \wedge (U15 \wedge U27)$
67	$(R9 / R10 / R11) \wedge (U7 / U8 / U15)$
68	$(R5 / R6 / R7) \wedge (U5 / U7 / U10)$
69	$(R16) \wedge (U5 / U14)$
70	$(R10 / R11) \wedge (U5 / U7)$
71	$(R10) \wedge (U5 / U7 / U14)$
72	$R16 \wedge U10$
73	$(R3 / R16) \wedge (U13 / U26)$
74	$(R16) \wedge (U13 / U26)$
75	$(R16) \wedge (U4 / U19)$
76	$(R4 \wedge R16) \wedge (U13 / U26)$
77	$(R3 \wedge R16) \wedge (U13)$
78	$(R16) \wedge (U13 / U26)$
79	$(R3 \wedge R10 \wedge R16) \wedge (U13)$
80	$R16 \wedge U7$

5. MODELİN ÖRNEK BÖLGE ÜZERİNDE UYGULANMASI

Bu çalışmanın önceki bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklanan yöntemin uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla, Ankara ili Çankaya ilçesine bağlı Sancak Mahallesi örnek bölge olarak seçilmiştir. İnceleme kapsamında, mahalle sınırları içerisinde yer alan ve Doğukent Bulvarı çevresinde konumlanan konut bölgesi ele alınmıştır. Yöntem doğrultusunda, ilk aşamada saha çalışmalarına dayalı veri toplama süreci gerçekleştirilmiş ve toplanan veriler mekansal analiz teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına dayanarak, müdahale ölçeği belirlenmiş ve mekansal analizlere bağlı risk değerlendirmesi yapılmıştır. Son olarak, bölge güvenliğinin artırılması için mantıksal işleyiş kurgusuna dayalı tasarım stratejileri belirlenmiştir.

Mekansal analiz

Bölge güvenliğinin artırılmasına yönelik tasarım stratejileri sunulmadan önce bölgenin kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve mevcut durumun anlaşılması gereklidir. Bölgeye dair yapılan analizler aşağıdaki gibidir.

Bölgesel analiz

Sancak Mahallesi, Ankara'nın merkezine yakın bir konumda, Çankaya ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda, Çankaya'nın diğer mahalleleriyle entegre bir yapıdadır. Bölge topografyasında, Ankara'nın geneline uygun olarak eğim görülmektedir.

Resim 5.1. Sancak Mahallesi ve çalışma alanını gösteren uydu görüntüsü

Mahalle sınırları içinde arazi kullanımı ağırlıklı olarak konut işlevi taşımakta, bölge genel olarak apartman veya site düzenine sahip yapılardan oluşmaktadır. Ticari alanlar ile sosyal donatılar sınırlıdır ve genellikle mahalle sınırlarına yakın diğer bölgelerde bulunmaktadır. Çalışma alanına belli bir mesafede yürüyüş yolları, belediye parkları ve yeşil alanlar gibi sosyal alanlar ile çeşitli eğitim kurumları, sağlık kuruluşları, marketler gibi günlük ihtiyaçları karşılayan işletmeler bulunmaktadır.

Resim 5.2. Çalışma alanı ve çevre fonksiyonları gösteren uydu görüntüsü

Resim 5.2.'de seçilen bölgedeki ulaşım, konut, eğitim, sosyal tesisler ve açık alanların düzenini göstermektedir. Doğukent Bulvarı bölgenin ana ulaşım aksını oluşturmakta, bulvar, cadde ve sokakların yanında araç ve yaya altgeçitleriyle çevresindeki konut bölgelerine bağlanmaktadır.

Bölgenin doğusunda Ankara Orman Bölge Müdürlüğü gibi resmi kurumlar ve ağaçlık alanlar yer almaktadır, bu da bölgenin doğal ve resmi fonksiyonların bir arada bulunduğu bir alan olduğunu göstermektedir.

Resim 5.3. Çalışma alanı sınırları

Çalışma alanı ağırlıklı olarak apartmanlardan oluşmaktadır. Sokağın sonunda beş binaya sahip bir konut sitesi bulunmaktadır. Hem apartmanların arasında hem de konut sitesinin yanıtta boş araziler bulunmaktadır. Doğukent Bulvarı'nın karşısına erişim için hem yaya altgeçiti hem de araç altgeçiti bulunmaktadır. Çalışma alanı ve çevresindeki fonksiyonlar Resim 5.3.'te verilmiştir.

Resim 5.4. Çalışma alanı doluluk-boşluk analizi

Erişim analizi

Doğukent Bulvarı ve çevresi, mahalleyi fiziksel olarak tanımlayan önemli bir sınırdır. Bölge, ana ulaşım arterlerine hem toplu taşıma hem de özel araç ile erişim sağlanan bir bölgedir, ancak raylı sistem gibi gelişmiş toplu taşıma olanağı bulunmamaktadır.

Resim 5.5. Çalışma alanı çevresindeki erişim yolları

Çalışma alanı, yerleşim bölgelerinin arasında yer almakta olup, çevresinde cadde, bulvar ve sokaklar bulunmaktadır. Resim 5.5.'te gösterilen araç ve yaya altgeçitleri, bölgede yaya ve araç trafiğinin entegrasyonuna yönelik önemli unsurları işaret etmektedir.

Yapı analizi

Sancak Mahallesi'nde konut alanları ana işlevi oluştururken, günlük yaşamın sürdürülebilirliğini destekleyen ticari işletmeler, eğitim kurumları ve sosyal donatı alanları alt işlevler olarak bölgenin karma bir kullanım yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Apartman yoğunluğunun yüksek olduğu alanlarda, bina kabuklarının tasarımında bir dil birliğinin olmaması görsel karmaşaya yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, farklı topografik koşullara uyum sağlama gerekliliği nedeniyle yapıların üç boyutlu çözümlerindeki çeşitlilik, bölgedeki genel tasarım dilini farklılaştırmaktadır.

Kullanım analizi

Seçilen bölge genellikle orta ve üst gelir grubuna hitap etmektedir. Genellikle çekirdek ailelerden ve bireysel yaşamı tercih eden bireylerden oluşan bir nüfus yapısına sahiptir.

Bölgenin nüfus yapısı eğitim düzeyi yüksek ve sosyal yaşam açısından aktif bireylerden oluşmasına rağmen, kültürel olanakların sınırlı olması önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Çevrede alışveriş merkezleri ve kafeler gibi sosyal alanların yoğunluğu, günlük yaşamın sosyalleşme ihtiyacını karşılasa da tiyatro, sanat galerisi ve benzeri kültürel aktiviteleri destekleyecek mekanların yetersizliği, bölgenin entelektüel ve sanatsal potansiyelini sınırlandırmaktadır.

Bakım ve bölge yönetimi analizi

Bölgede peyzaj düzenlemeleri ve ortak alanların bakım altında olması genel çevre düzeni açısından olumlu bir izlenim yaratırken, bireysel apartmanların ve eski yapıların bakımsızlığı ile boş arazilerin düzensizliği, mahalle genelinde olumsuz bir etki yaratan unsurlardır.

Müdahale ölçeği

Gerçekleştirilen analizler doğrultusunda, mezo ölçek kapsamında güvenlik açısından değerlendirilecek alanlar, Resim 5.3.'de belirtilen sınırlarla tanımlanmış olup, Doğukent Bulvarı'nın güneyinde kalan 525. ve 526. Sokakların çeperindekini konut alanını, bulvar üzerinde yer alan yaya ve araç altgeçitlerini ve altgeçitlerin çevresindeki boş arazileri kapsamaktadır. Müdahale kapsamı belirtilen bu alan içerisindeki yakın çevre ve yapı kabuklarını kapsayacak şekilde belirlenmiştir.

Risk analizi

Araştırmanın yöntem kısmında belirtildiği üzere, mekansal analizler ile ilişkili olan risk analizi çalışmanın kritik noktasını oluşturmaktadır. Bu aşamaların her biri, süreçlerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Her aşamanın içerik ve kapsamına göre yapılan analizler aşağıdaki başlıklar altında verilmiştir.

Mekansal güvenlik analizi

Bölgedeki güvenlik risklerinin tespit edilmesi ve çözüm stratejilerinin oluşturulması için bölgesellik, erişim kontrolü, görünürlük, kullanım, imge ve bakım analizleri yapılmıştır.

Mekansal güvenlik analizi raporunun oluşturulması için etken özellikler, aşağıdaki görsel veriler üzerinden açıklanmıştır.

Resim 5.6. Görünürlüğün zayıf olduğu sokak tasarımı

Bölgenin topografik yapısı ve peyzaj unsurları, sokağın görünürlüğünü olumsuz etkilemekte; bu durum, doğal gözetim imkanlarının sınırlı olduğu alanların oluşmasına neden olmaktadır.

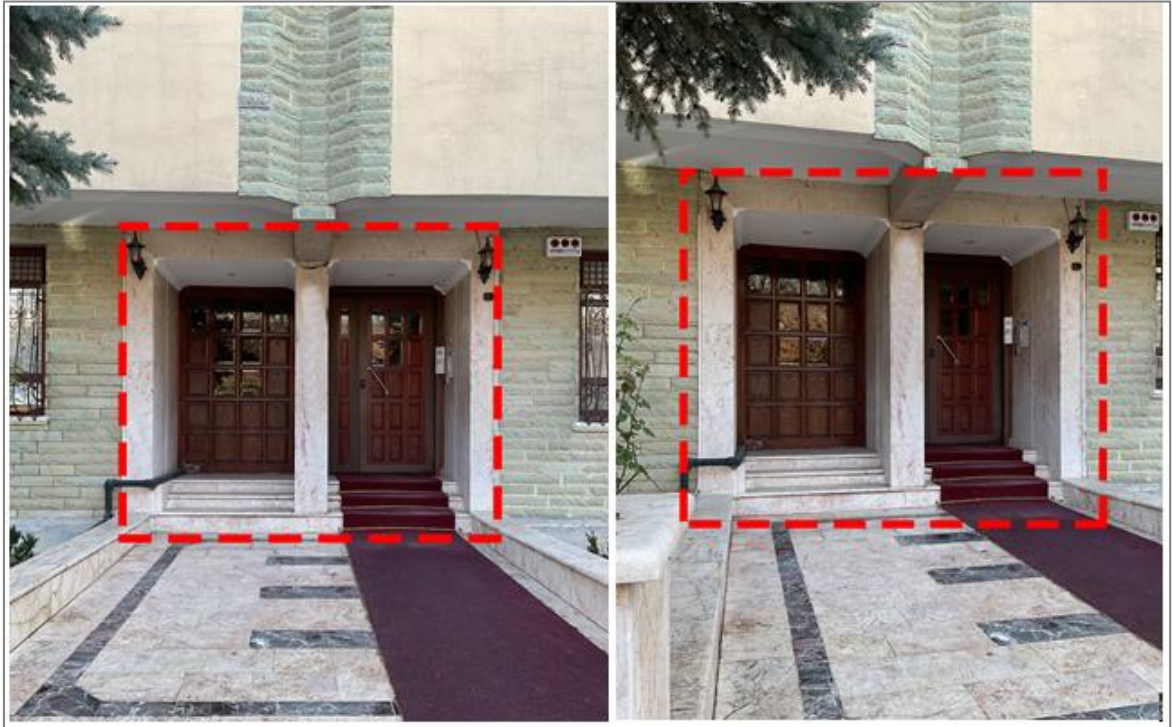

Resim 5.7. Apartmanlar arasında yer alan bakımsız ve boş araziler

Apartmanlar arasında ve konut sitesinin bitişinde bulunan bakımsız ve boş araziler, yetersiz aydınlatmanın getirdiği olumsuzlukların yanında mülkiyet belirsizliğine sebep olmakta, sahiplik hissi uyandırmamakta ve alanın kontrol edilebilirliğini azaltmaktadır. Bu araziler, bakımsız bitkisel elemanlar, atılan çöpler ve benzeri unsurlarla dolarak çevrede düzensizlik yaratmaktadır. Sahipliğin ve aidiyet duygusunun tanımlanmaması ile alanın bakımsız bırakılması, bölge açısından güvenli tehditleri oluşturmaktadır.

Resim 5.8. Giriş tasarımlarında forma dayalı görünürlük problemleri-1

Resim 5.9. Giriş tasarımlarında forma dayalı görünürlük problemleri -2

Sokağın çeperinde yer alan apartmanların formu ve giriş tasarımları sebebiyle keskin köşeler ve 60 cm'yi aşan girintili alanlarda kör noktalar oluşmuştur. Cephe tasarımına bağlı olarak

bu kör noktaların görünemediği tespit edilmiştir. Bu kör noktalar, doğal gözetim imkanını kısıtlamakta ve davetsiz misafirler için saklanma alanı potansiyeli oluşturarak güvenlik açısından risk teşkil etmektedir.

Konut sitesinin çevresindeki sınır elemanlarının yükseklikleri farklılık göstermekte olup, özellikle arazi topografyasının etkisiyle yokuş kenarında yer alan tel çitlerin yüksekliği yetersiz kalmaktadır. Bu durum, davetsiz misafirlerin siteye kolayca girmesine olanak tanıyarak kontrolsüz erişim riskini artırmaktadır.

Resim 5.10. Konut sitesi kontrolsüz erişim örneği

2016 yılında sınır elemanlarına sahip olmayan özel konut sitesi, kamuya açık erişim yollarıyla kesişmekteydi. Günümüzde, bu problem fark edilerek site çevresine farklı yüksekliklerde tel çitler ve kayar araç kapıları eklemeleri ile sınırlar belirginleştirilmiştir. Ancak, sonradan gerçekleştirilen bu düzenleme, site içerisinden geçen kamuya ait yol için bir çözüm sunamamış ve bu durum site sınırlarının ikiye bölünmesine yol açmıştır.

Resim 5.11. Konut sitesi sınır elemanları-1

Resim 5.12. Konut sitesi sınır elemanları-2

Resim 5.13. Konut sitesini ikiye bölen kamusal sokak

Konut bölgesinde bulunan alt geçit, bina yerleşim ve yönelimlerinin yanı sıra çevredeki seyrek kullanımın sebep olduğu sınırlı doğal gözetim nedeniyle güvenli bir alan izlenimi vermemektedir. 2023 yılına ait fotoğraflardan anlaşılabacağı üzere, çalışmayan aydınlatma armatürleri nedeniyle mekanik gözetim sağlanamamakta, bu durum alt geçidin kullanımını caydırmakta ve kullanıcılar için güvenlik kaygısı oluşturmaktaydı.

Resim 5.13. Yılıyaya alt geçit giriş noktaları-2023

2024 yılında ise çalışmayan aydınlatma armatürlerinden bazılarının değiştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu iyileştirme, alt geçidin daha görünür ve gözetim sağlanabilir bir hale

gelmesini sağlayarak suç korkusunu azaltmış ve kullanım oranını artırmıştır. Ancak, alt geçit girişleri ve yanındaki merdivenlerde aydınlatma hala yetersiz görünmekte ve bu durum özellikle akşam saatlerinde güvenlik algısını olumsuz etkilemektedir.

Resim 5.14. Yılı yaya alt geçit giriş noktaları-2024

Alt geçit girişindeki keskin dönüş, doğal gözetim sağlanamayan kör ve tuzak alanlar oluşturmakta ve güvenlik risklerini artırmaktadır.

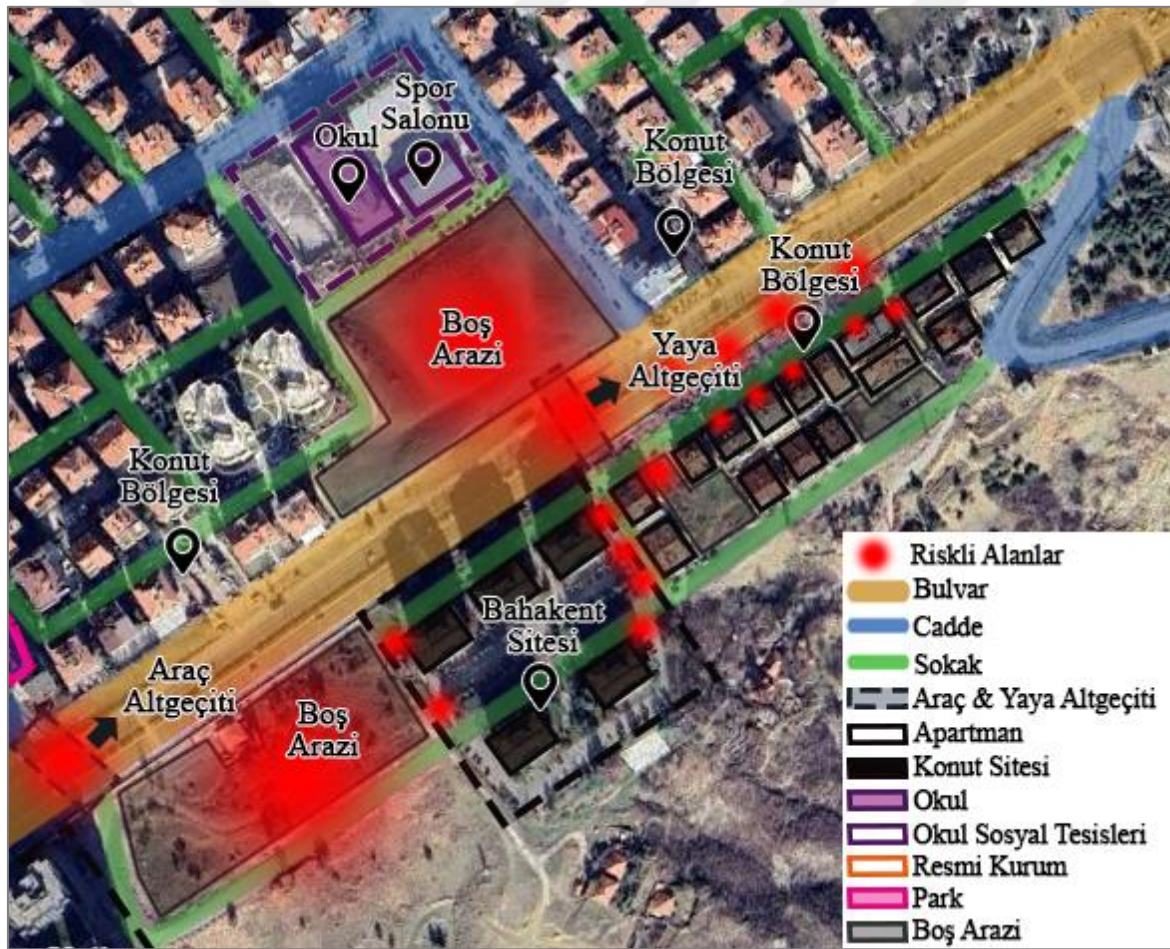

Resim 5.15. Yılı yaya alt geçiti içi-2023

Çalışmayan armatürler, duvar yazıları ve toplanmayan çöpler potansiyel suçlular için bölgenin zayıf bir yönetim ve denetim anlayışına sahip olduğu algısını yaratmakta, bu da alanın kontrolsüz bir mekan olarak görülmesine yol açmaktadır.

Resim 5.16. Yılı yaya alt geçiti içi-2024

Resim 5.17. Çalışma bölgesinde tespit edilen riskli alanlar

Toplanan veriler ışığında bu aşamaya kadar yapılan mekansal güvenlik analizine dair rapor çizelge 5.1.'de verilmiştir.

Çizelge 5.1. Mekansal güvenlik analizi raporu

ANA PRENSİP	MEKANSAL RİSKLER	MEKANSAL UNSURLAR	
BÖLGESELİK	- Alan sahipliğinin açık bir şekilde tanımlanmaması (R1) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Bakım ve onarım eksikliği (R10)	YAKIN ÇEVRE	- Fonksiyon Kümelenmesi (U1) - Araç&Yaya Güzergah Tasarımı (U3) - Çeper Güvenliği (U4) - Kamusal Alanlar (U7) - Peyzaj Tasarımı (U8)
		YAPI	- Yapı Formu (U14) - Yapı Girişi (U19)
ERİŞİM KONTROLÜ	- Kontrolsüz erişim noktalarının varlığı (R4) - Gizli / İzole güzergah veya alanların varlığı (R5) - Kör / Kuytu mekanların varlığı (R6) - Tuzak alanların varlığı (R7)	YAKIN ÇEVRE	- Araç & Yaya Güzergah Tasarımı (U3) - Çeper Güvenliği (U4) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Sınır Elemanları&Güvenlik Bariyerleri (U9)
		YAPI	
GÖRÜNÜRLÜK	- Doğal, resmi ve mekanik gözetim eksikliği (R3) - Gizli & İzole güzergah veya alanların varlığı (R5) - Kör & Kuytu mekanların varlığı (R6) - Tuzak alanların varlığı (R7)	YAKIN ÇEVRE	- Topografya (U2) - Araç & Yaya Güzergah Tasarımı (U3) - Kamusal Alanlar (U7) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U12)
		YAPI	- Yapı Formu (U14) - Cephe (U15) - Saydımlık&Opaklık (Kapı & Pencere) (U17 & U18)) - Yapı Girişi (U19) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U25)
KULLANIM	- Gizli / İzole güzergah veya alanların varlığı (R5) - Kör / Kuytu mekanların varlığı (R6) - Tuzak alanların varlığı (R7) - Metruk alanların varlığı (R8) - Kontrol & denetim eksikliği (R11) - Aktivite Yetersizliği (R13) - Seyrek Kullanım (R15)	YAKIN ÇEVRE	- Fonksiyon Kümelenmesi (U1) - Fonksiyona Bağlı Sirkülasyon Kurgusu (U5) - Kamusal Alanlar (U7) - Aydınlatma Tasarımı (U11)
		YAPI	Düşey ve Yatay Sirkülasyon Kurgusu (U22)
İMGE VE BAKIM	- Alan sahipliğinin açık bir şekilde tanımlanmaması (R1) - Doğal, resmi ve mekanik gözetim eksikliği (R3) - Metruk alanların varlığı (R8) - Caydırıcı önlem ve koruyucuların eksikliği (R9) - Bakım ve onarım eksikliği (R10) - Kontrol ve denetim eksikliği (R11)	YAKIN ÇEVRE	- Kamusal Alanlar (U7) - Peyzaj Tasarımı (U8) - Aydınlatma Tasarımı (U11) - Kamera vb. Kontrol Sistemleri (U12)
		YAPI	

Suç olasılıkları analizi

Mekansal güvenlik açıkları bağlamında bölgedeki güvenlik açıklarının farklı suç türleri ile ilişkisi aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

- Kör noktalar ve yetersiz gözetim: Sokağın görünürliğünün zayıf olduğu, doğal ve mekanik gözetimin yetersiz olduğu noktalar (örneğin, apartman girişlerindeki derin girintiler ve alt geçidin kör alanları), yaralama, kapkaç veya gasp gibi şahsa karşı işlenen suçlar için uygun ortam oluşturabilir. Özellikle kullanım yoğunluğunun az olduğu saatlerde bu risk artar. Keskin dönüşler ve kör noktalar, alt geçitlerde toplumsal düzeni

bozan davranışların (örneğin, gürültü, alkol kullanımı veya grafiti) artmasına sebep olabilir.

- Aydınlatma eksikliği: Çalışmayan aydınlatma armatürleri, kullanıcıların kendilerini güvensiz hissetmesine neden olurken, potansiyel suçlular için bölgenin zayıf bir yönetim ve denetim anlayışına sahip olduğu algısını yaratmakta, bu da alanın kontrolsüz bir mekan olarak görülmesine yol açmaktadır.
- Erişim kontrolü zayıflığı: Konut sitesinin çevresindeki tel çitlerin yükseklik farklılıkları ve yetersizliği, mala karşı işlenen suçlar (örneğin, hırsızlık) açısından risk yaratmaktadır. Bu durum özellikle boş araziler ve sitenin kontrolsüz sınır noktaları için geçerlidir.
- Kullanım yoğunluğu azlığı: Bölgenin sakin yapısı ve gün içindeki seyrek kullanıcı yoğunluğu, mala yönelik suçların (örneğin araçlara yönelik hırsızlık veya mülke zarar verme) kolaylaşmasına yol açabilir.
- Denetimsiz açık alanlar: Boş ve bakımsız araziler, çöp birikintileri ve terk edilmiş bitkisel elemanlarla dolu alanlar, vandalizm veya çevre kirliliği gibi toplumsal düzeni bozan davranışlara zemin hazırlayabilir. Sosyal kontrolün düşük olduğu bu tür bölgeler, özellikle gençlerin toplanma noktası haline gelebilir.

Çizelge 5.2. Olası suç türleri tablosu

YAPI TİPİ	SUÇ TÜRÜ	MEKANSAL/FİZİKSEL ELEMANLAR	SUÇ DETAYLARI
Konutlar	Şahsa Karşı İşlenen Suçlar	Kör Noktalar, Zayıf Gözetim, Girintili Apartman Girişleri	Yaralama, Gasp, Kapkaç
	Mala Karşı İşlenen Suçlar	Zayıf Fiziksel Sınırlar, Boş Araziler	Hırsızlık, mülke zarar verme
	Toplumsal Düzeni Bozan Suçlar	Bakımsız Alanlar, Terkedilmiş Alanlar, Çöp Birikintileri	Vandalizm, çevre kirliliği, sokak şiddeti
Alt Geçitler	Şahsa Karşı İşlenen Suçlar	Yetersiz aydınlatma, kör noktalar, keskin dönüşler	Yaralama, taciz, hırsızlık
	Mala Karşı İşlenen Suçlar	Kör noktalar, keskin dönüşler, denetimsiz noktalar	Kapkaç, mülke zarar verme
	Toplumsal Düzeni Bozan Suçlar	Denetimsiz açık alanlar, sosyal kontrol eksikliği	Gürültü, alkol kullanımı, grafiti
Diğer Alanlar	Mala Karşı İşlenen Suçlar	Boş araziler, zayıf güvenlik önlemleri	Araç hırsızlığı, mülke zarar verme
	Toplumsal Düzeni Bozan Suçlar	Bakımsız, terkedilmiş alanlar	Çöp atma, vandalizm, antisosyal aktiviteler

Bölgenin genelde sakin ve sessiz olması, suçlular için düşük sosyal kontrol anlamına gelirken, aktivite çeşitliliğinin olmaması ve yoğun kullanımın zaman dilimlerine göre

değişmesi, suç işleme fırsatlarını artırabilir. Bu nedenle şahsa karşı işlenen suçlar, özellikle zayıf aydınlatma ve kör noktalar nedeniyle gece saatlerinde artabilir. Mala karşı işlenen suçlar, yetersiz fiziksel sınırların olduğu bölgelerde yoğunlaşabilir. Toplumsal düzeni bozan suçlar, boş ve bakımsız arazilerde yaygınlaşabilir. Bu analiz doğrultusunda, mekansal güvenlik tasarımında bu riskleri önlemeye yönelik kapsamlı stratejiler geliştirilmelidir.

İstatistiki veriler

Bu çalışma kapsamında, resmi kurumlardan suç istatistiklerinin temin edilmesi hedeflenmiş olmakla birlikte, çeşitli sebeplerle bu verilere erişim sağlanamamıştır. Özellikle kurumların veri paylaşımı konusunda uyguladığı gizlilik ve güvenlik protokolleri ile mevcut istatistiklerin düzenli bir şekilde tutulmaması, veri temini sürecinde zorluklar yaratmıştır. Ayrıca, zaman kısıtlamaları ve ilgili prosedürlerin gerektirdiği sürecin uzaması, verilerin edinilmesini zorlaştırmıştır. Bununla birlikte, gelecekteki çalışmalarda bu tür verilerin temin edilmesi, mekansal güvenlik analizlerinin daha kapsamlı ve somut verilerle desteklenmesini sağlayarak, suç olasılıkları analizinin daha detaylı ve objektif bir şekilde yapılmasına olanak tanıyacaktır.

Tasarım stratejileri

Risk analizi ile belirlenen problemler, Çizelge 5.3.'te verilen tasarım stratejilerinin alınmasını gerekli kılmaktadır.

Çizelge 5.3. Tasarım stratejileri raporu

NO	TASARIM STRATEJİLERİ	MANTIKSAL İŞLEYİŞ KURGUSU
6	Ana giriş tasarımları ve kamusal alanlar birbirini görececek şekilde yerleştirilmelidir. Özel mülklere girişler, bitişik sokaklardan ve çevre yapılardan görünür olmalıdır. Çevre düzenlemesi ile sokaktan ve park alanlarından açıkça görülebilen girişlere ve çıkışlara izin vermemelidir.	$[R3 \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U6 / U7 / U14 / U15 / U19)$
8	Görme ve görülme eksikliği yaratacak alt geçitler, park alanları, metro girişleri, gömülü umumi tuvaletler gibi alanlarda net görüş hatları sağlanması için keskin köşeler, girintili alanlar gibi potansiyel suçlunun saklanması olarak sağlayacak formlar engellenmeli, gizli ve izole alanlardan kaçınılmalı, yeterli düzeyde homojen aydınlatma tasarımı yapılmalıdır.	$[R3 \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U1 / U7 / U11 / U14)$
12	Engellenemeyen keskin köşelerin varlığında, kullanıcıların önlerini ve köşeleri görebilmeleri için ayna gibi yansıtıcı yüzeylerin yerleştirilmesi düşünülmelidir.	$(R3 / R6 / R7) \wedge (U14 / U22 / U23)$
14	Hava koşullarına karşı tasarlanan sundurmalar gibi korunaklı alanlar mekan tanımlı yapılarak kullanımı teşvik eder. Seyrek kullanılan bölgelerde sundurma veya kanopi tasarımları, alanların daha aktif kullanılmasını teşvik edebilir.	$(R13 \wedge R15) \wedge (U7 \wedge U21)$
20	İzolasyon hissi yaratabilecekleri için kritik noktalarda sağır cephelerden kaçınılmalıdır.	$[R3 \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U15)$
21	Suçta meyilli insanların mekandan uzak tutulması için pozitif alan imgesi yaratacak öneriler, çekici aydınlatma ve kamusal sanat düşünülebilir.	$R9 \wedge U7$
23	Bölge karakterine bağlı olarak yeterli yoğunluk ve aktivitenin sağlanması ile dengeli arazi kullanımı ve dengeli yoğunluk desteklenmelidir.	$[R12 \wedge (R13 / R14 / R15)] \wedge (U1)$
27	Özel tesisler içerisindeki ortak alanların dışarıdan istenmeyen misafire izin vermeyecek şekilde konumlandırılması gerekir.	$(R4) \wedge (U1 / U7 / U8)$
32	Geceleri ıssızlaşan metro girişleri, altgeçitler gibi kamusal alanlarda yakınında büfe gibi doğal gözetimi artırarak güven duygusunu artıracak fonksiyonların kurgulanması Park alanlarına, metro duraklarına yiyecek büfeleri, restoranlar vb. fonksiyonlar dahil edilebilerek sosyal denetimin sağlanması hedeflenmelidir.	$[R3 \wedge (R11 / R15)] \wedge (U1 / U7)$
33	Merdivenler, geçitler veya tüneller gibi gizli ve izole rotalarda 50-100m içinde tuzak alanların varlığının kontrolü	$(R5 / R6 / R7) \wedge (U3 / U5)$
34	Bina cephesindeki kütle hareketlerinin izole/gizli alanlar yaratmaması için gizli girintilerden kaçınılması gerekmektedir. Görüş alanının kısıtlanmaması ve saklanma alanı yaratılmaması için girintili girişlerin 600m'yi geçmemesi önerilir.	$[(R3 / R11) \wedge (R5 / R6 / R7)] \wedge (U14 / U19)$
36	Görsel bariyer ve potansiyel saklanma yeri oluşturan peyzaj elemanları (ağaçlar, telçitler, bahçe duvarları vb.) ve keskin köşelere sebep olarak doğal gözetimi engelleyen fiziksel unsurların (bahçe duvarları, toprak setler, çitler, çalılar vb.) engellenmelidir.	$[R3 \wedge (R6 / R7)] \wedge (U8 / U9)$
38	Peyzaj tasarımında gelecekteki görüş hattının dikkate alınarak 1m'nin üstünde bitki büyümesi ve 2m'nin altında ağaç yapraklarının büyümesi kontrol edilmelidir.	$R3 \wedge U8$
39	Açık ortak alanlar insanlar tarafından kolayca görülebilecek yerlerde konumlandırılmalıdır. Parklar, ortak alanlar ve oyun alanları binaların ön tarafına yerleştirilmelidir. Alışveriş merkezleri ve diğer benzer kullanımlar caddelere bakmalıdır.	$(R3) \wedge (U1 / U7 / U8)$
41	Yetkisiz erişimi engellemek için bitki örtüsü bariyer olarak kullanılabilir. Gerekli yerlerde dikenli bitkiler kullanılabilir.	$(R4 / R9) \wedge [U1 \wedge (U8 / U9)]$
44	Çitlerin atlama yoluyla kontrolsüz erişime izin vermeyecek yükseklikte seçilmesi gerekmektedir.	$R4 \wedge (U8 / U9)$
45	Konut bölgelerinde mülkiyet belirsizliği ve kolay erişimin önüne geçilmesi için özel alan sınırlarının tel çit vb. peyzaj elemanları ile iyi tanımlayan ön ve arka bahçeler sağlanmalıdır. Sınırlandırıcı fiziksel elemanların 1 metrenin altında tutulması ile aktif sokak cepheleri yaratılması ve kamusal alanın doğal gözetimine olanak tanınmasını sağlar.	$[R4 \wedge (R1 / R2 / R3)] \wedge (U8 / U9)$
46	Konut bölgelerinde artırılmış güvenlik gerektiren arka bahçelerde sınır elemanların yüksekliğine dikkat edilmelidir. Erişimin engellenmesi gereken noktalarda sınır eleman yüksekliği min. 1,8 m olmalıdır.	$R4 \wedge U9$
54	Doğal gözetimi destekleyen aydınlatma tasarımı ilgili standartlara uygun, yerel koşullar ile tutarlı olmalıdır. Yeterli ve homojen yayılım sağlamalı ve gölge ile aydınlatılmış alanlar arasındaki kontrastı azaltmalıdır.	$R3 \wedge [(U11 / U24) \wedge (U3 / U7 / U8 / U10 / U15 / U19)]$

Çizelge 5.3. (devam) Tasarım stratejileri raporu

NO	TASARIM STRATEJİLERİ	MANTIKSAL İŞLEYİŞ KURGUSU
55	Yaya yolları, otoparklar, tuzak alanları gibi iyi görünürlük gerektiren alanlarda kullanıcının 10m mesafeden bir yüzü tanımasına olanak sağlayacak şekilde yeterli aydınlatma tasarımının yapılması gerekmektedir.	$R3 \wedge [(U11 / U24) \wedge (U2 / U3 / U5 / U7 / U19)]$
57	Geceleri kullanılması amaçlanan alanlar için aydınlatma görünürlüğü desteklemelidir. Böylece bu alanlar hava karardıktan sonra meşru yaya faaliyetlerinin odağı haline gelir.Yanlıs bir kullanım veya güvenlik izlenimi vermekten kaçınmak için gece kullanımı için tasarlanmamış alanlar aydınlatılmamalıdır. Tehlikeli noktalar geceleri genellikle boşsa, buraları aydınlatmaktan kaçınılmalı ve yaya erişimi kapatılmalıdır.	$[R3 \wedge (R5 / R7 / R12 / R15)] \wedge [(U11) \wedge (U5 / U7)]$
59	Aydınlatma elemanları, mevcut ve olgun haliyle bitki örtüsünün yanı sıra ışığı engelleme potansiyeline sahip olabilecek diğer unsurların da dikkate alınarak yerleştirilmelidir.	$R3 \wedge (U8 \wedge U11)$
61	Tuzak alan oluşumuna izin veren girintiler CCTV ile izlenmelidir. Kameralar, kaydedilen görüntülerden bir bireyin kimliğinin kesin olarak tespit edilebilmesi için uygun yerlere yerleştirilmelidir.	$[(R3 / R11) \wedge R7] \wedge (U14 / U15 / U19)$
62	Sahiplik, bakım ve güvenlik izlenimi vermek için çevre düzenlemesinin bakımlı olması, bakım çalışmalarının düzenli, onarım çalışmalarının hızlı yapılması sağlanmalıdır. Bakımsız ve düzensiz çevresel unsurları ortadan kaldırılmalıdır. (Yıpranmış, kırılmış, deforme olmuş kent mobilyaları vb.) Temiz sokaklar ve yürüme yolları, boşaltılmış çöp kutuları, kamu arazilerinde yeşil bitki örtüsü gibi etkenler yapılı çevrenin bakım ve yönetimine dair iyi bir izlenim yaratır.	$[R1 \wedge (R8 / R10)] \wedge (U7 / U8 / U11 / U24 / U27)$
66	Vandalizm fırsatlarını azaltmak için güçlü, aşınmaya dayanıklı laminat, geçirimsiz sırlı seramikler, paslanmaz çelik malzemeler, grafiti önleyici boyalar ve şeffaf spreylar düşünölmelidir.	$(R10 / R11) \wedge (U15 \wedge U27)$
68	Tuzak alanlarda yetkililerle iletişime geçilebilecek acil durum butonları vb. önlemlerin alınması gerekmektedir.	$(R5 / R6 / R7) \wedge (U5 / U7 / U10)$

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mimarlığın temel konusu, insanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan mekandır. İlk olarak güvenlik ihtiyacını karşılamak amacıyla ortaya çıkan mekan, zamanla farklı işlevler üstlenerek kapsamını genişletmiştir. Ancak güvenlik, her dönemde öncelikli bir ihtiyaç olarak kalmış ve mimarlığın en önemli sorumluluklarından biri olmuştur.

Günümüz dünyasında kentleşmenin yaygınlaşması ve insanlar arasındaki etkileşiminin artmasıyla birlikte, güvenlik kavramı kentsel tasarım ve mimari açıdan ayrı bir boyut kazanmıştır. Suçun ortaya çıkmasında ve yayılmasında fiziksel, sosyal ve psikolojik birçok faktör etkilidir. Bu faktörlerden biri de mimar ve şehir plancıların kapsamında olan suça karşı savunmasız mekanlardır. Bu alanlar mekanların suça açık hale gelmesine neden olmaktadır. Bu sebeple güvenlik; mimari tasarım süreci içerisinde her zaman dikkate alınması gereken önemli faktörlerin başında gelmektedir.

Suç ve suç korkusu, toplumların karşılaştığı yaygın sorunlardan biridir. Kentlerde artan suç olayları, toplumun genel güvenliğini, bireysel yaşam kalitesini ve kentlerin sosyal, ekonomik, fiziksel ve politik yapılarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu durum, sadece bireysel hayatları tehdit etmekle kalmayıp, toplum sağlığını bozmakta ve toplumların gelişimini zorlaştırmaktadır. Suç ve suç korkusu gibi karmaşık sorunlarla mücadele etmek için birçok farklı stratejiye ihtiyaç vardır. Bu sorunların çözümü için genellikle kolluk kuvvetlerine ve yargı sistemine başvurulsa da, bu yöntemlerin tek başına yetersiz kaldığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla, suçun gerçekleşmesine neden olan arka plan faktörlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Tasarım yoluyla suç önleme yaklaşımları, bu bağlamda, etkili bir suç önleme stratejisinin alt kümesi olarak değerlendirilmelidir.

Artan suç oranları ve suç korkusu, bireylerin güvensiz hissettikleri yapıları çevrenin oluşumuna neden olmaktadır. Günümüze kadar yapılan çalışmalarda, güvensizlik hissi ve suç korkusunun suç eylemi ile doğru orantılı olduğu anlaşılmakta, bu bağlamda yapıları çevre tasarımının başarısız olması halinde suç ve anti-sosyal davranışların ortaya çıkma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu noktada, suç fırsatlarının ve suç korkusunun yüksek olduğu bölgelerde, kentsel tasarım, mimari ve ürün tasarımı da dahil olmak üzere, suç fırsatlarının azaltılmasında ve güvenliğin artırılmasında çok önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Tasarımın suç fırsatlarını azaltma ve güvenliği artırma açısından

önemli bir rol oynadığına dair elde edilen bulgular, yapılı çevre ve mekan tasarımına yönelik daha bilinçli ve etkili yaklaşımlar geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Suçu önlemek yalnızca yüksek çitler, demir parmaklıklar ve güvenlik kameraları gibi fiziksel engeller oluşturmakla sınırlı değildir; aksine, etkili suç önleme stratejileri, insan davranışlarını anlayarak ve mekansal tasarım ilkelerini kullanarak daha incelikli çözümler geliştirmeyi gerektirir. Tasarımcılar, suçun yalnızca caydırıcı önlemlerle değil, aynı zamanda suçlunun hareketlerini yönlendiren psikolojik ve çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak da önlenebileceğini kabul etmelidir. Bu bağlamda, tasarımın kullanıcı davranışlarını etkileyerek suç işlemeyi daha zor, riskli veya cazip olmayan bir hale getirmesi mümkündür. Örneğin, mekanın açık görüşlülüğünü artıran düzenlemeler, kullanıcıların güvenlik hissini güçlendirirken suç işlemeyi daha riskli hale getirebilir. Benzer şekilde, bir alanın doğal gözetim ve denetim imkanlarını artıran tasarım kararları, suç faillerinin fark edilme riskini yükselterek caydırıcılık sağlayabilir. Dolayısıyla, suç önleme tasarımının temel bileşeni olarak ele alınmalı, mekansal organizasyon, malzeme seçimi ve kullanıcı deneyimi gibi unsurlar suç senaryolarını en aza indirecek şekilde bütüncül bir yaklaşımla tasarlanmalıdır.

Bu çalışma kapsamında suç olgusunun, mekanın fiziksel özelliklerine bağlı gerçekleşme durumu üzerine; mekan ve suç olgusu arasındaki ilişki incelenmiş, kullanıcının güven hissini artırmaya ve mekanın suç oranlarını azaltmaya yönelik çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Suç ve mekan ilişkisini açıklığa kavuşturmak için suçbilimsel teoriler ve mekansal yaklaşımlar bir arada kullanılmıştır. Suçbilimsel teoriler, suçun yapısını ve oluşum süreçlerini anlamaya odaklanırken, mekansal yaklaşımlar suçun önlenmesinde mekan tasarımının rolüne vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda ele alınan yaklaşımlarda hatalı mekansal düzenlemelerin suçun gerçekleşme süreci üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Bu etkilerin neler olduklarını, hangi durumlarda ortaya çıktıklarını, hangi mekansal özelliklere sahip yerlerin suç oluşumunu tetiklediğini anlamak, suçların henüz işlenmeden ortadan kaldırılmasını sağlayacak çözüm önerilerini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Araştırma sürecinde, özellikle savunmasız ve suça eğilimli mekanların tasarımında, hatalı düzenlemelerin suç ve anti-sosyal davranışların artışına zemin hazırladığı belirlenmiştir. Bu kapsamda, mimari tasarım, sadece fiziksel güvenliğı değil, aynı zamanda psikolojik güvenlik hissini güçlendirmek için de etkili bir araç olarak ele alınmıştır. Bu teorik altyapı, mekan tasarımının suç önlemedeki rolünü belirlemek için temel oluşturmuş ve tasarım stratejileri

geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Çalışma sonucunda geliştirilen model ile mekanların güvenlik açıklarını belirlemek, kullanıcının güven hissini artırmak ve suç oranlarını azaltmak için bir yol haritası geliştirmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan akış şemaları adım adım uygulanabilir tasarım stratejilerine ulaşmak amacıyla bir model geliştirilmesini kolaylaştırmıştır. Kavramsal yaklaşımların ve ana kriterlerin daha iyi anlaşılması amacıyla, çeşitli örnekler üzerinden analizler yapılmış ve bu analizler okuyucuya net bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Geliştirilen modelin, farklı ölçek ve fonksiyonlara sahip mekanlarda uygulanabilirliği hedeflenmiştir. Çalışmanın bütüncül yaklaşımı, mekan tasarımında suç önleyici stratejilerin uygulanabilirliğini artırmayı ve güvenli yaşam alanlarının oluşturulmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Alan çalışması kapsamında Ankara ilinde bir konut bölgesi seçilmiş ve geliştirilen model, seçilen bölge üzerinde uygulanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında, bölgenin mekansal analizleri gerçekleştirilmiş ve müdahale ölçeği belirlenmiştir. Daha sonra, detaylı bir risk analizi yapılarak olası tehditler ve güvenlik açıkları tespit edilmiştir. Bu analizlerin ışığında, geliştirilen model ile bölgenin ihtiyaçlarına uygun güvenlik stratejileri önerilmiştir. Ayrıca, benzer sorunlara sahip bölgelerde benzer önlemler alınabilir; ancak farklı mekanlardaki benzer sorunlar ele alınırken, bölgenin kendine özgü özellikleri göz önünde bulundurularak yerel durumun analiz edilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Suç ve düzensizliğin önlenmesi için ortak sonuçlar olsa da, ihtiyaçlar ve gereklilikler her bir mekan için bazı farklılıklar gösterebilir. Bu nedenle her kamusal alan suç önleme çalışmaları için kendi içinde detaylı analiz ve gözlemler gerektirmektedir. Alan çalışmasında görüldüğü üzere model, teorik çerçevede tanımlanan yöntemlerin pratikte nasıl uygulanabileceğini göstererek teorik altyapının pratik sonuçlarla desteklenmesini mümkün kılmıştır.

Bu araştırma, suç ve suç korkusunun mekan tasarımıyla olan ilişkisini ortaya koyarak, yapıları çevrelerin güvenliğini artırma noktasında önemli bir katkı sağlamayı, teorik alandaki eksiklikleri gidermek için suç önleme stratejilerinin uygulanabilirliğini artırmayı ve literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, her bir örnek özelinde, daha güvenli ve yaşanabilir şehirler oluşturmak için planlama ve tasarım konularının dikkatlice ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Yapılan araştırma, suç oranlarını ve suç korkusunu azaltarak, mekanlarda güvenliğin artırılması ve toplumsal yaşam kalitesinin yükselmesi için ciddi bir çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde tasarım yoluyla suçun önlenmesi konusu, uluslararası örneklerin aksine, henüz mimarlık disiplini çalışmalarına entegre edilmemiştir. Konuyla ilgili sınırlı çalışmalar olsa da, tasarım yoluyla suç önlemeyi ele alan özel bir çalışma bulunmamaktadır. İleride yapılacak araştırmalar, tasarımın suç önleme üzerindeki etkisini daha kapsamlı bir şekilde inceleyebilir; suç önleme ve mekan tasarımına dair daha fazla vaka çalışması yapılarak, farklı ölçeklerdeki mekanlar için özelleşmiş stratejiler oluşturabilir.

Sonuç olarak, mekansal özellikler ile suç eylemi ve suç korkusu arasında nedensel bir ilişki olduğu, bu ilişkinin doğru yönetilmesiyle daha güvenli mekanların tasarlanabileceği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, daha güvenli mekanların oluşturulabilmesi, daha güvenli ve yaşanabilir kentlerin ortaya çıkması için planlama ve tasarım süreçlerinin her bir örnek özelinde özenle değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın sunduğu modelin, sadece mevcut sorunlara çözüm üretmekle kalmayıp, gelecekte yapılacak tasarım projelerine yön gösterebilecek bir rehber niteliği taşıyacağı umulmakta; tasarımın hem fiziksel hem de psikolojik güvenliği artırmaya yönelik bir araç olarak daha bilinçli ve etkin bir şekilde kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adams, D., and Arlene, G. (2001). *Creative community: The art of cultural development* (First Edition). New York: Rockefeller Foundation, 45.
- Akbaba, S. (2022). *Kentsel mekan tasarımı ve suç* (Birinci Baskı). Türkiye: TİAV Yayınevi, 16-73.
- Aksoy, E. (2007). Suç ve güvenli kent yaklaşımı. *TMMOB Mimarlar Odası Bülteni Kent ve Suç Dosyası*, 6(1), 11-15.
- Aliagaoglu, A., ve Uğur, A. (2021). Kentlerde suç ve suça iten sebepler, suçla ilgili teorik çalışmalar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(45), 37-54.
- Altan, İ. (1993). Mimarlıkta mekan kavramı. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 19(1), 75-88.
- Alp, F.A. (1993). *Mekan düzenlemesi ile davranışlar arasındaki ilişkiler açısından tiyatro binalarında kullanıcıya ait mekanların irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 12-15.
- Appleton, J. (1975). *The experience of place* (First Edition). London: Wiley, 70-100.
- Aslan, F., Aslan, E., ve Atilla, A. (2015). İç mekanda algı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(11), 139-151.
- Bostan, Ç., Gül, A., ve Akın, T. (2020). Yapılı çevre üretiminde kentsel tasarımın yasal, politik ve ekonomik boyutu. *İdealkent*, 11(Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı), 1313-1338.
- Birren, F. (2013). *Color psychology and color therapy: A factual study of the influence of color on human life* (First Edition). Martino Fine Books. 5-22.
- British Standards Institution. (2006). *BS EN 14383-1:2006 - Crime prevention by urban planning and building design - Part 1: Definition and specific terms*. BSI.
- British Standards Institution. (2021). *BS EN ISO 22300:2021 - Security and resilience - Vocabulary*. BSI.
- Çakmakcı, E. (2015). Turizm ve suç arasındaki ilişki ve suçun önlenmesine yönelik teoriler. *Turizm Akademik Dergisi*, 2(1), 49-59.
- Chainey, S., Tompson, L., and Uhlig, S. (2008). The utility of hotspot mapping for predicting spatial patterns of crime. *Security Journal*, 21(4), 4-28.
- Ching, F. D. K. (2014). *Architecture: Form, space, and order* (Fourth Edition). London: Wiley, 96-103.
- Christian, H. (2018). The role of the built environment on health across the life course: A call for CollaborACTION. *American Journal of Health Promotion*, 32(6), 1460-1468.

- Cicerali, E. E., ve Cicerali, L. K. (2005). Çevre ve suç: Şehir güvenliğini artırmada çevre psikoloji yaklaşımı. *The Professional Geographer*, 57(1), 1-12.
- Clarke, R. V., and Cornish, D. B. (1985). Modeling offenders' decisions: A framework for research and policy. *Crime and Justice*, 6(1), 147-185.
- Clarke, R. V. (1995). Situational crime prevention. *Crime and Justice*, 19(1), 91-150.
- Cohen, L. E., and Felson, M. (1979). Social change and crime trend: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(1), 588-608.
- Coleman, A. (1985). *Utopia on trial: Vision and reality in planned housing* (Revised Edition). London: Hilary Shipman, 122-147.
- Cornish, D., and Clarke, R. V. (2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situational crime prevention. *Crime Prevention Studies*, 16, 41-96.
- Coupland, A. (Ed.). (1997). *Reclaiming the City: Mixed Use Development*. London: Spon, 179-202.
- Cozens, P. M., Saville, G., and Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property Management Journal*, 23(5), 328-356.
- Crowe, T. (2000). *Crime prevention through environmental design: Applications of architectural design and space management concepts* (Second Edition). Oxford: Butterworth-Heinemann, 23-118.
- Crowe, T., and Fennelly, L. J. (2013). *Crime prevention through environmental design* (Third Edition). Amsterdam: Elsevier, 7-47.
- Çalışkan, A., ve Poyraz, T. (2020). Suça ilişkin mekansal risk faktörlerinin adli sosyolojik bakış açısıyla analizi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(21), 428-453.
- Çınar, E. A., and Çubukcu, E. (2012). The influence of micro scale environmental characteristics on crime and fear. *Procedia-social and behavioral sciences*, 35, 83-88.
- Çınar, E. A., and Cubukcu, E. (2018). Micro scale environmental characteristics and fear of crime. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, 3(7), 129-136.
- Deniz, D. (2007). *Secure urban environments by design: Analysis of Konak Square design through crime prevention through environmental design (CPTED) principles*. PhD Thesis, İzmir Institute of Technology, The Graduate School of Engineering and Sciences, İzmir, 5-27.
- Doğan, H. İ., ve Sevinç, B. (2011, Ekim). Suç teorileri ve şehir güvenliği: Bitlis iliyle ilgili genel bir değerlendirme. Suç Önleme Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Bursa. 55-71.

- Dolu, O. (2009). “Bir fırsat olarak suç: Suçun durumsal belirleyicileri, suç fırsatları ve rutin faaliyetler teorisi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2), 1-25.
- Dosen, A., and Ostwald, M. (2013). Methodological characteristics of research testing prospect-refuge theory: a comparative analysis. *Architectural Science Review*, 56(3), 232-241.
- Dosen, A., and Ostwald, M. (2016). Evidence for prospect-refuge theory: a meta-analysis of the findings of environmental preference research. *City, Territory and Architecture*, 3, 1-14.
- Dündar, Ö., ve Kesbiç, C. (2020). Malvarlığına karşı işlenen suçların suç teorilerine göre mekansal analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(44), 911-936.
- Düzgün, Ş. (2007). Suç olgusuna teorik yaklaşımlar ve disiplinlerarasılık. *TMMOB Mimarlar Odası Bülteni*, (55), 4-10.
- Eck, J. (1997). Preventing crime at places: why places are important. *National Institute of Justice Research in Brief, US Department of Justice*, 241-295.
- Esra, A., ve Uğurlar, A. (2019). Suç ve mekan bağlamında güven algısı: Van örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 293-323.
- Felson, M., and Clarke, R. V. (1998). Opportunity makes the thief: Practical theory for crime prevention. *Police Research Series*, (98), 4-33.
- Fisher, B.S., and Nasar, J.L. (1992). Fear of crime in relation to three exterior site features: Prospect, refuge and escape. *Environment and Behavior*, 24(1), 34-65.
- Geleri, A. (2010). Şehirlerde suç önleme politikalarının geliştirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12(3), 23-39.
- Gottfredson, D.C., Mackenzie, D.C., Eck, J., Reuter, P. and Bushway, S.D. (1998). Preventing crime: what works, what doesn't, what's promising. *National Institute of Justice Research in Brief, US Department of Justice*, 17, 1-19.
- Gül, A., ve Bostan, Ç. (2018, Haziran). *Kentsel tasarım çalışmalarında disiplinler arası işbirliği*. ISUEP 2018 Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Değişim/Dönüşüm/Özgünlük, Eskişehir, 499-506.
- Gül, A., ve Polat E., (2009, September). *A necessity for urban future; integrated ecological approach*. International Davraz Congress on Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue, Isparta, Türkiye, 281-294.
- Gürpınar, Ç. (2000). *Mekan kurgusunun kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkilerinin örneklerle incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, 11-22.
- Hinkle, J. C. (2009). Book Review: St. Jean, P. K. B. (2007). Pockets of crime: Broken windows, collective efficacy and the criminal point of view. *Criminal Justice Review*, 34, 263-265.

Hwang, J., and Lee, H. (2018). Parametric model for window design based on prospect-refuge measurement in residential environment. *Sustainability*, 10(11), 3888.

İnternet: URL-1: Built Environment. URL: https://en-m-wikipedia-org.translate.google/wiki/Built_environment?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc, Son Erişim Tarihi: 01.11.2024

İnternet: URL-1: Kentsel Mekan ve Kentlilik Bilinci. URL: <https://www.doganhasol.net/kentsel-mekan-ve-kentlilik-bilinci-2.html>, Son Erişim Tarihi: 18.11.2024

İnternet: URL-2: Türk Dil Kurumu Sözlükleri. URL: <https://sozluk.gov.tr/>, Son Erişim Tarihi: 20.11.2024

İnternet: URL-3: Maslow Teorisi. URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi, Son Erişim Tarihi: 05.10.2024

İnternet: URL-4: Yılmaz, G. (2006). Suç ve Mekan: Suçun Temsili Üzerine Düşünceler. Mimarlık 328. URL: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=46&RecID=1108#>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2024

İnternet: URL-5: Designing Out Crime, A Designers' Guide. URL: https://www.designcouncil.org.uk/fileadmin/uploads/dc/Documents/designersGuide_digital_0_0.pdf, Son Erişim Tarihi: 01.12.2024

İnternet: URL-6: Situational Crime Prevention. URL: https://qualitypolicing-com.translate.google/violencereduction/shane/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=wa, Son Erişim Tarihi: 05.11.2024

İnternet: URL-7: Crime Mapping. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Crime_mapping#, Son Erişim Tarihi: 05.11.2024

İnternet: URL-8: Primer in CPTED. URL: <https://www.cpted.net/Primer-in-CPTED>, Son Erişim Tarihi: 02.12.2024

İnternet: URL-9: International Centre For The Prevention Of Crime. URL: <https://cipc-icpc.org/notre-histoire/>, Son Erişim Tarihi: 05.11.2024

İnternet: URL-10: CPTED. URL: <https://www.cpted.net/>, Son Erişim Tarihi: 05.12.2024

İnternet: URL-11: Secured By Design. URL: <https://www.securedbydesign.com/about-us/about-sbd>, Son Erişim Tarihi: 03.12.2024

İnternet: URL-12: Safegrowth. URL: <https://www.safegrowth.org/>, Son Erişim Tarihi: 03.12.2024

İnternet: URL-13: CPTED Planning Scheme Policy. URL: https://cityplandocs.brisbane.qld.gov.au/pdfs/brisbane/1/30Oct2020/SC6-10Crimepreventionthroughenvironmentaldesignplanningschemepolicy_254_30-Oct-2020.pdf, Son Erişim Tarihi: 05.12.2024

- İnternet: URL-14: Secured by Design Interactive Design Guide. URL: <https://www.securedbydesign.com/guidance/interactive-design-guide>, Son Erişim Tarihi: 05.12.2024
- İnternet: URL-15: Guidelines for CPTED, Licensed Premises. URL: <https://www.bibliotecadeseguranca.com.br/wp-content/uploads/2020/05/guidelines-for-cpted-crime-prevention-through-environmental-design-for-licensed-premises.pdf>, Son Erişim Tarihi: 05.12.2024
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York, NY: Vintage Books, 115-137.
- Jeffery, C. Ray. (1977). *Crime prevention through environmental design*. Beverly Hills: Sage, 25-78
- Kahvecioğlu, H.L., (1998). *Mimarlıkta imaj: Mekansal imajın oluşumu ve yapısı üzerine bir model*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 8-18.
- Kara, I. O. (2016). *Mekan güvenliğinin savunulabilir alan teorisi ekseninde değerlendirecek bir yol haritası: Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa, 8-24.
- Knox, P. L., and McCarthy, L. (2012). *Urbanization: An introduction to urban geography* (Third Edition). UK: Pearson Education Limited, 40-125.
- Koca, T., ve Çolpan Erkan, N. (2019). Yaşam kalitesinin artırılmasında bir etmen: Mekansal güvenlik ölçütleri. *Megaron*, 14, 167-176.
- Koca, T., ve Çolpan Erkan, N. (2021). Kentsel güvenliğin sağlanmasında tasarım rehberleri. *Planlama Dergisi*, 32(1), 162-173.
- Kula, S., ve Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(12), 193.
- Loewen, L., Steel, G., and Suedfeld, P. (1993). Perceived safety from crime in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13(1), 323-331.
- Lynch, K. (1960), *The image of the city* (First Edition). Cambridge, MA: MIT Press, 14-118.
- Madanipour, A. (2003). *Public and private spaces of the city* (First Edition). London: Psychology Press, 5-34.
- Mihinjac, M., and Saville, G. (2019). Third-generation crime prevention through environmental design (CPTED). *Social Sciences*, 8(6), 182.
- Miró, F. (2014). Routine activity theory. *The encyclopedia of theoretical criminology*, 1-7.
- Moffat, R. (1983). Crime prevention through environmental design- a management perspective. *Canadian Journal of Criminology*. 25(4), 19-31.

- Mohseni Tabrizi, A., Gharamani, S., and Yahak, S. (2011). Indefensible urban spaces and violence (Study on indefensible urban spaces of Tehran city). *Journal of Applied Sociology*, 22(4), 51-70.
- Newman, O. (1973). *Defensible space people and design in the violent city*. London: Architectural Press, 5-113.
- Newman, O. (1975). Reactions to the 'defensible space' study and some further readings. *International Journal of Mental Health*, 4(3), 48-70.
- Newman, O. (1980). Community of interest. *Society*, 18(1), 52-57.
- Newman, O. (1996). *Creating defensible space*. Washington: US Department of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research, 1-31.
- Özcan, Ö. Ö. (2022). Sosyoloji, kriminoloji, ve fotoğraf. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 3(1), 90-103.
- Piston, S. (2023). Revisiting the theory of broken windows policing. *International Journal of Criminology and Sociology*, 12, 141-150.
- Poyner, B. (1983). *Design against crime: Beyond defensible space*. London: Butterworths, 10-114.
- Poyner, B. (1991). Situational crime prevention in two parking facilities. *Security Journal*, 2 (1) 96-101.
- Ratcliffe, J. (2002). Crime mapping and the training needs of law enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10, 65-83.
- Sampson, R.J., and Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social disorganization theory. *The American Journal of Sociology*, 94(4), 774-802.
- Saville, G. and Cleveland, G. (1997). *2nd generation CPTED: an antidote to the social Y2K virus of urban design*, paper presented at the 2nd Annual International CPTED Conference, Orlando, FL, 3-5 December.
- Schneider, R. and Kitchen, T. (2002). *Planning for crime prevention: A transatlantic perspective*. London: Routledge, 5-15.
- Solak, S. G. (2017), Mekan-kimlik etkileşimi: Kavramsal ve kuramsal bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Spelman, W. (1993). Abandoned buildings: magnets for crime. *Journal of Criminal Justice*, 21(3), 48-95.
- Tavakkoli, R. (2014). *İç mimaride grafik tasarım*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara, 12-25.
- Taylor, R. and Harrell, A.V. (1996). Physical environment and crime. *National Institute of Justice*, 1-24.

- Webb, B. and Laycock, G. (1992). Reducing crime on the London underground: An evaluation of three pilot projects. *Crime Prevention Unit Paper*, 30(1), 1-29.
- Wilson, J. Q. (1982). Broken windows. Critical issues in policing: Contemporary readings. *The Atlantic Monthly*, 3(1), 395-407.

Gazili olmak ayrıcalıktır